

Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken

---

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens skrivelse 2002/03:25 Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken samt 48 motionsyrkanden som väckts med anledning av skrivelsen. Vidare behandlas 44 motionsyrkanden om handikappolitik från den allmänna motionstiden 2002 och 55 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2003.

Den svenska regeringen har under 2003 medverkat i genomförandet av det europeiska handikappåret. Syftet är att utifrån en samlad europeisk plattform skapa uppmärksamhet kring frågan om fullvärdigt medborgarskap för personer med funktionshinder på både europeisk och nationell nivå och stimulera till ökade insatser.

Yttranden över skrivelsen och motionsyrkanden i anledning härav har avlämnats av konstitutionsutskottet, utbildningsutskottet och trafikutskottet. Yttrandena fogas till betänkandet som bilagor 2–4.

Utskottet har vidare anordnat en offentlig utfrågning den 20 maj 2003 med fokus på frågor i vardagslivet för barn och unga med funktionshinder. Företrädare för barn- och ungdomsförbund inom handikapprörelsen, representanter från myndigheter och Svenska Kommunförbundet har medverkat. En utskrift av inläggen vid utfrågningen fogas till betänkandet som bilaga 5.

Utskottet gör ett uttalande angående personer i små och ovanliga handikappgrupper (se sid. 51).

Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden, främst med hänvisning till pågående arbete på området.

Till betänkandet har fogats 49 reservationer och 16 särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	6
Redogörelse för ärendet.....	12
Ärendet och dess beredning.....	12
Europeiska handikappåret 2003.....	12
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	13
Utskottets överväganden	14
Mål och inriktning för handikappolitiken m.m.	14
Motionerna	14
Regeringens skrivelse	16
Gällande rätt, tidigare behandling m.m.....	18
Aktuellt.....	20
Utskottets ställningstagande	20
Ett tillgängligt samhälle.....	23
Motionerna	23
Regeringens skrivelse	24
Gällande rätt, tidigare behandling m.m.....	26
Trafikutskottets yttrande.....	26
Aktuellt.....	28
Socialutskottets ställningstagande	28
Bättre tillgänglighet för ökad demokrati.....	29
Motionen	29
Regeringens skrivelse	30
Konstitutionsutskottets yttrande	30
Socialutskottets ställningstagande	31
Ett nationellt tillgänglighetscenter	31
Motionen	31
Regeringens skrivelse	31
Aktuellt.....	32
Utskottets ställningstagande	32
Statsbidrag till handikapporganisationer	32
Motionerna	33
Regeringens skrivelse	33
Aktuellt.....	34
Utskottets ställningstagande	34
En skola för alla.....	35
Motionerna	35
Regeringens skrivelse	36
Utbildningsutskottets yttrande	37
Aktuellt.....	40
Socialutskottets ställningstagande	41

Översyn av hjälpmedelsförsörjningen m.m.....	42
Motionerna	42
Regeringens skrivelse.....	43
Tidigare behandling m.m.	44
Utskottets ställningstagande	44
Habilitering, rehabilitering m.m.	45
Motionerna	45
Regeringens skrivelse.....	47
Bakgrund, tidigare behandling m.m.	48
Aktuellt.....	50
Utskottets ställningstagande	50
Kulturupplevelser för alla.....	52
Motionen	52
Regeringens skrivelse.....	52
Bakgrund.....	53
Aktuellt.....	54
Utskottets ställningstagande	54
Kommunalt domstolstrots – bristande verkställighet	55
Motionerna	55
Regeringens skrivelse.....	56
Aktuellt.....	56
Utskottets ställningstagande	57
Ett program för kompetensutveckling	57
Motionerna	58
Regeringens skrivelse.....	58
Tidigare behandling m.m.	58
Utskottets ställningstagande	59
Funktionshindrades ekonomi m.m.	59
Motionerna	59
Regeringens skrivelse.....	60
Bakgrund, tidigare behandling m.m.	60
Aktuellt.....	61
Utskottets ställningstagande	62
Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade och personlig assistans	62
Motionerna	63
Regeringens skrivelse.....	65
Bakgrund och tidigare behandling.....	66
Utskottets ställningstagande	68
Psykiskt funktionshindrade och dolda handikapp	69
Motionerna	70
Regeringens skrivelse.....	71
Bakgrund och tidigare behandling.....	71
Aktuellt.....	72
Utskottets ställningstagande	73

Bilstöd	74
Motionerna	74
Tidigare behandling	74
Aktuellt	75
Utskottets ställningstagande	76
Särskilt bostadsstöd för funktionshindrade	76
Motionen	76
Tidigare behandling	76
Utskottets ställningstagande	76
Reservationer	78
1. Målen för handikappolitiken (punkt 1)	78
2. Barn med funktionshinder (punkt 2)	78
3. Jämlikhet mellan funktionshindrade kvinnor och män (punkt 3)	79
4. Individuella rättigheter (punkt 4)	79
5. Handikappeng (punkt 5)	80
6. Mätbara mål och kommande uppföljningar (punkt 6)	80
7. Mätbara mål och kommande uppföljningar (punkt 6)	81
8. Våld och övergrepp mot funktionshindrade (punkt 8)	81
9. Våld och övergrepp mot funktionshindrade (punkt 8)	82
10. Tillgänglighetsreform (punkt 10)	82
11. Samverkansprojektet "Hela resan" m.m. (punkt 12)	83
12. Sanktionsbestämmelser m.m. (punkt 13)	83
13. Sanktionsbestämmelser m.m. (punkt 13)	84
14. Sanktionsbestämmelser m.m. (punkt 13)	84
15. Statsbidrag till handikapporganisationer (punkt 17)	85
16. Speciallärarutbildningen (punkt 18)	85
17. Specialskolor (punkt 19)	86
18. Särvux, skolpeng m.m. (punkt 20)	86
19. Särvux, skolpeng m.m. (punkt 20)	87
20. Hjälpmedelsutredningen (punkt 22)	87
21. Hjälpmedelsutredningen (punkt 22)	88
22. Hjälpmedelsutredningen (punkt 22)	89
23. Hjälpmedelsgaranti (punkt 23)	89
24. Vårdgaranti (punkt 26)	90
25. Ohälsöförsäkring (punkt 27)	90
26. Habilitering och rehabilitering (punkt 28)	91
27. Habilitering och rehabilitering (punkt 28)	91
28. Habilitering och rehabilitering (punkt 28)	92
29. Habilitering och rehabilitering (punkt 28)	92
30. Kommunalt domstolstrots (punkt 32)	93
31. Kompetensutveckling (punkt 33)	93
32. Kompetensutveckling (punkt 33)	94
33. Funktionshindrades ekonomi (punkt 34)	94
34. Funktionshindrades ekonomi (punkt 34)	95
35. Samordnat högkostnadsskydd (punkt 35)	95

36. Assistansreformen (punkt 36)	95
37. Daglig verksamhet (punkt 37).....	96
38. Lex Sarah (punkt 38).....	97
39. Boendestöd m.m. (punkt 39).....	97
40. Boendestöd m.m. (punkt 39).....	98
41. Insatser enligt socialtjänstlagen (punkt 40)	98
42. Psykiskt funktionshindrade (punkt 41).....	98
43. Psykiskt funktionshindrade (punkt 41).....	99
44. Psykiskt funktionshindrade (punkt 41).....	100
45. Brukarrevision (punkt 42)	100
46. Elöverkänslighet m.m. (punkt 43).....	101
47. Bilstöd (punkt 44)	101
48. Bilstöd (punkt 44)	101
49. Särskilt bostadsstöd för funktionshindrade (punkt 45).....	102
Särskilda yttranden.....	103
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	107
Skrivelsen.....	107
Motioner väckta med anledning av skrivelsen	107
Motioner väckta under allmänna motionstiden 2002	110
Motioner väckta under allmänna motionstiden 2003	114
<i>Bilaga 2</i>	
Konstitutionsutskottets yttrande 2002/03:KU3y	119
<i>Bilaga 3</i>	
Utbildningsutskottets yttrande 2002/03:UbU1y	127
<i>Bilaga 4</i>	
Trafikutskottets yttrande 2002/03:TU3y	136
<i>Bilaga 5</i>	
Offentlig utfrågning i socialutskottet den 20 maj 2003 med fokus på frågor i vardagslivet för barn och unga med funktionshinder.....	142

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Målen för handikappolitiken

Riksdagen avslår motion 2002/03:So296 yrkande 1.

Reservation 1 (m, c)

2. Barn med funktionshinder

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 2, 2002/03:So513 yrkande 10 och 2003/04:So569 yrkande 6.

Reservation 2 (v, mp)

3. Jämlikhet mellan funktionshindrade kvinnor och män

Riksdagen avslår motion 2002/03:So513 yrkande 18.

Reservation 3 (v)

4. Individuella rättigheter

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So296 yrkande 2, 2002/03:So439 och 2003/04:So487 yrkande 1.

Reservation 4 (m, fp, kd, c)

5. Handikappeng

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So326 och 2003/04:So300.

Reservation 5 (m)

6. Mätbara mål och kommande uppföljningar

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So21 yrkande 22, 2002/03:So373 och 2003/04:So642 yrkande 1.

Reservation 6 (fp)

Reservation 7 (kd)

7. Barnbilaga

Riksdagen avslår motion 2002/03:So23 yrkande 1.

8. Våld och övergrepp mot funktionshindrade

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So21 yrkande 21, 2002/03:So411 och 2003/04:So421.

Reservation 8 (fp, kd)

Reservation 9 (v, c, mp)

9. Särskiljande lagstiftning

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So457 yrkande 1 och 2003/04:So642 yrkande 2.

10. Tillgänglighetsreform

Riksdagen avslår motion 2002/03:So21 yrkande 1.

Reservation 10 (fp)

11. Färdtjänst

Riksdagen avslår motion 2002/03:So23 yrkande 12.

12. Samverkansprojektet "Hela resan" m.m.

Riksdagen avslår motion 2002/03:So23 yrkande 13.

Reservation 11 (mp)

13. Sanktionsbestämmelser m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So23 yrkandena 11 och 15 samt 2003/04:So348.

Reservation 12 (kd)

Reservation 13 (v)

Reservation 14 (mp)

14. IT-produkter

Riksdagen avslår motion 2002/03:So296 yrkande 5.

15. Synskadades möjligheter att personrösta

Riksdagen avslår motion 2002/03:So21 yrkande 20.

16. Tillgänglighetscentret

Riksdagen avslår motion 2002/03:So21 yrkande 2.

17. Statsbidrag till handikapporganisationer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So21 yrkande 11, 2002/03:So22 yrkande 3 och 2002/03:So23 yrkande 17.

Reservation 15 (m, fp, kd, c)

18. Speciallärarutbildningen

Riksdagen avslår motion 2002/03:So21 yrkande 12.

Reservation 16 (fp)

19. Specialskolor

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So21 yrkande 13 och 2002/03:So22 yrkande 2.

Reservation 17 (m, fp, kd, c)

20. Särvox, skolpeng m.m.

Riksdagen avslår motion 2002/03:So21 yrkandena 14–18.

Reservation 18 (m)

Reservation 19 (fp)

21. Studerande med psykiska funktionshinder

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:21 yrkande 19, 2003/04:So575 yrkande 8 och 2003/04:Ub414 yrkande 7.

22. Hjälpmedelsutredningen

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So22 yrkande 4, 2002/03:So211, 2002/03:So324, 2002/03:So424, 2002/03:So457 yrkande 7, 2003/04:So349 yrkande 2 och 2003/04:So582.

Reservation 20 (m)

Reservation 21 (fp)

Reservation 22 (kd)

23. Hjälpmedelsgaranti

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So21 yrkande 8 och 2003/04:So497 yrkande 5.

Reservation 23 (m, fp, kd, c)

24. Glasögon som hjälpmedel

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So217 och 2003/04:So263.

25. Ökade resurser till hjälpmedelscentralerna

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ub556 yrkande 7.

26. Vårdgaranti

Riksdagen avslår motion 2002/03:So22 yrkande 7.

Reservation 24 (m, fp, kd, c)

27. Ohälsförsäkring

Riksdagen avslår motion 2003/04:So487 yrkande 2.

Reservation 25 (m)

28. Habilitering och rehabilitering

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 19, 2002/03:So275 yrkande 3, 2002/03:So446 yrkandena 3–8, 2002/03:So457 yrkande 6, 2002/03:So513 yrkande 16, 2003/04:So349 yrkandena 1 och 3 samt 2003/04:So569 yrkande 11.

Reservation 26 (fp)

Reservation 27 (kd)

Reservation 28 (v)

Reservation 29 (mp)

29. Små handikappgrupper

Riksdagen avslår motion 2002/03:So21 yrkande 10.

30. Äldre döva

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So313 och 2003/04:So553.

31. Kulturupplevelser för alla

Riksdagen avslår motion 2002/03:So23 yrkandena 8 och 9.

32. Kommunalt domstolstrots

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So22 yrkande 6, 2002/03:So376, 2002/03:So458, 2003/04:So429, 2003/04:So491, 2003/04:So590 och 2003/04:So607.

Reservation 30 (m, fp)

33. Kompetensutveckling

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 10 och 2002/03:So332.

Reservation 31 (kd)

Reservation 32 (mp)

34. Funktionshindrades ekonomi

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 16, 2002/03:So330, 2002/03:So513 yrkande 12, 2003/04:So384 och 2003/04:So497 yrkande 2.

Reservation 33 (kd)

Reservation 34 (c)

35. Samordnat högkostnadsskydd

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So21 yrkande 9, 2002/03:So362 yrkande 12 och 2002/03:So459.

Reservation 35 (fp, kd, c)

36. Assistansreformen

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So21 yrkandena 3–6, 2002/03:So22 yrkande 1, 2002/03:So23 yrkandena 7 och 18, 2002/03:So296 yrkande 10, 2002/03:So362 yrkande 6, 2002/03:So386, 2003/04:So340 yrkande 2, 2003/04:So497 yrkande 7, 2003/04:So583, 2003/04:So598 och 2003/04:So640 yrkande 33.

Reservation 36 (m, fp, kd, c)

37. Daglig verksamhet

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So21 yrkande 7, 2003/04:So361, 2003/04:So497 yrkande 6, 2003/04:So502 yrkande 5, 2003/04:So564, 2003/04:So574 yrkande 18, 2003/04:So605, 2003/04:So617 och 2003/04:So637 yrkande 11.

Reservation 37 (fp, kd, c, mp)

38. Lex Sarah

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So383, 2002/03:So401, 2003/04:So258, 2003/04:So360, 2003/04:So489, 2003/04:So574 yrkande 20, 2003/04:So581 och 2003/04:So587.

Reservation 38 (m, kd, v, mp)

39. Boendestöd m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So446 yrkande 1, 2003/04:So340 yrkande 1, 2003/04:So562 och 2003/04:So608.

Reservation 39 (kd)

Reservation 40 (mp)

40. Insatser enligt socialtjänstlagen

Riksdagen avslår motion 2002/03:So457 yrkande 10.

Reservation 41 (kd)

41. Psykiskt funktionshindrade

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So296 yrkande 8, 2002/03:So513 yrkandena 13 och 14, 2003/04:So569 yrkandena 8 och 9 och 2003/04:So642 yrkande 15.

Reservation 42 (kd)

Reservation 43 (v)

Reservation 44 (c)

42. Brukarrevision

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So513 yrkande 15 och 2003/04:So569 yrkande 10.

Reservation 45 (v)

43. Elöverkänslighet m.m.

Riksdagen avslår motion 2002/03:So23 yrkandena 3–6.

Reservation 46 (mp)

44. Bilstöd

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 14 och 2003/04:So642 yrkandena 10 och 11.

Reservation 47 (kd)

Reservation 48 (mp)

45. Särskilt bostadsstöd för funktionshindrade

Riksdagen avslår motion 2002/03:So22 yrkande 5.

Reservation 49 (m)

46. Regeringens skrivelse

Riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Stockholm den 13 november 2003

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ingrid Burman (v), Chatrine Pålsson (kd), Kristina Zakrisson (s), Margareta Israelsson (s), Cristina Husmark Pehrsson (m)¹, Kerstin Heinemann (fp), Catherine Persson (s), Marina Pettersson (s), Kenneth Johansson (c), Christer Engelhardt (s), Anne Marie Brodén (m), Elina Linna (v), Kerstin-Maria Stalin (mp), Martin Nilsson (s), Jan Emanuel Johansson (s), Magdalena Andersson (m) och Marita Aronson (fp).

¹ Har ej deltagit i beslutet under punkt 17.

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Våren 2000 beslutade riksdagen om en nationell handlingsplan för handikappolitiken – Från patient till medborgare (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). Handlingsplanen sträcker sig fram till år 2010. Den spänner över alla samhällsområden och markerar därigenom att handikappolitiken är allas vårt ansvar. Personer med funktionshinder skall inte diskrimineras i några sammanhang utan ha samma rätt som alla andra att delta i samhällslivet och få del av samma utbud av varor, tjänster, service och kultur.

I detta betänkande behandlas regeringens skrivelse 2002/03:25 Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken. I skrivelsen redogör regeringen för hur arbetet med att genomföra den nationella handlingsplanen för handikappolitiken utvecklats sedan i maj 2000 då riksdagen beslutade att anta handlingsplanen. Regeringen redovisar vilka åtgärder som hittills gjorts, vilka insatser som kommer att ha stor betydelse de närmaste åren samt viktiga delar av det internationella arbete som bedrivs för att förbättra villkoren för personer med funktionshinder.

Vidare behandlas 48 motionsyrkanden med anledning av skrivelsen, 44 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2002 och 55 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2003.

Socialutskottet har berett konstitutionsutskottet, finansutskottet, socialförsäkringsutskottet, kulturutskottet, utbildningsutskottet, trafikutskottet och bostadsutskottet tillfälle att yttra sig över skrivelse 2002/03:25 Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken jämte motioner. Följande utskott har avlämnat yttranden: *konstitutionsutskottet*, *utbildningsutskottet* och *trafikutskottet*. Yttrandena fogas till betänkandet som *bilagor 2–4*.

Utskottet har vidare anordnat en offentlig utfrågning den 20 maj 2003 med fokus på frågor i vardagslivet för barn och unga med funktionshinder. Företrädare för barn- och ungdomsförbund inom handikappörelsen, representanter från myndigheter och Svenska Kommunförbundet har medverkat. En utskrift av inläggen vid utfrågningen fogas till betänkandet som *bilaga 5*.

Europeiska handikappåret 2003

Den svenska regeringen har under 2003 medverkat i genomförandet av det europeiska handikappåret. Syftet är att utifrån en samlad europeisk plattform skapa uppmärksamhet kring frågan om fullvärdigt medborgarskap för personer med funktionshinder på både europeisk och nationell nivå och stimulera till ökade insatser.

Tusentals aktiviteter och evenemang som lyfter fram handikappfrågorna äger rum i hela Europa under 2003. Målet är att öka erfarenhetsutbytet bl.a. kring goda lösningar och fungerande strategier och att stärka samarbetet mellan alla berörda aktörer.

Regeringen har utsett Statens institut för särskilt utbildningsstöd, Sibus, till nationellt samordningsorgan för handikappåret 2003. I uppdraget ingår att anordna möten, genomföra informationsinsatser av olika slag och hantera ansökningar om bidrag för aktiviteter under året.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för hur arbetet med att genomföra den nationella handlingsplanen för handikappolitiken utvecklats sedan maj 2000 då riksdagen beslutade att anta propositionen Från patient till medborgare (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240).

Skrivelsen är en första avstämning mot den nationella handlingsplanen. I skrivelsen redovisas de åtgärder som framför allt regeringen men också statliga myndigheter och andra aktörer gjort och gör för att aktivt driva utvecklingen inom politikområdet framåt. Det framgår också vilka insatser som regeringen avser att prioritera de närmaste åren, dels genom fortsatt reformarbete, dels genom styrning av de statliga myndigheterna. Många utredningar pågår och många reformer har nyligen inletts. Processer har satts i gång och verksamheter och projekt som påbörjats kommer att på olika sätt följas upp.

Regeringen anför att betydande insatser har gjorts under de två senaste åren för att förverkliga den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Tillgänglighetscentrets verksamhet har kommit i gång, de sektorsmyndigheter som tillsammans med regeringen skall leda arbetet med att förverkliga de handikappolitiska målen har föreslagit etappmål, lagar och förordningar har trätt i kraft, utredningar har avslutats och nya har inletts, försöksprojekt pågår, nya statliga medel har satsats inom transportområdet, kulturområdet, IT-området och forskningen, handikapporganisationernas anslag har ökat, nya resurscentrum har bildats och andra har omorganiserats etc. Många statliga myndigheter och handikapporganisationer har varit inblandade i denna process. De har bidragit till att synliggöra de samband och de problem som medför att personer med funktionshinder inte behandlas lika som andra och att tillgänglighetsaspekter trots allt fortfarande väger ganska lätt i förhållande till andra aspekter. Bilderna har klarnat, och de problembilder som finns måste regeringen tillsammans med alla andra inblandade analysera och arbeta vidare med. Alla goda förslag på förbättringsområden skall beredas noga och prövas, lagändringar behöver följas upp och nya uppdrag ges, anför regeringen.

Utskottets överväganden

Mål och inriktning för handikappolitiken m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå samtliga motioner om annan inriktning för handikappolitiken m.m. Den av riksdagen fastställda nationella handlingsplanen för handikappolitiken och de i det sammanhanget fastställda målen bör fortsätta att gälla, anför utskottet. Planen är inriktad på generella lösningar och den allmänna tillgängligheten i samhället. Detta bör leda till ett minskat behov av särlösningar och till att fler kan delta i samhällslivet på likvärdiga villkor.

Jämför reservationerna 1 (m, c), 2 (v, mp), 3 (v), 4 (m, fp, kd, c), 5 (m), 6 (fp), 7 (kd), 8 (fp, kd) och 9 (v, c, mp).

Motionerna

I *motion 2003/04:So487 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om att stärka individens rättsliga ställning genom att utreda möjligheterna till ett ADA-system i Sverige (*yrkande 1*). The American with Disabilities Act ger funktionshindrade individuella rättigheter garanterade i lag samtidigt som kännbara sanktioner införts för brott mot dessa rättigheter. Motionärerna anser att svensk lagstiftning bör utvecklas på samma sätt och att en utredning om detta bör tillsättas.

I *motion 2002/03:So326 av Ewa Björling (m)* begärs att regeringen återkommer med förslag till riksdagen om att ändra lagstiftningen för funktionshindrade så att pengarna för omsorgsinsatser följer individen i enlighet med vad som anförs i motionen. Motionären anser att en omsorgspeng bör införas som följer individen till den kommun som han eller hon väljer att bo i. Motionären upprepar denna begäran i *motion 2003/04:So300 yrkande 1*. Vidare begärs tillkännagivande om funktionshindrades reella möjlighet att välja boendekommun (*yrkande 2*). Motionären anför att en omsorgspeng ger en reell möjlighet för den enskilde att välja boendekommun.

I *motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivande om kvaliteten i kommande uppföljningar av den nationella handlingsplanen (*yrkande 22*). Motionärerna anser att kommande uppföljningar behöver vara mer inriktade på att redovisa brister och på hur dessa konkret skall kunna åtgärdas.

I *motion 2003/04:So642 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om att de generella handikappolitiska målen måste preciseras med mer mätbara mål (*yrkande 1*). Motionärerna anför att i skrivelsen redogörs för de åtgärder som vidtagits de senast två åren. Mätbara resultat av insatserna redovisas dock mycket sparsamt. För att verkliga resul-

tat skall uppnås måste de handikappolitiska målen kompletteras med mer mätbara och precisa delmål.

I *motion 2002/03:So457 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs tillkännagivande om att äldre och funktionshindrade bör särskiljas i lagstiftningen (*yrkande 1*). Motionärerna anför att äldre och funktionshindrade personer ofta jämföras i lagstiftningen. De anser att grupperna i högre utsträckning bör särskiljas. Motionärerna upprepar denna begäran också i *motion 2003/04:So642 (kd) yrkande 2*.

I *motion 2002/03:So513 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs tillkännagivande om en utredning för att kartlägga och föreslå åtgärder mot den av Valfärdsbokslutet dokumenterade ojämlikheten mellan funktionshindrade män och kvinnor (*yrkande 18*). Valfärdsbokslutet har konstaterat att det bland personer med funktionshinder finns tydliga könsskillnader. Kvinnor har i högre grad ekonomiska problem än män. Kvinnor får också mindre stöd och hjälp. Eftersom det finns en viss dokumenterad kunskap anser motionärerna att det är nödvändigt med en mer fördjupad kartläggning av ojämlikheten mellan funktionshindrade kvinnor och män. Denna skall följas av ett åtgärdsprogram som presenterar förslag för att minska skillnaderna.

I *motion 2002/03:So296 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om ett ytterligare mål för handikappolitiken som innebär att arbetet särskilt inriktas på att ge alla människor, oberoende av förutsättningar, makt över sitt eget liv (*yrkande 1*). Motionärerna anser att regeringen har ett snävt samhällsperspektiv på handikappolitiken och inte lyfter fram den enskildes förutsättningar. Motionärerna begär också tillkännagivande om utkrävbara rättigheter för funktionshindrade (*yrkande 2*). De anser att de grundläggande fri- och rättigheterna måste kompletteras med ytterligare rätt till de sociala förmåner som krävs för att handikappade skall kunna delta i samhällslivet på likvärdiga villkor. Staten har tagit sitt ansvar gentemot utsatta individer och grupper genom skyldighetslagstiftning gentemot kommunerna, men det saknas motsvarande individuella rättigheter för enskilda. Riksdagen bör därför hos regeringen begära förslag om en utredning om individuella rättigheter för funktionshindrade, anför de.

I *motion 2002/03:So439 av Gustav Fridolin (mp)* begärs tillkännagivande om en tillgänglighetslag, som en svensk motsvarighet till USA:s ADA-lag. Utan en ordentlig tillgänglighetslagstiftning tror inte motionären att Sverige kommer att lyckas med målet att göra Sverige tillgängligt till år 2010.

I *motion 2002/03:So373 av Margareta Sandgren (s)* begärs tillkännagivande om behovet av kontrollstationer i det nationella handikappolitiska programmet. Motionären anser att en kontrollstation år 2006 för att se över vad som gjorts till detta datum är en framkomlig väg för att garantera ett gott resultat år 2010.

Barns och föräldrars situation tas upp i tre motioner. I *motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp)* begärs tillkännagivanden om att barnbilar skall följa med alla budgetar (*yrkande 1*) och att föräldrar inte skall behöva strida för sina barns rättigheter (*yrkande 2*). Motionärerna anser att en

lista på standarddiagnoser och en nationell miniminorm bör arbetas fram och att nivåerna på vårdbidraget bör ses över.

I *motion 2002/03:So513 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs tillkännagivande om behovet av en översyn av situationen för föräldrar till funktionshindrade barn (*yrkande 10*). Motionärerna anser att föräldrar till funktionshindrade barn ofta befinner sig i en svår situation och behöver mer av samhällets stöd. Motionärerna föreslår att det görs en översyn av dessa föräldrars villkor och av hur stödet skall utformas. I *motion 2003/04:So569 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) yrkande 6* återkommer samma yrkande.

Våld och övergrepp tas upp i tre motioner. I *motion 2002/03:So411 av Ingrid Burman m.fl. (v)* yrkas att regeringen tillsätter en utredning med syfte att kartlägga våld och sexuella övergrepp mot funktionshindrade kvinnor. Motionärerna vill belysa och synliggöra funktionshindrade kvinnors utsatthet, så att medvetenheten om problemen ökar och rätt åtgärder vidtas.

I *motion 2003/04:So421 av Elina Linna m.fl. (v)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om en kartläggning av våld och sexuella övergrepp mot funktionshindrade kvinnor och flickor.

I *motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* tas frågan om övergrepp mot såväl kvinnor som män upp. Motionärerna begär tillkännagivande om åtgärder mot våld och andra övergrepp mot funktionshindrade (*yrkande 21*). Många funktionshindrade är sårbara och utlämnade om de utsätts för våld eller om de blir ekonomiskt eller på annan sätt utnyttjade av närstående eller andra som får tillträde till deras bostäder, anför motionärerna. Det är angeläget att övergrepp stoppas – eller ännu hellre förebyggs – och för det behövs bättre uppmärksamhet, både inom vården och från rättsväsendets sida. Bland annat finns behov av förbättrad statistik.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas att drygt två år har gått sedan riksdagen efter förslag från regeringen beslutade om en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). I skrivelsen redovisar regeringen de åtgärder som framför allt regeringen men också statliga myndigheter och andra aktörer gjort och gör för att aktivt driva utvecklingen inom politikområdet framåt. Det framgår också vilka insatser som regeringen avser att prioritera de närmaste åren, dels genom fortsatt reformarbete, dels genom styrning av de statliga myndigheterna.

Tillgänglighetscentrets verksamhet har kommit i gång, de sektorsmyndigheter som tillsammans med regeringen skall leda arbetet med att förverkliga de handikappolitiska målen har föreslagit etappmål, lagar och förordningar har trätt i kraft, utredningar har avslutats och nya har inletts, försöksprojekt pågår, nya statliga medel har satsats inom transportområdet, kulturområdet, IT-området och forskningen, handikapporganisationernas anslag har ökat, nya resurscentrum har bildats och andra har omorganiserats etc. Många statliga myndigheter och handikapporganisationer har varit inblandade i denna process. De har bidragit till att synliggöra de samband och de problem som med-

för att personer med funktionshinder inte behandlas lika som andra och att tillgänglighetsaspekter trots allt fortfarande väger ganska lätt i förhållande till andra aspekter. Regeringen anser att bilderna har klarnat, och de problembilder som finns skall regeringen tillsammans med alla andra inblandade analysera och arbeta vidare med. Alla goda förslag på förbättringsområden skall beredas noga och prövas, lagändringar behöver följas upp och nya uppdrag ges.

Riksdagen har efter förslag från regeringen antagit ändringar i regeringsformen för att motverka diskriminering av personer med funktionshinder. Diskrimineringskommittén har dessutom fått i uppdrag att bl.a. överväga behovet av en sammanhållen diskrimineringslagstiftning samt behov av regler som ger skydd mot diskriminering av personer med funktionshinder i bemärkelsen bristande tillgänglighet. Uppdraget skall redovisas i december 2004.

Regeringen framhåller att Sverige har åtagit sig att följa FN:s konvention om barnets rättigheter. Staterna som åtagit sig att följa barnkonventionen har en skyldighet att se till att även barn med funktionshinder kommer i åtnjutande av de rättigheter som omfattas av konventionen.

Barnperspektivet skall finnas med inom alla prioriterade arbetsområden i handlingsplanen. Det handikappolitiska arbetet skall inriktas särskilt på att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande. För att barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder skall ha lika möjligheter som andra och kunna ta del av sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter krävs att samhället och den omgivande miljön är tillgänglig även där framför allt barn vistas, anføres det.

Föräldrar till barn med omfattande funktionshinder har stort behov av stöd och insatser för att kunna fungera som en vanlig familj. Stödet och insatserna måste vara utformade så att de passar hela familjen vilket fordrar individuella lösningar, ett begränsat antal inblandade personer och att insatser samordnas. För att föräldrar skall ha en möjlighet att utföra stora delar av omvårdnaden är det viktigt att tillgodose deras behov av avlastning och möjlighet att ge övriga syskon i familjen den uppmärksamhet, det stöd och den omsorg som de behöver.

Barn och ungdomar lyfts särskilt fram inom utbildningspolitikens område. De lyfts även fram i frågor som rör kulturpolitiken och utvecklandet av barnböcker och film. Ytterligare områden är landstingens barn- och ungdomshabilitering och hjälpmedel inom utbildningen. I skrivelsen redogörs också för uppdraget till Riksförsäkringsverket om tillämpningen av barns rätt till personlig assistans och assistansersättning som lämnats med anledning av riksdagens tillkännagivande.

Den samlade kunskapen om jämställdhetsperspektiv på handikappfrågorna måste öka, och jämställdhetsperspektivet skall genomsyra det fortsatta arbetet med att genomföra handlingsplanen, anför regeringen. Detta är inte bara en rättvisefråga utan handlar också om att höja kvaliteten i de insatser som görs.

Kunskap om de skillnader som finns mellan kvinnor och män, flickor och pojkar skulle öka om det statistiska underlaget förbättrades. För att statliga

och kommunala myndigheter skall kunna planera och prioritera åtgärder för att rätta till brister i verksamheten behöver de kunskap om de skillnader som finns mellan könen. Statistik behövs också om missförhållanden och våld som flickor och kvinnor med omfattande funktionshinder utsätts för inom ramen för de omsorger som ges. Det skulle kunna utgöra underlag för att motverka missförhållanden och ge skydd åt dem som är utsatta för övergrepp.

Regeringen har uppdragit åt Socialstyrelsen att i samverkan med kommuner och landsting och berörda myndigheter följa upp, analysera och redovisa könsskillnader inom hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens verksamhetsområden och vid behov lämna förslag till åtgärder som kan bidra till att öka jämställdheten inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Socialstyrelsen skall också redovisa vilka åtgärder som genomförts i kommuner och landsting för att främja jämställdhet samt resultatet av dessa. Målsättningen är att utveckla praktiska verktyg som kommuner och landsting kan använda som hjälpmedel för att utveckla könsperspektivet i sitt arbete.

Gällande rätt, tidigare behandling m.m.

Stödet till äldre regleras i första hand i 5 kap. 4–6 §§ socialtjänstlagen (2001:453). Stödet till funktionshindrade regleras i 5 kap. 7–8 §§ samma lag samt i vissa fall i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och lagen (1983:389) om assistansersättning. 5 kap. 10 § socialtjänstlagen om att socialnämnden bör genom stöd och avlösning underlätta för dem som vårdar närstående omfattar såväl dem som vårdar äldre som funktionshindrade.

Utskottet behandlade en motion med begäran om ytterligare mål och begäran om utkrävbara rättigheter senast i *betänkande 2001/02:SoU7*. Utskottet anförde då följande (s. 11):

Utskottet vill än en gång understryka att handikappolitiken ytterst är en fråga om demokrati. Samhället måste bygga på insikten om att alla människor är lika mycket värda, har samma grundläggande behov och skall behandlas med samma respekt, att mångfald berikar och att varje människa med sin kunskap och sin erfarenhet är en tillgång för samhället. Det innebär att alla skall ha lika rätt och lika möjligheter att bestämma över sina liv och få sina önskemål respekterade. Utskottet vidhåller att de nationella målen för handikappolitiken som riksdagen ställt sig bakom bör fortsätta att gälla och avstyrker därmed förslaget i motion So240 (c) yrkande 1 om ytterligare mål för handikappolitiken. — — —

Den nationella handlingsplanen är inriktad på generella lösningar och den allmänna tillgängligheten i samhället. Detta bör leda till ett minskat behov av särlösningar och till att fler kan delta i samhällslivet på likvärdiga villkor. Utskottet avstyrker därmed motionerna — — —.

Riksdagen följde utskottet (prot. 2001/02:73).

Utskottet behandlade i *betänkande 2000/01:SoU7* en motion med begäran om att en barnbilaga skall följa med varje statlig budget. Utskottet vidhöll då sin tidigare redovisade inställning i frågan till bilagor till budgetpropositionen, nämligen att det är en allmän strävan inom Regeringskansliet att undvika

bilagor till budgetpropositionen. Motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2000/01:135).

Konstitutionsutskottet behandlade i *betänkande 2001/02:KU15* en motion med begäran om att barnbilagor skall ingå i både kommunal- och statsbudget. Konstitutionsutskottet anförde följande (s. 51):

Av den nationella handlingsplanen för mänskliga fri- och rättigheter framgår att barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande i Regeringskansliet som rör barn, att barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som rör barn och att kommuner och landsting bör inrätta system för att kunna följa hur barnets bästa förverkligas i det kommunala arbetet. Enligt utskottets mening saknas mot denna bakgrund anledning att göra ett tillkännagivande till regeringen om att barnkonsekvensanalyser skall ingå som en naturlig del av beslutsunderlag och att barnbilagor skall ingå i kommunala budgetar. När det gäller barnbilaga till statsbudgeten vill utskottet hänvisa till finansutskottets ställningstagande hösten 1999 då liknande motionsyrkanden avstyrktes.

Konstitutionsutskottet avstyrkte därmed motionen. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2001/02:191).

Finansutskottet behandlade i *betänkande 2002/03:FiU20* en motion med begäran om att en barnbilaga skall följa varje budget. Utskottet anförde då bl.a. följande (s. 124–125):

Det pågår för närvarande ett omfattande utvecklingsarbete när det gäller statsbudgetens utformning i syfte att ge riksdagen ett bättre beslutsunderlag. Detta arbete omfattar också målet att lyfta fram barnperspektivet i statens olika verksamheter. Regeringens avsikt är att ytterligare tydliggöra barnperspektivet i budgetpropositionen genom att tillföra ett barnperspektiv på nya områden eller fördjupa redan befintliga barnperspektiv. Härvid ägnas särskild uppmärksamhet åt att barnperspektivet i den statliga budgetprocessen utvecklas och att de resurser som påverkar barns liv ska vara urskiljbara på ett sådant sätt att de kan bli föremål för politiska prioriteringar, allt för att förverkliga regeringens målsättning att statsbudgeten om några år ska ha ett tydligt barnperspektiv. — — —

Mot bakgrund av det omfattande utvecklingsarbete med statsbudgetens utformning som pågår inom Regeringskansliet finner finansutskottet ingen anledning att frånga sina tidigare ställningstaganden. Utskottet vidhåller därmed sin uppfattning att kravet på att barnfrågorna ska redovisas i en särskild bilaga till budgetpropositionen måste anses underordnat kravet på att redovisningen blir så aktuell och genomarbetad som möjligt.

Den aktuella motionen avstyrktes därmed. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2002/03:239).

I *betänkande 2001/02:SoU7* behandlade utskottet en motion med begäran om att tillsätta en utredning med syfte att kartlägga våld och sexuella övergrepp mot funktionshindrade kvinnor. Utskottet delade uppfattningen att det är viktigt att belysa funktionshindrade flickors och kvinnors utsatthet så att alla blir medvetna om att problemet existerar och konstaterade att Nationellt Råd för Kvinnofrid i september 2001 publicerat skriften *När man slår mot det som gör ont. Våld mot kvinnor med funktionshinder*. Rapporten utgör ett viktigt bidrag i arbetet med att synliggöra problemen på området. Rapporten bör ses

som ett första steg för att inleda en diskussion om framtida åtgärder. Utskottet utgick från att detta arbete fortsätter. Motionen ansågs därmed i huvudsak tillgodosedd. Riksdagen följde utskottet (prot. 2001/02:73).

I regeringens *skrivelse 2002/03:125 Redovisning av fördelningen av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2002* redovisar regeringen under avsnittet Kommande inriktning för stöd ur Allmänna arvsfonden att regeringen med anledning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken inför de kommande åren bl.a. vill fästa uppmärksamhet på att personer med funktionshinder som är beroende av stöd och service från andra, anställda eller närstående, kan utsättas för både fysiskt och psykiskt våld. Det behövs försöksverksamhet där handikapporganisationer och andra ideella organisationer tillsammans med kommun och landsting kan finna former för att uppmärksamma och förhindra våld mot barn, kvinnor och män med funktionshinder.

Aktuellt

I *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 6, utgiftsområde 9* redovisar regeringen (s. 102) att Socialstyrelsen fått i uppdrag att särskilt belysa tillståndet och utvecklingen vad gäller stöd och service till barn med funktionshinder och deras anhöriga. Uppdraget skall redovisas i en rapport i anslutning till årsredovisningen för 2003.

Vidare aviserar regeringen (s. 87) att den avser att till vårriksdagen 2004 presentera en samlad översikt av regeringens mål, insatser och resultat vad gäller barn och unga som återfinns inom de olika politikområdena i statsbudgeten som komplement till de skrivelser som regeringen lämnat till riksdagen på området.

Regeringen anför (s. 138) att det behövs fortsatta insatser mot kvinnovåld och att det behövs ytterligare fokus på, och insatser för, kvinnor som är dubbelt utsatta, till exempel kvinnor med missbruksproblem och funktionshindrade kvinnor. Regeringen föreslår att ytterligare 9 miljoner kronor avsätts till kvinno- och mansjourernas verksamhet år 2004 och 9, 2 miljoner kronor till Rikskvinnocentrums verksamhet.

Regeringen redovisar (s. 101) att den genom regleringsbrev och särskilda uppdrag gett flera myndigheter i uppdrag att följa upp, analysera och redovisa könsskillnader i insatser inom sina respektive ansvarsområden för personer med funktionshinder. Detta kommer att öka kunskapen om orsakerna till de skillnader i levnadsvillkor som finns mellan kvinnor och män med funktionshinder och peka på vilka åtgärder som behövs för att minska dessa skillnader.

Utskottets ställningstagande

Handikappolitiken är ytterst en fråga om demokrati. Utskottet vill än en gång understryka att samhället måste bygga på insikten om att alla människor är lika mycket värda, har samma grundläggande behov och skall behandlas med samma respekt, att mångfald berikar och att varje människa med sin kunskap och sin erfarenhet är en tillgång för samhället. Det innebär att alla skall ha

lika rätt och lika möjligheter att bestämma över sina liv och få sina önskemål respekterade. Utskottet vidhåller därmed att de nationella målen för handikappolitiken som riksdagen ställt sig bakom bör fortsätta att gälla. Målen är:

- En samhällsgemenskap med mångfald som grund.
- Att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet.
- Jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Motion 2002/03:So296 (c) yrkande 1 om ytterligare mål avstyrks.

Ett av målen för handikappolitiken är att samhället skall utformas så att människor i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet. Detta gäller också barn och unga. Med anledning av bl.a. regeringens skrivelse och det europeiska handikappåret anordnade socialutskottet den 20 maj 2003 en offentlig utfrågning med fokus på frågor i vardagslivet för barn och unga med funktionshinder. Utskottet ansåg det angeläget att få en aktuell bild av hur situationen ser ut i dag för barn och unga med funktionshinder. Hur fungerar vardagslivet i skolan och på fritiden? Finns det tillräckliga kringresurser för att barn och unga skall kunna tillgodogöra sig undervisning, umgås med kamrater, delta i utflykter och fritidsaktiviteter m.m.? Hur fungerar habilitering och rehabilitering? Hur är det med tillgång till hjälpmedel? Hur är bemötandet? En utskrift av utfrågningen återfinns i bilaga 5.

Utskottet konstaterar att Socialstyrelsen har i uppdrag att särskilt belysa tillståndet och utvecklingen vad gäller stöd och service till barn med funktionshinder och deras anhöriga. Uppdraget skall redovisas i en rapport i anslutning till årsredovisningen för 2003. Riksdagen bör inte föregripa pågående arbete på området. Motionerna 2002/03:So23 (mp) yrkande 2, 2002/03:So513 (v) yrkande 10 och 2003/04:So569 (v) yrkande 6 är delvis tillgodosedda med det anförda.

Jämlikhet mellan könen utgör ett annat av målen för politikområdet. Utskottet vill betona att det är särskilt viktigt att jämställdhetspolitiken tillämpas fullt ut så att de problem som det innebär att ha ett funktionshinder inte ytterligare förstärks av könsstereotypa föreställningar. Regeringen har genom regleringsbrev och särskilda uppdrag ålagt myndigheter att följa upp, analysera och redovisa könsskillnader i insatser inom sina respektive ansvarsområden för personer med funktionshinder. Detta kommer att öka kunskapen om orsakerna till de skillnader i levnadsvillkor som finns mellan kvinnor och män med funktionshinder och peka på vilka åtgärder som behövs för att minska dessa skillnader. Utskottet anser att motion 2002/03:So513 (v) yrkande 18 därmed är delvis tillgodosedd.

Den nationella handlingsplanen är inriktad på generella lösningar och den allmänna tillgängligheten i samhället. Detta bör leda till ett minskat behov av särskilda lösningar och till att alltfler kan delta i samhällslivet på likvärdiga villkor. Utskottet vill också erinra om att Diskrimineringskommittén har i uppdrag att bl.a. överväga behovet av en sammanhållen diskrimineringslagstiftning samt behovet av regler som ger skydd mot diskriminering av personer med funkt-

ionshinder i bemärkelsen bristande tillgänglighet. Riksdagen bör inte föregripa kommande förslag. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2002/03:So296 (c) yrkande 2, 2002/03:So439 (mp) och 2003/04:So487 (m) yrkande 1.

Utskottet välkomnar att EG-kommissionen i dagarna lämnat ett meddelande om lika möjligheter för personer med funktionshinder – en europeisk handlingsplan (KOM [2003] 650 slutlig). Syftet med meddelandet är att få till stånd en hållbar och fungerande strategi för handikappfrågor i det utvidgade EU. Det är tänkt att fungera som utgångspunkt och ram för att förstärka handikappaspekterna i all relevant EU-politik, samtidigt som det skall ge stöd och stimulans till politiska åtgärder på nationell nivå. I meddelandet betonas att EU:s övergripande mål är att bidra till att utforma ett samhälle för alla. I detta sammanhang spelar kampen mot diskriminering och främjandet av funktionshindrades deltagande i ekonomin och samhället en avgörande roll.

Utskottet biträder inte förslaget om att införa en handikappeng. Motionerna 2002/03:So326 (m) och 2003/04:So300 (m) yrkandena 1 och 2 avstyrks därmed.

I skrivelsen redovisas att sektorsmyndigheterna har bedrivit ett aktivt och ambitiöst arbete med att ta fram förslag till etappmål för respektive sektor. För en del myndigheter har etappmål/uppdrag fastställts i regleringsbrev för budgetåret 2003. För övriga pågår beredning av respektive myndighets förslag. Resultatet av de uppföljningar som genomförs kommer årligen att redovisas för regeringen. Utskottet förutsätter att resultatet av detta arbete kommer att redovisas för riksdagen vid nästa uppföljning av handlingsplanen. Motionerna 2002/03:So21 (fp) yrkande 22, 2002/03:So373 (s) och 2003/04:So642 (kd) yrkande 1 är delvis tillgodosedda. Motionerna avstyrks.

I anledning av motion 2002/03:So23 (mp) yrkande 1 med begäran om barnbilaga till budgeten vill utskottet understryka att barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande som rör barn, att barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som rör barn och att kommuner och landsting bör inrätta system för att kunna följa hur barnets bästa förverkligas i det kommunala arbetet. Utskottet konstaterar att regeringen i budgetpropositionen redovisar att den till vårriksdagen 2004 avser att presentera en samlad översikt av regeringens mål, insatser och resultat vad gäller barn och unga som återfinns inom de olika politikområdena i statsbudgeten som komplement till de skrivelser som regeringen lämnat till riksdagen på området. Utskottet konstaterar vidare att det pågår ett omfattande utvecklingsarbete med statsbudgetens utformning inom Regeringskansliet. Utskottet delar finansutskottets uppfattning att kravet på att barnfrågorna skall redovisas i en särskild bilaga till budgetpropositionen måste anses underordnat kravet på att redovisningen blir så aktuell och genomarbetad som möjligt. Motionsyrkandet avstyrks därmed.

Nationella Rådet för Kvinnofrid har publicerat en rapport om våld mot kvinnor med funktionshinder. Rapporten har bidragit till att synliggöra problem på området. I budgetpropositionen för år 2004 föreslår regeringen nu att ytterligare 9 miljoner kronor avsätts till kvinno- och mansjourernas verksam-

het och 9,2 miljoner kronor till Rikskvinnocentrums verksamhet. Regeringen anför därvid att det behövs ytterligare fokus på, och insatser för, kvinnor som är dubbelt utsatta som till exempel funktionshindrade kvinnor. Motionerna 2002/03:So411 (v) och 2003/04:So421 (v) är därmed delvis tillgodosedda. Motionerna avstyrks. Även motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 21 avstyrks.

I motionerna 2002/03:So457 (kd) yrkande 1 och 2003/04:So642 (kd) yrkande 2 begärs tillkännagivande om att äldre och funktionshindrade skall särskiljas i lagstiftningen. Motionärerna har inte närmare preciserat sitt yrkande. Utskottet konstaterar för sin del att det i t.ex. 5 kap. socialtjänstlagen (2001:453) klart skiljs mellan olika grupper med särskilda underrubriker för varje grupp. Motionsyrkandena avstyrks.

Ett tillgängligt samhälle

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om ett tillgängligare samhälle med hänvisning till bl.a. ansvars- och finansieringsprincipen och det omfattande arbete som pågår på området. Jämför reservationerna 10 (fp), 11 (mp), 12 (kd), 13 (v) och 14 (mp).

Motionerna

I *motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivande om statligt stimulansbidrag till landsting, kommuner, fastighetsägare, kollektivtrafikbolag m.fl. för att anpassa samhället så att det blir tillgängligt också för funktionshindrade (*yrkande 1*). Av handlingsplanen framgår att inga nämnvärda framsteg finns att redovisa vad gäller tillgängligheten i samhället. Motionärernas bedömning är att det behövs fem år med ett statligt stimulansbidrag på i genomsnitt en miljard kronor per budgetår för att det skall gå att uppnå det mål som satts upp för 2010.

I *motion 2003/04:So348 av Sven Brus (kd)* begärs tillkännagivande om ökad tillgänglighet för funktionshindrade till allmänna lokaler och allmänna platser. För att uppnå det önskade resultatet krävs starkare formuleringar samt att införande av sanktioner övervägs för de fall man inte uppfyller kraven, anför motionären.

I *motion 2002/03:So296 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* yrkas att riksdagen lägger fram förslag till särskilt stöd till IT-produkter för funktionshindrade (*yrkande 5*). Motionärerna anför att teknikutvecklingen i vissa sammanhang kan vara ett hinder för funktionshindrade att få service som är likvärdig med den som alla andra får. Ett exempel på detta är det utökade antalet Internetbanker. Motionärerna anser det angeläget att utreda en lagreglering om likvärdig tillgänglighet till service för alla.

I *motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp)* begärs tillkännagivanden om förbättrad tillgänglighet (*yrkande 11*). Motionärerna anser att

det måste till sanktioner om kommuner, arbetsplatser m.fl. inte uppfyller kraven. Motionärerna begär också tillkännagivanden om en nationell översyn av färdtjänstlagen (*yrkande 12*) och om en förbättrad länstrafik eller kollektivtrafik och samverkansprojektet "Hela resan" (*yrkande 13*). Motionärerna begär vidare ett tillkännagivande om en utökning av sakägarkretsen (*yrkande 15*). I avvaktan på översynen av plan- och bygglagen föreslår motionärerna att sakägarkretsen utökas så att handikapporganisationerna skall kunna anmäla fall av bristande tillgänglighet.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas under avsnittet Reglering av tillgänglighet att det finns ett flertal lagar och regler som berör kvinnor och män med funktionshinder men relativt få av dessa kräver generell tillgänglighet. På många områden saknas helt riktlinjer och lagstiftning om tillgänglighet och användbarhet. Till exempel saknas det regler för tillgänglighet till bankomater och biljettautomater, regler för tillgänglighet till medier och kultur, tillgänglighet till offentliga tjänster och service etc.

Regeringen anser att det behövs mer kunskap om på vilka områden det saknas lagstiftning eller annan reglering för tillgänglighet och i vilken utsträckning nuvarande regelverk hindrar eller utestänger kvinnor och män med funktionshinder från att ta del av samhällets service, varor och tjänster.

Riksdagen har efter förslag från regeringen antagit ändringar i regeringsformen för att motverka diskriminering av personer med funktionshinder. Diskrimineringskommittén har dessutom fått i uppdrag att bl.a. överväga behovet av en sammanhållen diskrimineringslagstiftning samt behov av regler som ger skydd mot diskriminering av personer med funktionshinder i bemärkelsen bristande tillgänglighet. Uppdraget skall redovisas i december 2004.

Plan- och bygglagen (1987:10) har ändrats så att tydligare krav kan ställas på tillgänglighet när allmänna platser iordningställs och ändras. Förändringen innebär också att enkelt avhjälpna hinder mot tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga skall undanröjas i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser. Boverket utarbetar föreskrifter med mer preciserade krav. Regeringen bedömer att enkelt avhjälpna hinder bör vara åtgärdade senast 2010.

Regeringen beslutade i juni 2002 att tillsätta en kommitté med uppdrag att se över plan- och bygglagstiftningen (dir. 2002:97). Det övergripande målet är att stärka plan- och bygglagstiftningens roll som ett instrument för hållbar utveckling. Detta innebär bl.a. att den byggda miljön skall vara tillgänglig, trygg och präglas av mångfald. Kommittén skall också överväga om sanktionsbestämmelserna i plan- och bygglagen behöver ändras. Utredningen skall vara klar vid årsskiftet 2004/05.

Omfattande kartläggningar och analyser av läget inom transportområdet har genomförts. Föreskrifter om krav på tillgänglighet vid upphandling av kollektiva färdmedel har aktualiserats i olika sammanhang och för olika

transportslag. För närvarande bereds ett förslag om föreskrifter med funktionskrav som bör kunna utvecklas till att avse alla trafikslag.

En genomgripande analys av färdtjänsten har resulterat i att regeringen beslutat att tillsätta en utredning som skall se över lagstiftningen på området (dir. 2002:108).

Anslaget för statsbidrag till elektronisk kommunikation har tillförts 5 miljoner kronor. Reglerna för statsbidrag har också ändrats och öppnar möjligheter för samverkan mellan landsting genom kommunalförbund. De åtgärder som vidtagits ger landstingen ökade möjligheter att planera hur brukarnas behov bäst kan tillgodoses och öppnar möjligheterna för att vidareutveckla verksamheten i takt med den tekniska utvecklingen och utifrån lokala förutsättningar, anför regeringen. Statsbidraget till utrustning för elektronisk kommunikation ger personer som är döva, gravt hörselskadade, dövblinda eller gravt språkstörda möjlighet att kommunicera via ett kommunikationsnät. Utvecklingen har gått snabbt de senaste tio åren. Datorer med texttelefonprogram har börjat användas, och bildtelefoni har börjat utvecklas. Datortekniken med möjlighet till förstörande system och punktskriftsdisplay har givit personer som är synskadade och dövblinda möjlighet att förutom att använda telefon kunna kommunicera och delta i informationsutbyte som inkluderar databaser och Internet.

Avslutningsvis redovisar regeringen under avsnittet om andra insatser inom handikappområdet att Post- och telestyrelsen i december 2001 fått i uppdrag av regeringen att genomföra försöksverksamhet avseende funktionshinderad tillgång till produkter och tjänster inom telekommunikationsområdet, vilket kräver hög överföringskapacitet (bredband). Syftet är att förbättra levnadsvillkoren för personer med funktionshinder. 20 miljoner kronor har avsatts för ändamålet. Uppdraget skall slutredovisas den 1 oktober 2004.

Vidare har stats- och regeringscheferna vid Europeiska rådets möte i Lissabon i mars 1999 uppmanat kommissionen att upprätta en allomfattande handlingsplan för det elektroniska Europa. Särskild uppmärksamhet bör ägnas personer med funktionshinder och kampen för att ingen skall utestängs från informationssamhället. Som ett resultat av handlingsplanen antog Europeiska rådet hösten 2001 en resolution om e-integration – att utnyttja informationssamhällets möjligheter för social integration (resolution 2001/C292/02). Under våren 2002 antogs även en resolution om tillgänglighet till offentliga webbplatser och deras innehåll (resolution 2002/C86/02). I resolutionen beaktar rådet det europeiska målet att integrera alla, särskilt personer med funktionshinder och äldre, i informationssamhället. Ansträngningarna att påskynda arbetet med att göra Internet tillgängligt för alla bör också öka enligt resolutionen.

Den 3 december 2002 antogs vid rådet resolutionen e-tillgänglighet – Förbättrad tillgång till kunskapssamhället för personer med funktionshinder.

Gällande rätt, tidigare behandling m.m.

Enligt 10 kap. 1 § plan- och bygglagen (1987:10) (PBL) skall byggnadsnämnden ta upp frågan om påföljd eller ingripande så snart det finns anledning att anta att en överträdelse har skett av bestämmelserna om byggande enligt PBL eller av någon föreskrift eller något beslut som har meddelats med stöd av dessa bestämmelser.

I regeringens proposition 2000/01:48 om tillgänglighet till offentliga lokaler och på allmänna platser erinrade regeringen om att plan- och bygglagen innehåller omfattande regler om påföljd vid överträdelser av lagens bestämmelser, vilket innebär att det åligger byggnadsnämnden att ta upp frågan om ingripande eller påföljd när det uppkommer misstanke om att en överträdelse skett av plan- och bygglagen eller föreskrifter meddelade med stöd av lagen. Bland de sanktioner som står till buds finns bl.a. föreläggande förenat med vite eller med föreskrift att åtgärden kan komma att utföras på den försumliges bekostnad. Enligt regeringen finns det i dag goda möjligheter att ingripa med stöd av plan- och bygglagen för att förmå byggherrar och fastighetsägare att uppfylla de krav på tillgänglighet som ställs i lagstiftningen (2000/01:BoU5, rskr. 2000/01:155).

Av direktiven till kommittén med uppdrag att se över plan- och bygglagstiftningen (dir. 2002:97) framgår att nuvarande regler om vilka som skall betraktas som parter i olika slag av ärenden enligt PBL, och som därmed skall höras före beslut och kunna överklaga, är delvis oklara. Översynen bör därför omfatta också dessa frågor.

Regeringen tillkallade i oktober 2001 en särskild utredare med uppdrag att analysera vissa frågor på hjälpmedelsområdet (dir. 2001:81, 2002:20, 2003:111). I utredningsdirektiven ingår bl.a. att analysera de förändrade förutsättningarna på hjälpmedelsområdet som skett genom utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknik och digital teknik. Utredningen skall slutredovisa sitt uppdrag senast den 15 juni 2004.

Utskottet har vid ett flertal tillfällen, senast i *betänkande 2002/03:SoU1* (s. 74), behandlat motioner med förslag om statliga stimulansbidrag för att anpassa samhället så att det blir tillgängligt också för funktionshindrade. Utskottet har gjort bedömningen att insatser behövs för att förbättra tillgängligheten i vardagsmiljön och att utvecklingen mot en bättre tillgänglighet för alla måste påskyndas. Utskottet har dock understrukt att ansvars- och finansieringsprincipen ligger fast. Utskottet har därmed inte kunnat ställa sig bakom förslaget om att inrätta ett särskilt anslag för en tillgänglighetsreform. Motionerna har avstyrkts. Riksdagen har följt utskottet (rskr. 2002/03:81).

Trafikutskottets yttrande

Trafikutskottet anför med anledning av motion 2002/03:So23 yrkande 12 om färdtjänsten att utskottet erfarit att den särskilde utredare som har i uppdrag att se över regelverket för färdtjänsten (dir. 2002:108) kommer att ta upp frågor om ledsagare och medresenärer på färdtjänstresan. En utgångspunkt för

utredaren är Vägverkets redovisning, vari bl.a. förslag finns om ändringar rörande ledsagare i lagen (1997:736) om färdtjänst. Utredningsuppdraget skall redovisas den 1 november 2003. Utskottet anser att motionsyrkandet därmed torde bli tillgodosett. Yrkandet avstyrks följaktligen.

Vad gällde yrkande 13 i samma motion om samverkansprojektet ”Hela resan” m.m. anför trafikutskottet följande:

Frågan om *samordning av trafikföretagen* togs också upp vid budgetberedningen hösten 2002 (bet. 2002/03:TU1 s. 98–99). Utskottet redovisade då bl.a. att Rikstrafiken utvecklat ett trafikslagsövergripande projekt, benämnt Hela resan. Rikstrafiken har också drivit krav på bokningssamarbete genom ett särskilt datagränssnitt, redovisat ett förslag till ett enda telefonnummer för upplysning om kollektivtrafiken och lanserat en Internetportal med övergripande information om hela trafiksektorn. Utskottet pekade också på den verksamhet som bedrivs av Samtrafiken i Sverige AB.

Utskottet har erfårit att som ett resultat av Hela resan har generaldirektörerna för Rikstrafiken, Banverket, Luftfartsverket, Sjöfartsverket och Vägverket undertecknat en gemensam tolkning av sektorsansvaret avseende tillgängligheten till kollektivtrafiken för funktionshindrade.

När utskottet behandlade frågan om kollektivtrafik för funktionshindrade hösten 2001 (bet. 2001/02:TU2 s. 111–113) i samband med beredningen av regeringens proposition om infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem framhöll utskottet det angelägna i att anpassningen av transportsystemet till de funktionshindrades behov påskyndas.

Mot bakgrund av utskottets tidigare uttalande och det omfattande arbete som för närvarande pågår i frågan anser utskottet att någon åtgärd från riksdagens sida inte är behövlig med anledning av yrkande 13 i motion So23. Mot bakgrund av det anförda avstyrks därför motionsyrkandet.

Trafikutskottet lyfter också fram frågor om tillgänglighet för funktionshindrade vad gäller *järnvägsresor* och konstaterar att åtgärder gjorts i stationsmiljön för att förbättra funktionshindrades tillgång till transportsystemet, att Banverket tar fram nya råd och rekommendationer för inköp av fordon, att i tillståndsprovningen av tågoperatörer ingår samråd med företrädare för handikappanpassningsfrågan inom Banverket. I Framtidsplan för järnvägen 2004–2015 avsätter Banverket 800 miljoner kronor för anpassning av bl.a. Banverkets stationer och hållplatser för funktionshindrade. Trafikutskottet ser arbetet med dessa frågor som utomordentligt väsentligt för att underlätta och möjliggöra ett ökat järnvägsresande för bl.a. rullstolsburna personer.

Vad gäller frågan om post- och kassaservice anför trafikutskottet följande:

Frågan om *post- och kassaservice* för funktionshindrade togs upp vid budgetberedningen hösten 2002 (bet. 2002/03:TU1 s. 119–121), varvid utskottet förutsatte att Postens förändringsarbete skulle ske på ett socialt ansvarsfullt sätt och att regeringen noga följer utvecklingen och utvärderar förändringarna. Funktionshindrades krav på en god postservice är grundläggande och måste beaktas, ansåg utskottet. Utskottet är alltså av den uppfattningen.

Enligt trafikutskottets mening är de frågor som utskottet tar upp ovan av stor betydelse för att nå målet om att skapa ett tillgängligt samhälle i enlighet med de transport- och postpolitiska besluten och den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Utskottet utgår ifrån att arbetet med dessa frågor bereds med skyndsamhet.

Aktuellt

Regeringen beslutade den 16 oktober 2003 om medgivande till Boverkets förslag till föreskrifter för enkelt avhjälpna hinder. Föreskrifterna gäller allmänna platser och lokaler dit allmänheten har tillträde.

Handikappombudsmannen har nyligen till regeringen redovisat resultatet av en enkät till Sveriges samtliga statliga myndigheter. Syftet med enkäten har varit att få en bild över de statliga myndigheternas arbete med att upprätta handlingsplaner för hur deras lokaler, verksamhet och information skall bli tillgänglig för människor med funktionshinder. Sammanställningen visar att 37 % av myndigheterna påbörjat arbetet med att upprätta handlingsplaner och 7 % har färdiga handlingsplaner.

Färdtjänstutredningen överlämnade i dagarna sitt slutbetänkande *Färdtjänsten och riksfärdtjänsten*, *SOU 2003:87*. Utredningen föreslår bl.a. att tillstånd för ledsagare skall beviljas om behov av sådan hjälp föreligger i samband med resorna för att tillståndshavaren skall kunna genomföra sina resor och ändamålet med dessa. Utredningen föreslår också att det införs en bestämmelse, av vilken framgår att om det är skäligt att den som söker tillstånd till färdtjänst skall ha sällskap på resorna av en eller flera medresenärer, skall tillståndet även gälla för denna eller dessa.

Regeringen beslutade i oktober 2003 att tillkalla en särskild utredare för att utreda dels hur postverksamheten bör regleras, dels behovet av statliga insatser för den grundläggande kassaservicen (dir. 2003:117). Kund- och konsumentperspektivet skall vara vägledande för utredarens eventuella förslag. I det politiska målet för postområdet skall det ingå att alla skall ha tillgång till en posttjänst av hög kvalitet och till rimliga priser (dir. 2003:117).

Socialutskottets ställningstagande

Socialutskottet vidhåller sin bedömning att insatser behövs för att förbättra tillgängligheten i vardagsmiljön och att utvecklingen mot en bättre tillgänglighet för alla måste påskyndas. Utskottet vill samtidigt än en gång understryka att ansvars- och finansieringsprincipen ligger fast. Motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 1 avstyrks. Utskottet återkommer till frågan i betänkande 2003/04:SoU1 vid behandlingen av budgeten för utgiftsområde 9 för 2004.

Socialutskottet konstaterar att Färdtjänstutredningen nyligen har avlämnat sitt slutbetänkande. Utredningen föreslår att en ledsagare skall få följa med om en sådan behövs i samband med resorna. Vidare föreslås att medresenärer skall kunna följa med när detta är skäligt. Utskottet anser att den fortsatta beredningen av förslaget bör avvaktas. Riksdagen bör inte ta något initiativ. Motion 2002/03:So23 (mp) yrkande 12 avstyrks därmed.

Socialutskottet delar trafikutskottets uppfattning att det är angeläget att anpassningen av transportsystemet till de funktionshindrades behov påskyndas. Utskottet kan samtidigt notera att ett omfattande arbete pågår på området. Rikstrafiken har drivit på bokningssamarbetet genom ett särskilt gränssnitt,

redovisat ett förslag till ett enda telefonnummer för upplysning om kollektivtrafiken och lanserat en Internetportal med övergripande information om hela trafiksektorn. Utskottet vill också peka på den verksamhet som bedrivs av Samtrafiken i Sverige AB. Som ett resultat av ”Hela resan”-projektet har generaldirektörerna för Rikstrafiken, Banverket, Luftfartsverket, Sjöfartsverket och Vägverket undertecknat en gemensam tolkning av sektorsansvaret avseende tillgängligheten till kollektivtrafiken för funktionshindrade. Socialutskottet avstyrker motion 2002/03:So23 (mp) yrkande 13 med hänvisning till det omfattande arbete som pågår på området.

Socialutskottet konstaterar att den kommitté som har i uppdrag att se över plan- och bygglagstiftningen (dir. 2002:97) också har i uppdrag att överväga om sanktionsbestämmelserna i plan- och bygglagen (1987:10), PBL, behöver ändras. Enligt direktiven kommer utredningen även att överväga frågan om vilka som skall betraktas som parter i olika slag av ärenden enligt PBL, och som därmed skall höras före beslut och kunna överklaga beslut. Samtidigt konstaterar utskottet att enligt 10 kap. 1 § PBL skall byggnadsnämnden ta upp frågan om påföljd eller ingripande så snart det finns anledning att anta att en överträdelse har skett av bestämmelserna om byggande enligt PBL. Motionerna 2002/03:So23 (mp) yrkandena 11 och 15 samt 2003/04:So348 (kd) är därmed tillgodosedda och avstyrks.

I motion 2002/03:So296 (c) yrkande 5 tas frågan om särskilt stöd till IT-produkter för funktionshindrade upp. Utskottet kan konstatera att ett omfattande arbete pågår på området. Anslaget för statsbidrag till elektronisk kommunikation har tillförts ytterligare medel och reglerna för statsbidrag har ändrats. Den särskilde utredaren av hjälpmedelsfrågorna har bl.a. i uppdrag att analysera de förändrade förutsättningarna på hjälpmedelsområdet genom utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknologi och digital teknik. Postverksamheten skall utredas (dir. 2003:117). Något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen behövs inte. Motionen avstyrks.

Bättre tillgänglighet för ökad demokrati

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en motion om synskadades möjlighet att personrösta med hänvisning till den parlamentariska kommitténs uppdrag att se över bestämmelserna i vallagen.

Motionen

I motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs tillkännagivande om synskadades möjligheter att personrösta (yrkande 20). Motionärerna anför att det borde vara möjligt för Valmyndigheten att genom teknikupphandling ta fram en apparat som medger en synskadad att personrösta utan att valhemligheten röjs.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas att vallokaler har blivit tillgängligare genom en ny regel som skärper kommunernas ansvar att använda vallokaler som kan användas av alla. En uppföljning av bestämmelsen visar att kommunerna endast i ett fåtal fall inte har lyckats hitta vallokaler som är tillgängliga.

Tillgängligheten till kommunala lokaler för politisk verksamhet skall också förbättras. Det betonar regeringen i proposition 2001/02:80 Demokrati för det nya seklet. Möjligheten att kunna medverka i politiska sammanträden på lika villkor är betydelsefull, inte minst ur demokratisk synvinkel, anför det.

Regeringen anser att det reformarbete som inletts är viktigt för att underlätta för personer med funktionshinder att kunna rösta och att kunna fullgöra uppdrag som förtroendevalda. En arbetsgrupp inom Regeringskansliet skall dessutom främja utvecklingen av den politiska processen med stöd av informationsteknikens hjälp. Sannolikt underlättar det ytterligare deltagandet för personer med funktionshinder. Regeringen anför att den kommer att följa hur arbetet för att göra det politiska arbetet mer tillgängligt fortskrider och återkomma med ytterligare lagförslag om detta visar sig nödvändigt.

Konstitutionsutskottets yttrande

Konstitutionsutskottet redovisar i sitt yttrande ingående tidigare behandling av motioner om synskadades rätt till valhemlighet. Här redovisas också de åtgärder som Riksskatteverket vidtagit i samråd med Synskadades Riksförbund (SRF) så att synskadade har möjlighet att utan insyn från någon person rösta på ett parti. Emellertid har man inte löst de problem som uppkommit för synskadade genom de nya reglerna om personröstning.

Vidare redovisas att regeringen den 16 april 2003 har beslutat om *direktiv för en parlamentarisk kommitté* att se över bestämmelserna i vallagen och lämna förslag till en ny lag (*dir. 2003:37*). I uppdraget ingår bl.a. att överväga i vilken utsträckning elektroniska förfaranden bör införas vid röstning i röstningslokal. Kommittén skall särskilt beakta de fördelar sådana förfaranden kan ha för bl.a. funktionshindrade väljare. (Uppdraget skall redovisas senast den 1 november 2004.)

Konstitutionsutskottet gör därefter följande ställningstagande:

I ett samhälle för alla är det av stor betydelse att funktionshindrade skall kunna delta i den demokratiska processen på så likvärdiga villkor som möjligt. Ansträngningar görs för att nå detta mål, och utskottet vill betona vikten av att dessa ansträngningar fortsätter.

Som nämnts ovan avser konstitutionsutskottet att i höst behandla ett antal motioner som rör vallagsfrågor, bland dem motioner om att synskadade skall ha möjlighet att kunna utöva sin rösträtt fullt ut med bibehållen valhemlighet. Utskottet har tidigare anförts att det är av stor betydelse att alla kan rösta utan att valhemligheten åsidosätts. Enligt utskottets mening bör det ovan nämnda utredningsuppdraget att ta fram förslag till hur elektroniska förfaranden skall kunna införas vid röstning ses som ett viktigt led i arbetet att uppnå syftet att synskadade skall kunna rösta på lika villkor som andra.

Med det anförda föreslår konstitutionsutskottet att socialutskottet avstyrker motion 2002/03:So21 yrkande 20.

Socialutskottets ställningstagande

Socialutskottet delar konstitutionsutskottets bedömning att det är av stor betydelse att funktionshindrade kan delta i den demokratiska processen på så likvärdiga villkor som möjligt. Utskottet konstaterar att den parlamentariska kommitté som har i uppdrag att se över bestämmelserna i vallagen och lämna förslag till en ny lag bl.a. har i uppdrag att överväga i vilken utsträckning elektroniska förfaranden bör införas vid röstning i röstningslokal. Kommittén skall särskilt beakta de fördelar sådana förfaranden kan ha för bl.a. funktionshindrade väljare. Motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 20 är i huvudsak tillgodosedd.

Ett nationellt tillgänglighetscenter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en motion om huvudmannskapet för det nationella tillgänglighetscentret med hänvisning till att en särskild utredare har i uppgift att utreda en förändrad organisation för samordning av arbetet inom det handikappolitiska området.

Motionen

I motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs tillkännagivande om huvudmannskapet för det nationella tillgänglighetscentret (yrkande 2). Motionärerna anser att ansvaret för det nationella tillgänglighetscentret bör överföras från Handikappombudsmannen till annan lämplig instans. Frågan om centrets placering bör överlämnas till den utredning om myndighetsstrukturen för det handikappolitiska området som regeringen avser att tillsätta.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas att Handikappombudsmannen fr.o.m. år 2001 har fått ett årligt anslagstillskott på 7 miljoner kronor för att driva verksamheten i tillgänglighetscentret. Centrets uppgifter – det vill säga att svara för uppbyggnad, utveckling, förmedling av kunskap, rådgivning och samverkan med berörda för att göra samhället tillgängligt – har reglerats i Handikappombudsmannens instruktion (SFS 1994:949 med ändring SFS 2000:1170 2 § p. 7) och gäller från den 1 januari 2001.

Under det första året byggdes tillgänglighetscentret upp. Det har i dag sex heltidsanställda. Centret stöder och vägleder de sektorsmyndigheter som har ett särskilt ansvar för genomförandet av de handikappolitiska målen i arbetet med att utforma förslag till etappmål för respektive sektorsverksamhet. Centret har även arbetat med att ta fram rekommendationer för tillgänglighet.

I skrivelsen anför regeringen att centrets arbete med att hjälpa myndigheter att göra Sverige tillgängligare har kommit i gång. Arbetet går nu vidare i nästa fas när de statliga myndigheterna skall arbeta mer konkret med tillgänglighetsfrågor och med att förverkliga etappmål.

Aktuellt

Regeringen har den 24 juli 2003 beslutat tillkalla *en särskild utredare* med uppgift att utreda en förändrad organisation för samordning av arbetet inom det handikappolitiska området (*dir. 2003:94*). Utredaren skall:

- analysera och föreslå hur regeringens och övriga aktörers behov av en samlad statlig organisation inom det handikappolitiska området kan tillgodoses inom ramen för en förändrad organisationsstruktur,
- analysera vilka av de uppgifter som i dag åligger Tillgänglighetscentret hos Handikappombudsmannen (HO), Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) och Hjälpmedelsinstitutet (HI) som lämpligen bör organiseras i en ny struktur,
- om det behövs föreslå nya myndighetsuppgifter utifrån de nuvarande ekonomiska ramarna,
- föreslå olika alternativ för hur de verksamheter som i dag åligger Sisus och HI, och som inte ligger inom ramen för utredarens förslag om en samlad statlig organisation, skall organiseras,
- lämna förslag till den författningsreglering som bedöms nödvändig samt
- analysera och kommentera de ekonomiska konsekvenserna av de olika tänkbara alternativen.

Den särskilde utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 april 2004.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att regeringen tillkallat en särskild utredare med uppgift att utreda en förändrad organisation för samordningen av arbetet inom det handikappolitiska området. I uppdraget ingår bl.a. den fråga som tas upp i motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 2. Motionsyrkandet avstyrks.

Statsbidrag till handikapporganisationer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om ändrade regler för stöd till handikapporganisationer med hänvisning till att Socialstyrelsen har i uppdrag att fortsatt följa tillämpningen. Utskottet erinrar också om att anhörigorganisationer erhåller stöd under anslag 17:1 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldrepolitiken. Jämför reservation 15 (m, fp, kd, c).

Motionerna

I *motion 2002/03:So22 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om statsbidrag till handikapporganisationerna (*yrkande 3*). Motionärerna anser att anslaget för bidrag till handikapporganisationerna bör tillföras ytterligare medel och att dessa extra medel skall riktas särskilt till mindre handikapporganisationer som arbetar oberoende av de stora samarbetsorganen inom handikapprörelsen. Den nuvarande bidragsgivningen missgynnar organisationer som företräder personer med små och ovanliga handikapp eller som väljer alternativa organisationsformer t.ex. i form av nätverk.

I *motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivande om bidragen till handikapporganisationer (*yrkande 11*). Motionärerna anser att bidragsreglerna bör ändras så att de garanterar att små handikappgrupper inte ställs utanför. Vidare är avgränsningen av vad som räknas om stödberättigad handikapporganisation för snäv. Det är inte godtagbart att utestänga föreningar som består av anhöriga till personer som själva har så dålig hälsa att de inte förmår vara aktiva i föreningar. Detta gäller inte minst föreningar som arbetar med demensfrågor, såsom Anhörigrådet och Demensförbundet.

I *motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp)* begärs tillkännagivande om statsbidrag och ”stötdämpande åtgärder” (*yrkande 17*). Motionärerna anser att det behövs mer än så för att leva upp till handikappåret 2003.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas att statsbidraget till handikapporganisationerna har höjts med sammanlagt 28 miljoner kronor under perioden 2000–2001 till sammanlagt 157 miljoner kronor. Dessutom har 5,5 miljoner kronor fördelats som en engångssatsning för att underlätta övergången till ett nytt bidragssystem med ändrade regler.

Riksdagen har tillkännagivit att effekterna av de nya reglerna måste följas upp och utvärderas. I uppföljningen bör man särskilt kartlägga och analysera hur övergången påverkar de mindre organisationerna som inte fullt ut uppfyller de formella kriterierna för att få statsbidrag enligt det nya bidragssystemet, till exempel kravet på riksomfattande verksamhet.

Effekterna av de nya reglerna har följts upp av Socialstyrelsen. Uppföljningen visar att en övervägande del av organisationerna anser att det nya systemet är bättre än det gamla. Det särskilda etableringsbidraget anses ha en viktig såväl ekonomisk som symbolisk betydelse för nya mindre organisationer och i förlängningen för förnyelsen inom handikapprörelsen.

Regeringen anser också att det nya systemet i allt väsentligt fått önskvärda konsekvenser. Det behövs dock ytterligare åtgärder innan det nya systemet fungerar fullt ut. Regeringen kommer därför att föreslå vissa ”stötdämpande” åtgärder för att begränsa effekterna av att statsbidraget minskat för vissa handikapporganisationer.

Aktuellt

Regeringen har i *regleringsbrevet för budgetåret 2003 avseende Socialstyrelsen* uppdragit åt styrelsen att fortsatt följa tillämpningen av de nya reglerna för statsbidrag till handikapporganisationerna. Uppdraget med eventuella förslag till åtgärder skall redovisas senast den 28 februari 2005.

I *proposition 2002/03:100, 2003 års ekonomiska vårproposition*, föreslog regeringen på tilläggsbudget att anslaget 16:5 Bidrag till handikapporganisationer ökas med 1,5 miljoner kronor för budgetåret 2003. Regeringen hänvisade till att kartläggningen visar att en övervägande del av handikapporganisationerna anser att det nya regelsystemet är bättre och mer rättvist än det gamla. Kritik har dock riktats mot det nya systemet då ett fåtal gamla organisationer får kraftigt minskade bidrag. Regeringen ansåg att dessa negativa effekter borde begränsas. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget (Socialutskottet protokoll 2002/03:32, 2002/03:FiU21, rskr. 2002/03:235).

I *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 6, utgiftsområde 9* föreslår regeringen att anslaget höjs med ytterligare 3 miljoner kronor fr.o.m. 2004 och med 500 000 kr fr.o.m. 2005 då det nya systemet är fullt genomfört.

Utskottets ställningstagande

Bidraget till handikapporganisationer har vid flera tillfällen under senare år tillförts nya resurser för att underlätta övergången till ett nytt bidragssystem med ändrade regler. Anslaget tillfördes sålunda ytterligare 1,5 miljoner kronor i 2003 års tilläggsbudget. I budgetpropositionen föreslås nu ytterligare höjningar med 3 miljoner kronor för år 2004 och med 500 000 kr fr.o.m. 2005. Utskottet noterar att Socialstyrelsens uppföljning av den nya förordningen om statsbidrag till handikapporganisationerna visar att en övervägande del av handikapporganisationerna anser att det nya regelsystemet är bättre och mer rättvist än det gamla. Styrelsen har i uppdrag att fortsatt följa tillämpningen och redovisa uppföljningen med eventuella förslag till åtgärder senast den 28 februari 2005. Utskottet anser motion 2002/03:So23 (mp) yrkande 17 därmed i huvudsak tillgodosedd. Utskottet erinrar om att anhörigorganisationer erhåller stöd under anslaget 17:1 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldrepolitiken i budgetpropositionen för 2004, utgiftsområde 9. Anslaget föreslås ökas med en miljon kronor för stöd till organisationer inom äldreområdet. Motionerna och 2002/03:So21 (fp) yrkande 11 och 2002/03:So22 (m) yrkande 3 avstyrks.

Utskottet kommer att återkomma till frågan om medelsanvisning till anslaget Bidrag till handikapporganisationer liksom till motioner med begäran om annan anvisning i betänkande 2003/04:SoU1.

En skola för alla

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en motion om att återinföra speciallärarutbildningen med hänvisning till att den nya lärarutbildningen påtagligt kommer att stärka den specialpedagogiska kompetensen bland alla lärare. Riksdagen bör även avslå motioner om statliga specialsolor med hänvisning till att regeringen avser att återkomma med förslag med anledning av utredningen om visstidsplaceringar vid statliga resurscenter under våren 2004. Riksdagen bör vidare avslå motioner om utbildning för funktionshindrade elever med hänvisning till bl.a. ansvars- och finansieringsprincipen, pågående utredningsarbete och försöksverksamhet. Jämför reservationerna 16 (fp), 17 (m, fp, kd, c), 18 (m) och 19 (fp).

Motionerna

I motion 2002/03:So22 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) begärs tillkännagivande om förbättrade förutsättningar för elever med funktionshinder (*yrkande 2*). Enligt motionärernas mening skall barn och ungdomar med funktionshinder ha en rättighet och inte en skyldighet att integreras i den vanliga kommunala skolan. Specialskolor skall även i framtiden vara ett alternativ för de elever som anser att dessa skolor bättre kan tillgodose deras särskilda behov.

I motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs tillkännagivande om återinförd speciallärarutbildning inriktad mot direkt arbete med elever i behov av särskilt stöd (*yrkande 12*). Motionärerna vill också ha ett tillkännagivande om de statliga specialskolorna för multihandikappade elever (*yrkande 13*). De anser att möjligheten att välja Hällsbo- eller Ekeskolan för multihandikappade elever bör återinföras. De anser också att det är viktigt att särskolan får finnas kvar som egen skolform och begär ett tillkännagivande om att ändra direktiven till Kommittén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning, så att alternativet nedläggning av särskolan inte utreds (*yrkande 14*). Vidare begär motionärerna tillkännagivande om att införa en nationell skolpeng, som tilldelar elever med funktionshinder extra resurser (*yrkande 15*). Motionärerna begär tillkännagivande om att staten finansierar de kostnader som uppstår för att genomföra utbildningsutvärdering inom den offentligt finansierade vuxenutbildningen (*yrkande 16*) då det för vissa utbildningsanordnare har blivit för dyrt att bekosta de dubbla teckentolkare som behövs för att döva och hörselskadade skall kunna delta i vuxenundervisning. De anser att alla vuxenstuderande, inklusive de med funktionshinder, skall ges möjlighet att välja om de vill utbilda sig i den kommunala vuxenutbildningen, i en folkbildningsorganisation eller hos en annan anordnare. Detta bör ges regeringen till känna (*yrkande 17*). Vidare bör

regeringen återkomma till riksdagen med lagförslag om individers rättighet till vuxenutbildning för utvecklingsstörda inom särvtux (*yrkande 18*). Slutligen begärs ett tillkännagivande om att en översyn skall göras av om studerande med psykiska funktionshinder och neuropsykiatrisk problematik skall ges rätt att ansöka om utbildningsbidrag eller assistans (*yrkande 19*). Motionärerna anser att det är viktigt att se över situationen för studerande med psykiska funktionshinder, eventuellt genom en försöksverksamhet där den grupp studenter som har rätt att ansöka om särskilt utbildningsstöd utvidgas.

Även i *motion 2003/04:So575 av Kerstin Heinemann m.fl.* begärs tillkännagivande om översyn av om studerande med psykiska funktionshinder och neuropsykiatrisk problematik skall ges rätt att ansöka om utbildningsbidrag eller assistans (*yrkande 8*). Ett likartat yrkande finns också i *motion 2003/04:Ub414 av Ulf Nilsson m.fl. (fp) yrkande 7*.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisar regeringen att den inom utbildningspolitiken har lagt fram flera propositioner som rör elever och vuxna med funktionshinder och ett flertal utredningar pågår. Utredningen om läromedel för barn, elever och vuxna med funktionshinder ser på mål och målgrupper för den statliga läromedelsframställningen. Den s.k. Carlbeck-kommittén har i uppdrag att göra en översyn av särskolans framtida roll. Skollagskommittén ser över lagstiftningen i syfte att bl.a. förbättra elevers rättssäkerhet. I regeringens utvecklingsplan för kvalitetsarbete i förskola, skola och vuxenutbildning föreslås kommande satsningar på kvalitetsarbetet. Där aviseras också kommande ändringar i de individuella programmen.

De specialpedagogiska frågorna har samlats inom en myndighet – Specialpedagogiska institutet – för att den på ett kraftfullt sätt skall kunna stödja huvudmännen. 10 miljoner kronor har tillförts institutet för att det också skall kunna stödja huvudmännen som ansvarar för den offentliga vuxenutbildningen. En satsning på sammanlagt 12 miljoner kronor sker dessutom för anpassning och utveckling av läromedel till vuxna med funktionshinder. Därutöver har institutet som en engångssatsning tillförts ytterligare 10 miljoner kronor för att kompetensutveckla personal som arbetar med elever som har vissa funktionshinder. I den nya lärarutbildningen kommer alla studenter att undervisas i specialpedagogik.

Under en treårsperiod har 2 miljoner kronor per år satsats på pedagogisk forskning inom området elever med funktionshinder. 10 miljoner kronor avsätts årligen för att utveckla läromedel som riktar sig till studerande som har teckenspråk som första språk inom kommunal vuxenutbildning och folkhögskola. 7,5 miljoner kronor avsätts årligen för att utveckla särvtuxverksamheten i kommunerna.

Regeringen har tagit initiativ till en omfattande statlig satsning för att öka personaltäteten i skolorna och fritidshemmen – en satsning som kommer alla elever till godo. Under en period av fem år tillförs kommunerna 17,5 miljarder kronor för att förbättra situationen. När satsningen nått sin fulla omfatt-

ning kommer den att ha lett till att personalen i skolor och fritidshem har ökat med ca 15 000 anställda.

För att nå målen i handlingsplanen och förbättra förutsättningarna för studerande som har funktionshinder har ett genomgripande reformarbete skett de senaste åren. Regeringen bedömer att satsningarna på specialpedagogiska frågor, kvalitetsutveckling, kompetensutveckling, lärarutbildning, en ökning av personaltätheten i skolor och fritidshem kommer att förbättra utbildnings-situationen för elever som har funktionshinder. Möjligheterna för dessa elever att gå i skolan i närheten av hemmet och bo tillsammans med sina föräldrar eller i deras närhet ökar.

Universiteten och högskolorna arbetar kontinuerligt med att göra lokalerna mer tillgängliga och har i dag särskilda handläggare som ansvarar för informationen om den fysiska tillgängligheten vid lärosätet. Regeringen bedömer att förbudet mot diskriminering av studenter eller sökande till högskolan kommer att underlätta för personer med funktionshinder att studera vid universitet och högskolor eftersom förbudet även omfattar brist på tillgänglighet och användbarhet. Satsningar på särskilt stöd för studenter med funktionshinder bör också kunna bidra till denna utveckling.

Riksdagen har efter förslag från regeringen ökat anslaget för de medel som får disponeras av Stockholms universitet för särskilda stödåtgärder till studenter med funktionshinder. Anslaget höjdes år 2001 med 1,9 miljoner kronor (prop. 2000/01:1, utgiftsområde 16, bet. 2000/01:UbU1, rskr. 2000/01:99). Stödåtgärderna kan avse assistent, lektor, teckenspråkstolk, anteckningshjälp eller extra undervisning. Från och med 2003 tillförs Stockholms universitet ytterligare medel för nämnda ändamål. Som en engångssatsning under budgetåret 2002 har Örebro universitet tillförts 1 miljon kronor för att utreda förutsättningarna för en teckenspråkig miljö och därmed intensifiera insatser för döva och hörselskadade inom sina utbildningar (prop. 2001/02:1, utgiftsområde 16, bet. 2001/02:UbU1, rskr. 2001/02:97).

Utbildningsutskottets yttrande

Utbildningsutskottet anför i sitt yttrande att det anser att socialutskottet bör avslå motion 2002/03:So21 yrkande 12 med begäran om att *speciallärarutbildningen skall återinföras*. Utskottet anför följande:

En reformering av lärarutbildningen har genomförts fr.o.m. den 1 juli 2001 enligt riksdagens beslut med anledning av propositionen *En förnyad lärarutbildning* (prop. 1999/2000:135, bet. 2000/01:UbU3, rskr. 2000/01:5). I utbildningen till den nya lärarexamen, som ersatt åtta olika lärarexamina, skall alla lärarkandidater, oavsett vilket stadium eller vilka ämnen de avser att arbeta inom, få viss utbildning i specialpedagogik inom ramen för det s.k. allmänna utbildningsområdet. Målet är att alla blivande lärare utifrån kunskaper i specialpedagogik skall ha goda förutsättningar att organisera arbetet med hänsyn till olika barns och elevers behov av tid, stimulans och stöd. Vidare kan specialpedagogik förekomma som inriktning i lärarexamen, och det kan också utgöra en specialisering. Utskottet anser därför att den nya lärarutbildningen på ett

mycket påtagligt sätt kommer att förstärka den specialpedagogiska kompetensen bland alla lärare i skolorna.

Som en påbyggnad på lärarexamen finns specialpedagogexamen. För att få denna examen krävs, enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100, ändr. 2001:23), att studenten har de specialpedagogiska kunskaper och färdigheter som behövs för att aktivt kunna arbeta med barn, ungdomar och vuxna i behov av stöd inom förskola, skola, vuxenutbildning eller habilitering/rehabilitering. Därutöver skall studenten bl.a. kunna genomföra pedagogiska utredningar och analysera individers svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå samt kunna vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för föräldrar, kolleger och andra berörda yrkesutövare.

Motsvarande motionsyrkanden om återinförande av speciallärarutbildningen har tidigare i år avstyrkts av utskottet och avslagits av riksdagen (bet. 2002/03:UbU4 s. 16 f.).

Utbildningsutskottet föreslår vidare att socialutskottet avstyrker motionsyrkandena om behovet av *specialskolor för elever med funktionshinder*. Utskottet redovisar beslutet om avvecklingen av de fasta skoldelarna vid de statliga riksskolorna Ekeskolan och Hällsboskolan och den samtidiga uppbyggnaden av resurscenterverksamheten vid skolorna. Utskottet redovisar också att frågan om en omprövning av nämnda beslut återkommande har behandlats och avslagits av riksdagen. Utskottet anför vidare:

En av regeringen tillsatt särskild utredare lämnade i november 2002 betänkandet *Visstidsutbildning vid statliga resurscenter* (SOU 2002:106). Visstidsutbildning skall ges vid Ekeskolan i Örebro, för elever med synskada och ytterligare funktionshinder, och vid Hällsboskolan i Sigtuna, för elever med grav språkstörning. Dessa tidigare specialskolor är i dag resurscenter inom Specialpedagogiska institutet.

Syftet med vistidsutbildning är att ge ett specialpedagogiskt stöd så att eleven på längre sikt skall kunna återvända till sin hemskola och få en fullgod utbildning i närheten av hemmet. De elever som undervisas vid resurscenter är fortfarande elever i sina respektive hemkommuner.

Utredaren föreslår en ny förordning om vistidsutbildning. Elevens vårdnadshavare skall kunna göra ansökan, och Specialpedagogiska institutets styrelse beslutar om eleven skall tas emot. Vårdnadshavaren skall ha rätt att överklaga ett beslut till Skolväsendets överklagandenämnd. En vistidsutbildning skall fortgå under minst en termin. Om fortsatt behov finns efter den beslutade tiden kan en förnyad ansökan göras. En elev kan fortsätta i vistidsutbildning under hela den obligatoriska skolgången.

Betänkandet har remissbehandlats. Remisstiden gick ut den sista mars 2003. Ärendet bereds nu inom Regeringskansliet.

Med anledning av motion 2002/03:So21 yrkande 14 om att direktiven till kommittén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning bör ändras, så att alternativet *nedläggning av särskolan inte utreds* anför utbildningsutskottet följande:

U t s k o t t e t hänvisar till att regeringen den 13 mars 2003, och således efter det att motionsyrkandet väcktes, beslutat om tilläggsdirektiv till kommittén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning (dir. 2001:100, tilläggsdir. 2003:32). Enligt dessa skall kommittén, den s.k. Carlbeck-kommittén, endast lämna för-

fattningsförslag för det alternativ som innebär att särskolan och särvox skall kvarstå som egna skolformer.

Motionsyrkande bör därmed avstyrkas av socialutskottet.

Utbildningsutskottet anser att motion 2002/03:So21 yrkande 15 om att en **nationell skolpeng** skall införas bör avstyrkas av socialutskottet. Utskottet hänvisar till att motionsyrkanden om en nationell skolpeng har avstyrkts av utskottet och avslagits av riksdagen vid ett flertal tillfällen. Utbildningsutskottet har ingen annan uppfattning nu. Resurser till skolans verksamhet skall enligt utskottet fördelas med utgångspunkt i de behov som enskilda elever, olika grupper av elever och skolor faktiskt har. Att schablonmässigt fördela skolpengen enligt vissa kriterier är inte tillräckligt för den flexibilitet som är nödvändig för att skolan skall kunna bli likvärdig. Utbildningsutskottet finner det inte heller rimligt att införa en central resursfördelning för funktionshindrade elevers behov.

Utbildningsutskottet anser att motion 2002/03:So21 yrkande 16 om att staten bör svara för de kostnader som uppstår för att genomföra **utbildningstolkning** inom den offentligt finansierade vuxenutbildningen bör avstyrkas. Utskottet anför följande:

Frågan om utbildningstolk behandlades i propositionen *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* som riksdagen till alla delar ställde sig bakom (prop. 2000/01:72, bet. UbU15, rskr. 229). Kunskapslyftskommittén hade i sin utvärdering visat att studerande som behöver utbildningstolk har betydande svårigheter att få tolkinsatsen finansierad. Den huvudsakliga orsaken är att utbildningstolkning är förknippad med stora kostnader för utbildningsanordnaren. Regeringen uttalade i nämnda proposition (s. 79 f.) att en av de grundläggande principerna i svensk handikappolitik är den s.k. ansvars- och finansieringsprincipen. På en övergripande nivå betyder detta att de medel som avsätts för vuxenutbildning i princip skall täcka kostnaderna även för studerande med funktionshinder. Varje utbildningsanordnare, oftast kommun eller folkhögskola, bör därför tillhandahålla det tolkstöd som behövs. Regeringen bedömde dock att speciella insatser kunde behövas i fråga om att utveckla läromedel för studerande som har teckenspråk som första språk inom kommunal vuxenutbildning och folkhögskola.

Som redovisas i den nu aktuella regeringsskrivelsen disponerar Nationellt centrum för flexibelt lärande 10 miljoner kronor årligen fr.o.m. budgetåret 2002 för att, i samarbete med Specialpedagogiska institutet, utveckla läromedel för vuxna med teckenspråk som första språk. Ett av myndighetens verksamhetsmål är att öka förutsättningarna för dessa vuxenstuderande att delta i vuxenutbildningen och folkbildningen.

Utbildningsutskottet anser att motion 2002/03:So21 yrkande 17 om att alla vuxenstuderande, inklusive de med funktionshinder, skall **ges möjlighet att välja vuxenutbildning**, bör avstyrkas. Utskottet anför:

För studerande med funktionshinder vid folkhögskola avsätts s.k. förstärkningsbidrag ur anslaget för bidrag till folkbildningen (utgiftsområde 17, anslaget 25:1) enligt beslut av Folkbildningsrådet. Förstärkningsbidragen utgör för närvarande ca 10 % av statsbidraget till folkhögskolorna eller 123 miljoner kronor för budgetåret 2003. För att förstärkningsbidrag

skall utges skall folkhögskolan ha merkostnader som är relaterade till studerandes funktionshinder. Därtill disponerar Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) drygt 40 miljoner kronor för budgetåret 2003 för bidrag till vissa åtgärder för studerande med funktionshinder vid folkhögskola (utgiftsområde 17, anslaget 25:2). Folkbildningsrådet har tillsammans med Sisus utformat riktlinjer för statsbidragsfördelningen till folkhögskolorna för insatser för deltagare med funktionshinder för läsåret 2002/2003. Enligt riktlinjerna prioriteras bidrag till lönekostnader för ökade lärarinsatser, tolkinsatser samt för assistans.

Också motion 2002/03:So21 yrkande 18 om *rätt till vuxenutbildning för utvecklingsstörda inom särvux* bör avstyrkas. Utbildningsutskottet hänvisar till att det tidigare i år avstyrkt motsvarande motionsyrkanden med hänvisning till pågående översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning inom den s.k. Carlbeck-kommittén (bet. 2002/03:UbU8 s. 18 f.). Kommittén lämnade nyligen delbetänkandet *För den jag är – om utbildning och utvecklingsstörning* (SOU 2003:35). Delbetänkandet är en beskrivning och kartläggning av hur utbildningen för barn, ungdomar och vuxna ser ut i dag. Kommittén konstaterar bl.a. att utbildningen inom särvux erbjuds i alldeles för liten omfattning och att resurstilldelningen till särvux är påfallande låg, både i reella tal och i förhållande till satsningarna på övrig vuxenutbildning. Skillnaderna mellan kommunerna är också mycket stora. Den lägesbeskrivning som redovisas i delbetänkandet kommer enligt kommittén att ligga till grund för de förslag som kommittén skall presentera i sitt slutbetänkande i oktober 2004.

Aktuellt

Statens institut för särskilt utbildningsstöd, Sisus, beviljar fr.o.m. den 1 januari 2003 under en treårig försöksperiod särskilt utbildningsstöd i form av assistans även för studenter med psykiska eller neuropsykiatriska funktionshinder. Försöksverksamheten bygger bl.a. på Stockholms universitets rapport *För en öppen högskola – Om förutsättningar för studenter med psykiska och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar*. Assistansen kan handla om väckning på morgonen, om hjälp vid biblioteksbesök o.s.v. Sisus stöd skall ses som ett komplement till andra stöd och ersätter inte de insatser som kommunen, försäkringskassan eller högskolan bör stå för. Studenter som påbörjar sin utbildning med assistans under försöksperioden har möjlighet att behålla assistansen under hela studietiden om verksamheten inte kan permanentas.

I *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 8, utgiftsområde 16* redovisar regeringen att utredningen om visstidsplaceringar (dir. 2002:106) redovisat sitt slutbetänkande *Visstidsutbildning vid statliga resurscenter* (SOU 2002:106) i november 2002. Betänkandet bereds för närvarande i Utbildningsdepartementet. Regeringen avser att återkomma med förslag till riksdagen under våren 2004.

Socialutskottets ställningstagande

Socialutskottet delar utbildningsutskottets bedömning att den nya lärarutbildningen på ett mycket påtaglig sätt kommer att förstärka den specialpedagogiska kompetensen bland alla lärare i skolan. Målet är att alla blivande lärare utifrån kunskaper i specialpedagogik skall ha goda förutsättningar att organisera arbetet med hänsyn till olika barns och elevers behov av tid, stimulans och stöd. Vidare kan specialpedagogik förekomma som inriktning i lärarexamen, och det kan också utgöra en specialisering. Motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 12 avstyrks därmed.

Utskottet konstaterar att regeringen för närvarande bereder slutbetänkandet från utredningen om visstidsplaceringar vid statliga resurscenter (dir. 2002:106). Visstidsutbildning ges vid Ekeskolan i Örebro för elever med synskada och ytterligare funktionshinder och vid Hällsboskolan i Sigtuna för elever med grav språkstörning. Dessa tidigare specialskolor är i dag resurscenter inom Specialpedagogiska institutet. Regeringen har i budgetpropositionen aviserat att den avser att återkomma med förslag till riksdagen under våren 2004. Utskottet anser att riksdagen inte bör föregripa kommande förslag på området. Motionerna 2002/03:So21 (fp) yrkande 13 och 2002/03:So22 (m) yrkande 2 avstyrks.

I anledning av motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 14 konstaterar utskottet att regeringen den 13 mars 2003, efter det att motionsyrkandet väckts, har beslutat om tilläggsdirektiv till kommittén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning. Enligt dessa skall kommittén endast lämna författningsförslag för det alternativ som innebär att särskolan och särvux skall kvarstå som egna skolformer. Motionen är därmed tillgodosedd och avstyrks.

Socialutskottet delar utbildningsutskottets uppfattning att resurserna till skolans verksamhet skall fördelas med utgångspunkt i faktiska behov som enskilda elever, grupper av elever och skolor faktiskt har. Att schablonmässigt fördela skolpengen enligt vissa kriterier är inte tillräckligt för den flexibilitet som är nödvändig för att skolan skall kunna bli likvärdig. Det är inte heller rimligt att införa en central resursfördelning för funktionshindrade elevers behov. Motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 15 avstyrks därmed.

Socialutskottet vill betona att en av de grundläggande principerna i svensk handikappolitik är den s.k. ansvars- och finansieringsprincipen. På en övergripande nivå betyder detta att de medel som avsätts för vuxenutbildning i princip skall täcka kostnaderna även för studerande med funktionshinder. Varje utbildningsanordnare, oftast kommun eller folkhögskola, bör därför tillhandahålla det tolkstöd som behövs. Utskottet noterar samtidigt att Nationellt centrum för flexibelt lärande disponerar 10 miljoner kronor årligen fr.o.m. budgetåret 2002 för att, i samarbete med Specialpedagogiska institutet, utveckla läromedel för vuxna med teckenspråk som första språk. Ett av myndighetens verksamhetsmål är att öka förutsättningarna för dessa vuxenstuderande att delta i vuxenutbildningen och folkbildningen. Motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 16 avstyrks.

I anledning av motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 17 om att kommuner inte alltid betalar för elever med funktionshinder som väljer att studera på en folkhögskola eller ett studieförbund vill utskottet erinra om att folkhögskolor som har merkostnader som är relaterade till studerandes funktionshinder kan erhålla förstärkningsbidrag ur anslaget för bidrag till folkbildningen. Vidare disponerar Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) medel för vissa åtgärder för studerande med funktionshinder vid folkhögskola. Folkbildningsrådet har tillsammans med Sisus utformat riktlinjer för statsbidragsfördelningen till folkhögskolorna för insatser för deltagare med funktionshinder. Enligt riktlinjerna prioriteras bidrag till lönekostnader för ökade lärarinsatser, tolkinsatser samt assistans. Motionsyrkandet avstyrks därmed.

Den s.k. Carlbeck-kommittén har nyligen avlämnat ett delbetänkande där man bl.a. konstaterar att utbildning inom särsvux erbjuds i alltför liten omfattning och att resurstilldelningen till särsvux är påfallande låg, både i reella termer och i förhållande till satsningarna på övrig vuxenutbildning. Lägesbeskrivningen kommer att ligga till grund för de förslag som kommittén skall presentera i sitt slutbetänkande i oktober 2004. Utskottet anser att pågående arbete bör avvaktas. Motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 18 avstyrkas.

Sisus beviljar fr.o.m. den 1 januari 2003 under en treårig försöksperiod särskilt utbildningsstöd i form av assistans även för studenter med psykiska eller neuropsykiatriska funktionshinder. Motionerna 2002/03:So21 (fp) yrkande 19, 2003/04:So575 (fp) yrkande 8 och 2003/04:Ub414 (fp) yrkande 7 är därmed tillgodosedda och avstyrks.

Översyn av hjälpmedelsförsörjningen m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om hjälpmedelsförsörjningen, avgifter, praxis vid tilldelningen, barns hjälpmedel m.m. med hänvisning till pågående utredning på området. Riksdagen bör avslå motioner om en hjälpmedelsgaranti. Riksdagen bör även avslå motioner om vad som bör räknas som hjälpmedel och om hjälpmedelscentralernas resurser då detta är en fråga för landstingen. Jämför reservationerna 20 (m), 21 (fp), 22 (kd) och 23 (m, fp, kd, c).

Motionerna

I motion 2002/03:So22 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) begärs tillkännagivande om en översyn av hjälpmedelsförsörjningen (yrkande 4). I den nationella handlingsplanen för handikappolitiken föreslogs en översyn vad avser skolhjälpmedel. Motionärerna anser att motsvarande översyn behövs vad avser vuxnas hjälpmedel.

I motion 2002/03:So211 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) yrkas att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till erforderliga lagänd-

ringar så att funktionshindrade garanteras hjälpmedel för personlig assistans oavsett huvudman.

I *motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om hjälpmedelsgaranti (*yrkande 8*). Motionärerna anser att det bör införas en hjälpmedelsgaranti. Garantin bör omfatta att enklare hjälpmedel skall kunna erhållas i princip omdelbart och komplicerade hjälpmedel senast inom tre månader, anförs motionärerna.

I *motion 2003/04:So349 av Cecilia Wikström (fp)* begärs tillkännagivande om hörselskadades rätt till hörapparater (*yrkande 2*).

I *motion 2002/03:So457 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs tillkännagivande om praxis vid tilldelningen av hjälpmedel (*yrkande 7*). Motionärerna anförs att handikappade barns behov av hjälpmedel för fritidsverksamhet är mer omfattande än vuxnas. Landstingens hjälpmedelscentraler har mycket olika praxis.

I *motion 2003/04:So497 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om hjälpmedelsgaranti (*yrkande 5*). Motionärerna anser att ansvarsfördelningen mellan kommuner och landsting behöver ses över och att en hjälpmedelsgaranti med normer för väntetider och utprovning samt reparationstider behöver utredas.

I *motion 2002/03:So424 av Ulla Wester (s)* begärs tillkännagivande om att låta se över praxis vad gäller villkor för tilldelning av hjälpmedel till funktionshindrade. Motionären anförs att villkor och egenkostnader för patienters hjälpmedel är mycket olika mellan de olika sjukvårdshuvudmännen.

I *motion 2002/03:So324 av Barbro Hietala Nordlund m.fl. (s)* begärs tillkännagivande om hjälpmedel för hörselskadade. Socialdepartementet har tidigare aviserat en översyn av utvecklingen på hjälpmedelsområdet. Enligt motionärernas mening bör förslag snarast presenteras för att hejda den splittade och ojämlika hjälpmedelsutvecklingen för hörselskadade.

Också i *motion 2003/04:So582 av Birgitta Ahlqvist (s)* begärs tillkännagivande om en översyn av landstingens olika avgiftssystem för hjälpmedel.

I *motion 2002/03:Ub556 av Tasso Stafilidis (v)* begärs tillkännagivande om att öka resurserna till sjukvårdens hjälpmedelscentraler så att de bättre kan arbeta med att anpassa sexhjälpmedel för funktionshindrade (*yrkande 7*).

I *motion 2002/03:So217 av Birgitta Carlsson och Sofia Larsen (båda c)* begärs tillkännagivande om att betrakta glasögon till barn som hjälpmedel. Detta yrkande upprepas i *motion 2003/04:So263 av Birgitta Carlsson och Annika Qarlsson (båda c)*.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas att regeringen har tillsatt en särskild utredare som skall analysera hjälpmedelsförsörjningen för barn i förskoleverksamhet, för elever inom det offentliga skolväsendet och sådana fristående skolor som står under statlig tillsyn. Analysen skall också omfatta hjälpmedel för studerande som genomgår kompletterande utbildningar som berättigar till studiestöd eller statsbidrag samt för studerande vid högskolor och folkhögskolor (dir.

2001:81, beteckning S 2001:06). Utredaren skall vidare se över de förändrade förutsättningar på hjälpmedelsområdet som utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknologi och digital teknik lett till, avgiftssystemet för hjälpmedel och därtill hörande regler i hälso- och sjukvårdslagen samt gränsdragningen av ansvaret mellan individuella hjälpmedel för personer med personlig assistans och arbetshjälpmedel för assistenterna. Konsekvenserna för jämställdheten mellan kvinnor och män skall beaktas.

Vidare har regeringen beslutat om tilläggsdirektiv som innebär att utredningen även skall se över systemet för arbetshjälpmedel (dir. 2002:20). Även i denna del skall konsekvenserna för jämställdheten mellan kvinnor och män beaktas.

Utredaren skall slutredovisa sitt arbete senast den 15 juni 2004.

Tidigare behandling m.m.

Utskottet behandlade motioner om en hjälpmedelsgaranti senast i *betänkande 2002/03:SoU1*. Utskottet erinrade då om att en särskild utredare har i uppdrag att analysera vissa frågor på hjälpmedelsområdet och lämna förslag till åtgärder. Utskottet ansåg att riksdagen inte borde föregripa kommande förslag på området. Motionerna avstyrktes därmed. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2002/03: 81).

Utskottet har i *betänkande 2001/02:SoU7* bl.a. behandlat en motion om att glasögon bör betraktas som hjälpmedel. Utskottet konstaterade då att det är varje sjukvårdshuvudmans ansvar att fastställa vad som skall räknas som hjälpmedel. Motionen avstyrktes därmed. Riksdagen följde utskottet (prot. 2001/02:73).

Med stöd av *Allmänna arvsfonden* har *Handikappförbundens samarbetsorgan*, *HSO* och *Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU*, arbetat i ett samverkansprojekt åren 1999–2002 för att upprätta ett bra sex- och samlevnadsarbete för och med människor med olika funktionsnedsättningar. Projektet resulterade i en hemsida (www.sof.nu) om sexualitet och funktionshinder. Målgrupper är bl.a. personer med funktionshinder, personer inom hälsovård, sjukvård, skola, omsorg och andra grupper som i sitt arbete möter personer med funktionsnedsättningar, hälsoplanerare och politiker.

Utskottets ställningstagande

Hjälpmedelsfrågor tas upp i ett antal motioner. Utskottet, som anser att riksdagen inte bör föregripa kommande förslag på området, konstaterar att flera av motionsyrkandena täcks in av det uppdrag (dir. 2001:81, 2002:20) som den särskilde utredaren har, t.ex. hjälpmedelsförsörjningen för barn i förskoleverksamhet, förändrade förutsättningar på hjälpmedelsområdet som utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknologin och digital teknik lett till, avgiftssystemet för hjälpmedel och därtill hörande regler i hälso- och sjukvårdslagen samt gränsdragningen av ansvaret mellan individuella hjälpmedel för personer med personlig assistans och arbetshjälpmedel för assistenterna. Motionerna 2002/03:So211 (m), 2002/03:So324 (s), 2002/03: So424

(s), 2002/03:So457 (kd) yrkande 7, 2003/04:So349 (fp) yrkande 2 och 2003/04:So582 (s) avstyrks. Även motion 2002/03:So22 (m) yrkande 4 avstyrks.

Utskottet kan inte heller biträda förslagen i motionerna 2002/03:So21 (fp) yrkande 8 och 2003/04:So497 (c) yrkande 5 om att införa en hjälpmedelsgaranti. Utskottet konstaterar att Folkpartiet liberalerna inte har avsatt några medel i budgetförslaget för 2004 för att möjliggöra ett införande av en hjälpmedelsgaranti. Utskottet förordar inte heller en utredning. Motionsyrkandena avstyrks därmed.

I anledning av motionerna 2002/03:So217 (c) och 2003/04:So263 (c) vill utskottet än en gång understryka att det är varje sjukvårdshuvudmans ansvar att fastställa vad som skall räknas som hjälpmedel. Motionerna avstyrks.

Hjälpmedelscentralernas resurser är en fråga för landstingen. Motion 2002/03:Ub556 (v) yrkande 7 avstyrks därmed. Utskottet vill emellertid erinra om den projektverksamhet som stöds via Allmänna arvsfonden för att upprätta ett bra sex- och samlevnadsarbete för människor med olika funktionsnedsättningar.

Habilitering, rehabilitering m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en motion om vårdgaranti med hänvisning till att frågan om en eventuell vårdgaranti kommer att behandlas i betänkande 2003/04:SoU1. Riksdagen bör även avslå en motion om ohälsöförsäkring. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande. Utskottet har erfårit att inom ramen för slutrapporten angående den högspecialiserade vården kommer även behovet av tillgång till specialistvård för personer i små och ovanliga handikappgrupper att beaktas och förslag lämnas. Det är angeläget att dessa gruppers behov tillgodoses genom förslaget. Utskottet kommer mycket noga att följa utvecklingen av frågan. Den aktuella motionen avstyrks. Utskottet anser att riksdagen även bör avslå övriga motioner om habilitering, rehabilitering m.m. främst med hänvisning till pågående arbete på området. Jämför reservationerna 24 (m, fp, kd, c), 25 (m), 26 (fp), 27(kd), 28 (v) och 29 (mp).

Motionerna

I motion 2002/03:So22 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) begärs tillkännagivande om vård och rehabilitering (yrkande 7). Motionärerna anser att det behövs en ny vårdgaranti. Ambitionen måste vara att arbeta bort köerna för alla slags diagnoser och att patienten inom tre månader skall ha fått anvisad behandling.

I motion 2003/04:So487 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) yrkas att regeringen lägger fram ett förslag som underlättar samordning inom rehabiliteringsområdet (yrkande 2). Motionärerna anser att en fungerande samordning genom bl.a. en obligatorisk hälsoförsäkring inom rehabiliteringsområdet skulle skapa stora mervärden för den enskilde och för samhället.

I motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om statens ekonomiska ansvar beträffande vissa grupper av flerhandikappade och centrum med expertis för vissa små grupper med speciella funktionshinder (yrkande 10). Motionärerna anser att staten borde överta det ekonomiska ansvaret för vissa grupper av flerhandikappade, t.ex. dövblinda. För flera grupper med speciella funktionshinder är det inte möjligt att ha expertis i varje kommun eller landsting.

I motion 2003/04:So349 av Cecilia Wikström (fp) begärs tillkännagivanden om habilitering, rehabilitering och tolktjänst för hörselskadade (yrkande 1) och om vuxendövtolkar (yrkande 3). Motionären anser att landstingen i dag inte tillgodoser hörselskadades och dövas behov av insatser och att bristerna i den svenska hörselvården måste åtgärdas.

I motion 2002/03:So457 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) begärs tillkännagivande om hjärnskadade barns behov av rehabilitering (yrkande 6). Epidemiologiska undersökningar har visat att endast en mycket liten andel av alla hjärnskadade barn får någon rehabilitering, anför motionärerna.

I motion 2002/03:So275 av Lars Gustafsson (kd) begärs tillkännagivande om funktionshindrades inflytande på den egna rehabiliteringen (yrkande 3). Motionären anför att rehabiliteringsansvaret för människor med psykiska funktionshinder är otydligt och den enskildes inflytande på rehabiliteringen bristfälligt.

I motion 2002/03:So513 av Gudrun Schyman m.fl. (v) begärs tillkännagivande om en översyn av resurser för habilitering i landet så att dessa motsvarar hälso- och sjukvårdens prioriteringsordning (yrkande 16). Samma yrkande om en översyn av habiliteringsresurserna finns också i yrkande 11 motion 2003/04:So569 av Ulla Hoffmann m.fl. (v).

I motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) begärs tillkännagivande om rehabilitering (yrkande 19). Motionärerna anser att rehabilitering är en bristvara i Sverige. Här behövs stora insatser oberoende av ålder, förekomst och slag av funktionshinder.

I motion 2002/03:So446 av Kerstin-Maria Stalin (mp) begärs tillkännagivanden om vad i motionen anförs om tillgång till ett specialiserat medicinskt team (yrkande 3), om MAS-anställda (yrkande 4) och om att ordinationer och pedagogiska insatser skall följas upp (yrkande 5). Motionären anför att många handikappgrupper saknar tillgång till specialiserade team. Tillgång till medicinskt ansvarig sjuksköterska, MAS, måste enligt motionären vara obligatoriskt för alla boendekategorier, även privata företag. Vidare begär motionären tillkännagivande om handikappinspektörer och återkommande oanmälda kontroller (yrkande 6). Motionären anför att det behöver inrättas ett system med särskilda fristående handikappinspektörer. Dessa skall gör oanmälda

kontroller i alla former av boenden. Motionären begär slutligen tillkännagivanden om riktlinjer för tolkning av ordet integritet (*yrkande 7*) och om samordningsansvar (*yrkande 8*). Motionären anför att det är oklar var ansvaret ligger för olika problemområden. Detta måste åtgärdas genom ett tydligt ansvarsdecret.

I *motion 2002/03:So313 av Ulla Wester (s)* begärs tillkännagivande om situationen för äldre döva. Motionären anför att det finns projekt där en kommun tagit på sig ett praktiskt och administrativt ansvar för de döva i regionen. Undersökningar av Sveriges dövas riksförbund (SDR) visar att många äldre döva är beredda att byta bostadsort för att få tillgång till centraliserade resurser som finns i dessa värdkommuner. De kunskaper och fördelar som dessa värdkommuner vunnit med sina speciallösningar för äldre döva bör tas till vara och spridas.

Dövas situation tas även upp i *motion 2003/04:So553 av Ulla Wester och Barbro Hietala Nordlund (båda s)*. Här begärs tillkännagivanden om situationen för äldre döva (*yrkande 1*) och om att genom tilläggsdirektiv till utredningen om teckenspråkets ställning tillse att de äldre dövas behov särskilt beaktas (*yrkande 2*). Motionärerna konstaterar att direktiven för en utredning om teckenspråkets ställning är under utarbetande av regeringen. I det sammanhanget borde äldre dövas livsvillkor särskilt beaktas.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas att Socialstyrelsen har fått i uppdrag att kartlägga på vilket sätt landstingens barn- och ungdomshabiliteringar är tillgängliga för barn och unga med olika funktionshinder i olika åldrar (regleringsbrev budgetåret 2001). Kartläggningen skall också omfatta samverkan med andra verksamheter kring utformningen och innehållet i de samlade sociala, pedagogiska, psykologiska och medicinska insatserna till barnen och ungdomarna och deras familjer.

Uppdraget har även utvidgats att omfatta vuxnas tillgång till habilitering och rehabilitering. Uppdraget för vuxna skall redovisas senast den 15 januari 2004.

Utöver huvudfrågan när det gäller barn och unga undersöks i vilken utsträckning personerna kan påverka planeringen samt hur och genom vem behoven tillgodoses. Vid analysen av vilka grupper med behov av insatser som får respektive inte får tillgång till habilitering beaktas ålder, kön, sociala, kulturella och etniska förhållanden. Socialstyrelsen avser även att ge vägledning om kompetens och föreslå åtgärder där det finns brister. En referensgrupp med företrädare för bland annat handikapporganisationer, Specialpedagogiska institutet, Sisus, Barnombudsmannen, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet har knutits till arbetet.

Övergripande frågeställningar för vuxna är förutom efterfrågan och tillgång till habilitering och rehabilitering inom olika områden också att ta reda på hur stort behovet är. De grupper som har behov av habilitering respektive rehabilitering kommer även att tillfrågas hur de uppfattar kvaliteten i de insat-

ser som står till förfogande. Frågan om hur övergångarna mellan barn- och ungdomshabiliteringen och vuxenhabiliteringen sker kommer också att behandlas i denna del av uppdraget.

Resultatet av uppdraget kommer att ligga till grund för fortsatta överväganden och insatser från regeringen.

Bakgrund, tidigare behandling m.m.

Utskottet behandlade i *betänkande 2002/03:SoU1* bl.a. ett likalydande motionsyrkande som i motion So21 yrkande 10 med begäran om statligt ansvar och inrättande av centrum för vissa små grupper med speciella funktionshinder. Utskottet hänvisade till att det av budgetpropositionen för budgetåret 2003 (prop. 2002/03:1, volym 6, s. 71) framgick att regeringen inrättat ett projekt för att göra en översyn av den högspecialiserade vården. Syftet med översynen är att komma till rätta med vissa problem samt att skapa förutsättningar för en god utveckling och effektiv resursanvändning. Utskottet utgick från att eventuella brister i de nuvarande formerna för samordning av den högspecialiserade vården mellan landstingen belyses i detta sammanhang. Den aktuella motionen avstyrktes därmed. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2002/03:81).

Vid utskottets behandling av regeringens skrivelse 2002/03:51 Redogörelse för en överenskommelse mellan staten och Landstingsförbundet om vissa ersättningar till hälso- och sjukvården, *betänkande 2002/03:11*, avstyrkte utskottet en likartad motion med inriktning på Rett Center. Regeringen redovisade i skrivelsen att i avvaktan på översynen av den högspecialiserade vården hade parterna kommit överens om att för år 2003 avsätta 7 miljoner kronor som ett fortsatt tidsbegränsat stöd till verksamheten vid Rett Center.

Regeringen har också i *regleringsbrevet till Socialstyrelsen för budgetåret 2003* gett styrelsen i uppdrag att följa upp hur tillgängligheten till specialistvård utanför det egna landstingen utvecklas för personer med små och ovanliga handikapp. Uppföljningen bör även omfatta i vilken utsträckning kunskapsdatabasen om små och mindre kända handikappgrupper och den skriftliga information som utges i anslutning till denna utnyttjas av personer med små och okända handikapp och deras anhöriga. Uppdraget skall redovisas senast den 31 juli 2004.

Utskottet har vid ett flertal tillfällen föregående år behandlat motionsförslag om en ny vårdgaranti, senast i *betänkande 2002/03:SoU11 Överenskommelse mellan staten och Landstingsförbundet om vissa ersättningar till hälso- och sjukvården 2003*. Utskottet konstaterade då att regeringen i budgetpropositionen för 2003 föreslog att det generella statsbidraget skulle höjas med 2 miljarder kronor 2003 och med ytterligare 1 miljard kronor 2004. Höjningarna fördelas med 30 % till kommunerna och 70 % till landstingen. En särskild satsning med 1,25 miljarder kronor per år 2002–2004 föreslogs också för att förbättra tillgängligheten i hälso- och sjukvården. Riksdagen anvisade anslag i enlighet med detta (prop. 2002/03:1 utgiftsområde 25, bet. 2002/03:FiU3,

rskr. 2002/03:87 och 2002/03:88). Utskottet konstaterade att det med de resursförstärkningar som tillfördes vården fanns förutsättningar för kortare väntetider. Utskottet såg också positivt på att staten och Landstingsförbundet kommit överens om att en utökad vårdgaranti skall införas som också innefattar behandling. De då aktuella motionerna avstyrktes därmed. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2002/03: 157).

Utskottet har i *betänkande 2002/03:SoU12* ställt sig bakom regeringens förslag till lag om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet. Den nya lagen innebär att kommuner och landsting ges möjlighet att samverka i en gemensam nämnd för att gemensamt fullfölja vissa uppgifter inom vård- och omsorgsområdet. Utskottet framhöll att en bättre samordning förbättrar kvaliteten och servicen till de enskilda samtidigt som samhällets resurser används effektivare.

Socialstyrelsen har efter ett tillkännagivande från riksdagen (bet. 2000/01:SoU12, rskr. 2000/01:195) fått i uppdrag av regeringen att kartlägga på vilket sätt landstingens barn- och ungdomshabiliteringar är tillgängliga för barn och ungdomar i olika åldrar och med olika funktionshinder. Socialstyrelsen har redovisat uppdraget i rapporten *Tillgång till habilitering och rehabilitering för barn och ungdomar med funktionshinder – en kartläggning*. Socialstyrelsen konstaterar att landstingen i hög grad gett uttryck för insikten om vilka brister som finns och också föreslagit hur de skall kunna rättas till. Styrelsen står bakom dessa utvecklingssträvanden och anser att varje landsting skall gå vidare utifrån sina förutsättningar. Många barn och ungdomar med funktionshinder får en bra habilitering och rehabilitering. De brister som tidigare studier visar kvarstår dock fortfarande, tillgången till habilitering/rehabilitering är ojämnt fördelad, både mellan olika delar i landet och mellan olika grupper av funktionshinder. Barn/ungdomar med brister i tillgång till habilitering/rehabilitering är framför allt de med funktionsnedsättningar till följd av ADHD, autismliknande tillstånd och autism. Barn med flera funktionshinder, medicinska funktionshinder och vissa kommunikationshinder, t.ex. synskada och talsvårigheter, får inte heller sina behov av habilitering/rehabilitering tillräckligt väl tillgodosedda. Socialstyrelsen anser att arbetet med att utveckla habiliteringen och rehabiliteringen måste ges ökad tyngd hos sjukvårdshuvudmännen och att hälso- och sjukvårdslagens intentioner och riksdagens prioriteringsbeslut bör sätta tydliga spår i sjukvårdshuvudmännens verksamheter. Styrelsen bedömer att den lagstiftning som finns är tillräcklig under förutsättning att den tillämpas. Inte heller skulle ytterligare utredning av området gagna barn och ungdomar med funktionshinder. Styrelsen föreslår i stället ett antal åtgärder, bl.a. att landstingen regelbundet bör genomföra kartläggningar av vilka grupper av barn/ungdomar med funktionshinder som finns och hur deras behov ser ut, att sjukvårdshuvudmännen redovisar vilka insatser som finns för olika grupper av funktionshinder i en särskild organisationsplan, att det utvecklingsarbete som pågår när det gäller individuell plan enligt hälso- och sjukvårdslagen lyfts fram och förstärks, att kvalitetsarbetet ges en mer framträdande ställning och att forskningen stöds.

I *betänkande 2002/03:SoU3* behandlade utskottet senast frågor om hälso- och sjukvårdens organisation och finansiering, vartill hänvisas. I detta sammanhang behandlades även motionsyrkanden med begäran om att införa en ohälsosförsäkring. Utskottet avstyrkte yrkandena. Riksdagen följde utskottet (prot. 2002/03:98).

Aktuellt

I *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 6, utgiftsområde 9* redovisar regeringen (s. 93) att den beslutat att Socialstyrelsen aktivt skall arbeta för ett gemensamt program som beskriver hur rehabilitering/habilitering för personer med olika funktionshinder skall bedrivas i samverkan mellan olika berörda aktörer.

Regeringen anför också (s. 103) att det är angeläget att se över teckenspråkets ställning. Den avser att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och litteratur och vid behov lämna förslag till åtgärder.

Regeringen har (s. 95) slutit avtal med Resurscenter Mo Gård AB om att ansvara som huvudman för ett nationellt kunskapscenter för samhällets stöd till personer med dövblindhet. Det övergripande målet för verksamheten skall vara att möjliggöra för landsting och kommuner att utveckla sin verksamhet och bygga upp kompetens för att kunna tillgodose dövblinda personers behov av samhällets stöd och skapa förutsättningar för deras delaktighet i samhällslivet. Särskilda medel föreslås anvisas under anslaget 16:3 Statsbidrag till särskilt utbildningsstöd.

Socialministern svarade den 1 oktober 2003 på en skriftlig fråga angående Rett Center och statlig finansiering av verksamheten att det är landstingen som ansvarar för vårdens finansiering och organisation. Samtidigt har givetvis staten intresse av att bra verksamheter av rikskaraktär inte upphör. *Socialministern* underströk att det är först efter det att översynen av den högspecialiserade vården är klar som regeringen har det underlag som krävs för att kunna ta slutgiltig ställning till samordningen och finansieringen av nationella specialistcentrum.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kommer att behandla frågan om en eventuell vårdgaranti i betänkande 2003/04:SoU1. Motion 2002/03:So22 (m) yrkande 7 avstyrks.

Utskottet biträder inte heller förslaget i motion 2003/04:So487 (m) yrkande 2 om en ohälsosförsäkring. Utskottet hänvisar till sitt ställningstagande i betänkande 2002/03:SoU3 angående hälso- och sjukvårdens organisation och finansiering.

Ett omfattande arbete pågår angående tillgången till habilitering och rehabilitering för såväl barn och unga som vuxna. Socialstyrelsen har avrapporterat sitt uppdrag angående barn och unga och kommer i januari 2004 att avrap-

portera uppdraget angående vuxnas tillgång till rehabilitering. Vad gäller barn- och ungdomshabiliteringen och rehabiliteringen bedömer styrelsen att den lagstiftning som finns är tillräcklig under förutsättning att den tillämpas. Styrelsen föreslår ett antal åtgärder, bl.a. att landstingen regelbundet bör genomföra kartläggningar av vilka grupper av barn/ungdomar med funktionshinder som finns och hur deras behov ser ut, att sjukvårdshuvudmännen redovisar vilka insatser som finns för olika grupper av funktionshinder i en särskild organisationsplan, att det utvecklingsarbete som pågår när det gäller individuell plan enligt hälso- och sjukvårdslagen lyfts fram och förstärks, att kvalitetsarbetet ges en mer framträdande ställning och att forskningen stöds. Regeringen har för sin del i den nu aktuella skrivelsen redovisat att Socialstyrelsens redovisningar kommer att ligga till grund för fortsatta överväganden och insatser från regeringen. Utskottet anser att resultatet av det pågående arbetet på området bör avvaktas. Motionerna 2002/03:So23 (mp) yrkande 19, 2002/03:So275 (kd) yrkande 3, 2002/03:So446 (mp) yrkandena 3–8, 2002/03:So457 (kd) yrkande 6, 2002/03:So513 (v) yrkande 16, 2003/04:So349 (fp) yrkandena 1 och 3 samt 2003/04:So569 (v) yrkande 11 avstyrks därmed.

Motion 2002/03:So21 (fp) yrkande 10 tar upp frågan om centrum med expertis för vissa små grupper med speciella funktionshinder. Utskottet har flera gånger behandlat likartade motionsyrkanden, senast i betänkande 2002/03:SoU11. Utskottet delar bedömningen att det är först efter det att översynen av den högspecialiserade vården är klar som det underlag rimligen kan finnas som krävs för att kunna ta slutlig ställning till samordningen och finansieringen av nationella specialistcentrum. (Projektet inrättat av regeringen genom beslut den 2 maj 2002.) Utskottet har erfarit att slutrapporten angående den högspecialiserade vården kommer att avlämnas inom en månad. Utskottet har vidare erfarit att inom ramen för rapporten kommer även behovet av tillgång till specialistvård för personer i små och ovanliga handikappgrupper att beaktas och förslag lämnas. Det är angeläget att dessa gruppers behov tillgodoses genom förslaget. I de fall så inte sker förutsätter utskottet att regeringen snarast tar initiativ till en komplettering. Utskottet kommer mycket noga att följa utvecklingen av frågan. Motionsyrkandet är i huvudsak tillgodosett.

Äldre dövas situation tas upp i några motioner. Utskottet delar uppfattningen i flera av motionerna att de kunskaper och erfarenheter som vissa kommuner vunnit med sina speciallösningar för äldre döva bör tas till vara och spridas. Såväl Socialstyrelsen som länsstyrelserna har ansvar för att stimulera en önskvärd utveckling inom den kommunala socialtjänsten. Utskottet har vidare erfarit att de direktiv till en utredning angående en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, som är under utarbetande och planeras bli klara före årets slut, även kommer att beröra äldre dövas situation. Motionerna 2002/03:So313 (s) och 2003/04:So553 (s) är delvis tillgodosedda med det anförda. Motionerna avstyrks.

Kulturupplevelser för alla

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå en motion om hörselskadades och dövas tillgång till TV- och radiosändningar. Utskottet vill betona att handikapperspektivet måste genomsyra alla samhällssektorer. Socialutskottet förutsätter, liksom kulturutskottet, att de tre programföretagen Sveriges Radio, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB intensifierar sina ansträngningar för att åstadkomma en jämn och hög ljudkvalitet. En parlamentarisk kommitté har i uppdrag att noga analysera om nuvarande krav på insatser är ändamålsenliga och därutöver undersöka om ytterligare krav skall ställas på programföretagen för att öka tillgängligheten. I detta sammanhang är det naturligt om kommittén även överväger om kraven på programtextning skall skärpas eller preciseras i förhållande till nu gällande villkor. Socialutskottet förutsätter att frågan om ytterligare krav skall ställas för att öka tillgängligheten för personer med funktionshinder noga prövas även inför nästa sändningstillstånd för TV 4.

Motionen

I motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om störande bakgrundsljud i samband med TV- och radiosändningar (*yrkande 8*) och om behovet av textning och tolkning av TV-sändningar för döva (*yrkande 9*). Personer med hörselnedsättningar blir utestängda från radio- och TV-program med störande bakgrundsljud, anför motionärerna. De anser att svenskproducerad TV skall textas och tolkas för döva.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas att de nu gällande sändningstillstånden för Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB, som omfattar perioden 2002–2005, bland annat innebär att programbolagens insatser för att göra programmen tillgängliga för funktionshindrade skall öka under tillståndsperioden jämfört med år 2001. Sveriges Television AB bör arbeta för att minst hälften av sändningstiden för förstagångssändningar med svenskt ursprung är textad vid utgången av tillståndsperioden. Ett mål skall även vara att uppläst textremsa kan erbjudas under tillståndsperioden. Sveriges Television AB bedriver också programverksamhet för döva. Enligt sändningstillståndet för Sveriges Utbildningsradio AB skall andelen textade program öka påtagligt under tillståndsperioden jämfört med år 2001. Sveriges Radio AB skall eftersträva god hörbarhet i sändningarna.

Vidare redovisas att för år 2002 har Sveriges Television AB tilldelats 10 miljoner kronor utöver ordinarie medelstilldelning för insatser för att öka tillgängligheten för personer med funktionshinder.

Regeringen fattade i december 2001 beslut om nytt sändningstillstånd för TV 4. Av sändningstillståndet framgår att TV 4 skall göra stora underhållningsprogram och svensk TV-dramatik tillgängliga för personer med funktionshinder i minst samma omfattning som under år 1996. Verksamheten för personer med funktionshinder skall under tillståndsperioden utökas i den mån nya tekniska förutsättningar gör detta möjligt inom ramen för oförändrade kostnader.

I filmavtalet med Svenska Filminstitutet har det dessutom avsatts medel för syntolkning och textning av film och video.

Bakgrund

Kulturutskottet har behandlat liknande motionsyrkanden i *betänkande 2002/03:KrU6*. Utskottet gjorde då följande ställningstagande (s. 13–14):

Som nämnts i det föregående har regeringen fogat en rad villkor till programföretagens sändningstillstånd. Ett nytt och preciserat villkor i *SVT:s* tillstånd rör *programtextningen* och innebär att ”minst 50 % av sändningstiden för förstagångssändningar med svenskt ursprung bör vara textad vid utgången av tillståndsperioden”, dvs. vid utgången av år 2005 (14 §).

Av *SVT:s* public service-uppföljning för år 2002 framgår att antalet textade timmar i förstagångssändningar ökade med 289 timmar från år 2001 till år 2002. År 2001 uppgick antalet till 1 013 timmar och år 2002 till 1 302 timmar. Utskottet välkomnar att en reell ökning av antalet timmar kunnat göras redan det första året av tillståndsperioden. — — —

Utskottet konstaterar att det inte ankommer på riksdagen att under löpande sändningsperiod uttala sig om hur den procentuella andelen text-TV-textning av förstagångssändningar med svenskt ursprung skall beräknas. Granskningsnämnden för radio och TV har i uppdrag att följa upp och bedöma hur villkoren i sändningstillstånden följts av de olika programföretagen.

Frågan om villkoren för *SVT* i ett framtida sändningstillstånd skall skärpas eller preciseras i förhållande till nu gällande villkor då det gäller programtextningen torde kunna diskuteras i det kommande parlamentariska beredningsarbete som skall föregå nästa tillståndsperiod.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna Kr210 (c) yrkande 1 och Kr336 (c) yrkande 25.

Frågan om *störande bakgrundsljud* i *SR:s* och *SVT:s* program, som tagits upp motionsvägen, behandlades av kulturutskottet våren 2001 (bet. 2000/01:KrU8 s. 33). Utskottet uttalade då bl.a. följande.

”Enligt utskottets uppfattning är det självklart att en radio och TV i allmänhetens tjänst i sin produktion beaktar de svårigheter som personer med hörselnedsättning kan ha när det gäller att uppfatta talade inslag i program i radio och TV som spelas in i lokaler med dålig akustik, program som innehåller störande bakgrundsljud och program som kompletteras med bakgrundsmusik. Utskottet förutsätter att programföretagen intensifierar sina ansträngningar för att åstadkomma en jämn och hög ljudkvalitet och – i så stor utsträckning som möjligt – undvika störande bakgrundsljud av olika slag för att därmed kunna leva upp till kravet i nästa

sändningstillstånd på att öka tillgängligheten till programmen. Vederbörlig hänsyn till dessa publikgrupper måste vägas mot de programansvarigas krav på autenticitet och absolut konstnärlig frihet.”

Utskottet, som alltjämt har samma inställning i denna fråga, anser att nu aktuella motionsyrkanden inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Motionerna – – – avstyrks därmed.

Aktuellt

I *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 6, utgiftsområde 9* redovisar regeringen att den i tilläggsdirektiv (dir. 2003:30) givit Radio- och TV-lagsutredningen i uppdrag att överväga behovet av lagändringar för att förbättra tillgängligheten till TV-program för personer med funktionshinder. Uppdraget skall redovisas före utgången av 2004.

I *budgetpropositionen, volym 9, utgiftsområde 17* redovisar regeringen att villkoren i de nya sändningstillstånden har skärpts när det gäller uppdraget för språkliga minoriteter och funktionshindrade. Programföretagen får sinsemellan fördela ansvaret för olika språk respektive för olika kategorier av funktionshindrade. Vad avser det skärpta kravet på tillgänglighet för funktionshindrade anger företaget att textningen av program på svenska ökade med nära 30 procent. SR redovisar för 2002 att ljudkvaliteten har förbättrats och funktionshindrades situation har belysts i ökande grad.

Regeringen beslutade den 9 oktober 2003 att ge en parlamentarisk kommitté i uppdrag att utifrån en bred omvärldsanalys ta fram ett underlag om de villkor som skall gälla för radio och TV i allmänhetens tjänst. Bakgrunden är att sändningstillstånden för Sveriges Radio AB (SR), Sveriges Television AB (SVT) och Sveriges Utbildningsradio AB (UR) gäller till utgången av år 2005. Den 1 januari 2006 inleds således en ny tillståndsperiod. Den parlamentariska kommittén skall bl.a. följa upp och utvärdera det arbete för ökad tillgänglighet som bedrivs inom public service-företagen och då särskilt lösningar för uppläst textremsa i TV samt användningen av annan ny teknik. Kommittén skall analysera om nuvarande krav på insatser och redovisning är ändamålsenliga och därutöver undersöka om ytterligare krav skall ställas på programföretagen för att öka tillgängligheten. I förekommande fall skall kommittén lämna förslag om hur sådana krav bör formuleras.

Kommittén skall i sitt arbete noga följa arbetet inom andra områden som rör verksamheten inom radio och TV i allmänhetens tjänst. Uppdraget skall redovisas före utgången av september 2004.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill betona att handikapperspektivet måste genomsyra alla samhällssektorer. Enligt utskottets uppfattning är det självklart att en radio och TV i allmänhetens tjänst i sin produktion beaktar de svårigheter som personer med hörselnedsättning kan ha när det gäller att uppfatta talade inslag i program i radio och TV som spelas in i lokaler med dålig akustik, program som innehåller störande bakgrundsljud och program som kompletteras med bakgrunds-

musik. Socialutskottet förutsätter, liksom kulturutskottet, att de tre programföretagen Sveriges Radio, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB intensifierar sina ansträngningar för att åstadkomma en jämn och hög ljudkvalitet och – i så stor utsträckning som möjligt – undvika störande bakgrundsljud av olika slag för att därmed öka tillgängligheten till programmen. Socialutskottet har noterat att det nuvarande sändningstillståndet löper ut vid utgången av 2005. En parlamentarisk kommitté har i uppdrag att noga analysera om nuvarande krav på insatser är ändamålsenliga och därutöver undersöka om ytterligare krav skall ställas på programföretagen för att öka tillgängligheten. I detta sammanhang är det naturligt om kommittén även överväger om kraven på programtextning skall skärpas eller preciseras i förhållande till nu gällande villkor. Socialutskottet förutsätter att frågan om ytterligare krav skall ställas för att öka tillgängligheten för personer med funktionshinder noga prövas även inför nästa sändningstillstånd för TV 4. Motion 2002/03:So23 (mp) yrkandena 8 och 9 avstyrks med hänvisning till vad som här har anförts.

Kommunalt domstolstrots – bristande verkställighet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet anser det synnerligen allvarligt att kommuner inte verkställer gynnande beslut om insatser för personer med funktionshinder. Utskottet noterar emellertid att regeringen nu beslutat tillkalla en utredare som skall analysera varför det förekommer att kommunala och landstingskommunala beslut inte verkställs och varför det förekommer beslut om avslag trots bedömt behov enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Vidare skall utredaren föreslå åtgärder som kan bidra till en förbättrad rättssäkerhet för enskilda i förhållande till de rättigheter aktuell lagstiftning ger. Utskottet välkomnar utredningen och anser att riksdagen inte bör ta något initiativ på området. Riksdagen bör därmed avslå nu aktuella motioner. Jämför reservation 30 (m, fp).

Motionerna

I *motion 2002/03:So22 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om funktionshindrades rättstrygghet (*yrkande 6*). Motionärerna anser att åtgärder måste vidtas mot kommunernas bristande verkställighet av beslut om insatser för personer med funktionshinder.

I *motion 2002/03:So376 av Lars Wegedal (s)* begärs tillkännagivande om att stärka den enskildes rätt så att fattade beslut enligt LSS blir verkställda. Samma yrkande finns också i *motion 2002/03:So458* och i *motion*

2003/04:So491 yrkande 1 av samma motionär. I den senare motionen yrkas vidare att vitessanktioner även skall gälla om beslut om LSS-insatser ej verkställs (yrkande 2).

I motion 2003/04:So429 av Gustav Fridolin och Kerstin-Maria Stalin (mp) begärs tillkännagivande om behovet av en förstärkning av LSS. Motionärerna anser det viktigt att snabba upp processen i LSS-mål och öka straffen för de kommuner som inte följer lagen. Regeringen bör skyndsamt utreda möjligheterna till lagförändringar.

I motion 2003/04:So590 av Birgitta Ahlqvist (s) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om särskild avgift för kommuner och landsting som inte verkställer en beslutad LSS-insats. Liknande yrkande finns också i motion 2003/04:So607 av Sonja Fransson m.fl. (s).

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas att antalet icke verkställda beslut och domar om insatser till personer med funktionshinder alltfjämt är stort. De lagändringar som gjorts i syfte att bl.a. motverka kommunalt domstolstrots har gällt för kort tid för att några effekter skall kunna redovisas.

Regeringen ser allvarligt på att kommuner inte verkställer de gynnande beslut man fattat. Det drabbar människor i deras vardag och begränsar deras möjligheter att leva ett bra liv. Särskilt svårt påverkar det människor med omfattande funktionshinder. Det är regeringens bedömning att mycket kan göras för att leva upp till de krav som lagstiftningen ställer. Det handlar bland annat om en bättre och mer långsiktig planering. Det är också viktigt att samverka med organisationer och anhöriga för att finna bra lösningar anpassade efter den enskilda personens förutsättningar. Här har tillsynsmyndigheterna en viktig uppgift att fylla.

Regeringen kommer därför även fortsättningsvis att uppdra åt Socialstyrelsen och länsstyrelserna att mot bakgrund av gjorda erfarenheter följa utvecklingen av beslut och domar som inte verkställts. Länsstyrelserna kommer även att få i uppgift att redovisa de insatser som görs för att minska antalet beslut och domar som inte verkställts.

Regeringen följer utvecklingen och effekterna av nuvarande bestämmelser om sanktionsavgifter och avser att återkomma i frågan.

Aktuellt

Regeringen har den 24 juli 2003 beslutat tillkalla en utredare som skall analysera varför det förekommer att kommunala och landstingskommunala beslut inte verkställs och varför det förekommer beslut om avslag trots bedömt behov enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) (dir. 2003:93). Med utgångspunkt i denna analys skall utredaren föreslå åtgärder som kan bidra till en förbättrad rättssäkerhet för enskilda i förhållande till de rättigheter aktuell lagstiftning ger. I den utsträckning de föreslagna åtgärderna kräver ny eller förändrad lagstiftning skall utredaren lämna förslag på sådana. I uppdraget ligger att

- lämna förslag till hur rättssäkerheten kan förbättras för personer som väntar på verkställighet av ett gynnande beslut,
- göra en översiktlig kartläggning av variationer i kommunernas och landstingens beslutsprocesser, från ansökan om insats till eventuell verkställighet, och ge exempel på lämpliga förfaranden som tillgodoser lagstiftarens krav på rättssäkerhet och likabehandling,
- lämna förslag som syftar till att underlätta och förbättra kommuners och landstings planering, för att enskilda skall få tillgång till de insatser de är berättigade till, samt
- i förekommande fall, lämna förslag till ytterligare åtgärder som utredaren anser angelägna för att förbättra rättssäkerheten för enskilda.

Utredarens uppdrag skall vara avslutat senast den 1 september 2004.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar såväl regeringens uppfattning som uppfattningen i flera av motionerna att det är synnerligen allvarligt att kommuner inte verkställer gynnande beslut om insatser för personer med funktionshinder. Utskottet noterar emellertid att regeringen nu beslutat tillkalla en utredare som skall analysera varför det förekommer att kommunala och landstingskommunala beslut inte verkställs och varför det förekommer beslut om avslag trots bedömt behov enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Vidare skall utredaren föreslå åtgärder som kan bidra till en förbättrad rättssäkerhet för enskilda i förhållande till de rättigheter aktuell lagstiftning ger. Utredaren skall i den utsträckning det krävs även lämna förslag till ny lagstiftning. Utskottet välkomnar utredningen samt att redovisningen skall ske senast den 1 september nästa år. Utskottet anser att riksdagen inte bör ta något initiativ på området. Motionerna 2002/03:So22 (m) yrkande 6, 2002/03:So376 (s), 2002/03:So458 (s), 2003/04:So429 (mp), 2003/04:So491 (s), 2003/04:So590 (s) och 2003/04:So607 (s) avstyrks därmed.

Ett program för kompetensutveckling

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om kompetensutveckling. Utskottet hänvisar bl.a. till att det program- och förankringsarbete som bedrivs och de stimulansmedel som avsatts för projektverksamhet bör ge goda förutsättningar för det fortsatta arbetet med kompetensutveckling av personal inom olika samhällsområden. Jämför reservationerna 30 (m, fp), 31 (kd) och 32 (mp).

Motionerna

I *motion 2002/03:So332 av Dan Kihlström (kd)* begärs tillkännagivande om en nationell utbildningskampanj om dolda funktionshinder. Motionären anför att det är särskilt viktigt att handläggare i kommuner och på försäkringskassor får utbildning på detta viktiga område.

I *motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om bemötande (*yrkande 10*). I det nationella programmet för kompetensutveckling (som avser att förbättra bemötandet av människor med funktionshinder) beskrivs kön och etniskt ursprung som viktiga faktorer. Motionärerna anser att man också måste ta hänsyn till ålder.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisar regeringen att ett nationellt program för kompetensutveckling som tas fram av Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) förväntas bli färdigt i januari 2003. I programmet beskrivs hur kön, ålder och etniskt ursprung kan påverka livssituationen för den som har funktionshinder. Sisus har påbörjat arbetet med att utforma ett utbildningsunderlag för statsförvaltningarna i handikappolitiska frågor och utarbetat en informationsskrift som klargör begreppet bemötande.

Under perioden 2001–2003 avsätts årligen 14 miljoner kronor för att stimulera kompetensutveckling av personal inom olika samhällsområden i frågor som rör bemötande. Fem miljoner kronor av dessa medel går till projekt som omfattar insatser för personal inom förskoleverksamhet, skolväsendet och skolbarnsomsorg. Hittills har 34 projekt beviljats medel.

Regeringen anser att det program- och förankringsarbete som bedrivits, det utbildningsunderlag som tagits fram och de stimulansmedel som avsatts för projektverksamhet tillsammans bör ge goda förutsättningar för det fortsatta arbetet med kompetensutveckling av personal inom olika samhällsområden. Viktiga inslag i det fortsatta arbetet är bl.a. att åstadkomma en samsyn kring frågor som rör bemötande, samordning och effektiva genomförandeprocesser. Regeringen kommer att följa utvecklingen bl.a. genom Sisus årliga rapporteringar.

Tidigare behandling m.m.

Socialutskottet har, som redovisas utförligt nedan under avsnittet om lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, tagit initiativ till ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av lagen (1993:389) om assistansersättning (*bet. 2002/03:SoU19*). Utskottet anser att en bred översyn av lagen bör göras och bl.a. avse hur lagen har fungerat i praktiken även innefattande bemötandefrågorna.

I *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 6, utgiftsområde 9* anför regeringen att den har för avsikt att inom kort tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att se över lagen (1993:389) om assistansersättning.

Statens institut för särskilt utbildningsstöd, Sibus, har i början av 2003 publicerat ett nationellt program för att öka kompetensen vad gäller bemötande av människor med funktionshinder. Programmet riktar sig till alla i Sverige som är offentligt anställda.

Utskottets ställningstagande

Utskottet bedömer att det program- och förankringsarbete som bedrivits, det utbildningsmaterial som tagits fram och de stimulansmedel som avsatts för projektverksamhet sammantaget bör ge goda förutsättningar för det fortsatta arbetet med kompetensutveckling av personal inom olika samhällsområden. Utskottet vill också erinra om att den av riksdagen i våras begärda breda översynen av lagen (1993:389) om assistansersättning även skall innefatta bemötandefrågorna. Motionerna 2002/03:So23 (mp) yrkande 10 och 2002/03:So332 (kd) är därmed i huvudsak tillgodosedda.

Funktionshindrades ekonomi m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet vill erinra om riksdagens tillkännagivande om att det är värdefullt med en belysning av funktionshindrades ekonomiska situation. Det är mycket angeläget att den nu aviserade undersökningen fullföljs och att regeringen så snart som möjligt återkommer till riksdagen med en redovisning. Något ytterligare initiativ från riksdagens sida behövs inte. Riksdagen bör därmed avslå motioner om funktionshindrades ekonomi. Riksdagen bör även avslå motioner med begäran om ett samordnat högkostnadsskydd. Jämför reservationerna 33 (kd), 34 (c) och 35 (fp, kd, c).

Motionerna

Frågan om ett samordnat högkostnadsskydd tas upp i tre motioner. I *motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om en utredning om samordnade högkostnadsskydd (*yrkande 9*). Motionärerna konstaterar att det finns många separata högkostnadsskydd. Många får betala högsta belopp i flera olika högkostnadsskydd och har därtill andra merkostnader till följd av sjukdom eller funktionshinder som skall betalas med ganska blygsamma inkomster. Därför behövs det utredas om det är möjligt att konstruera ett samordnat högkostnadsskydd, anser de.

I *motion 2002/03:So362 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* begärs tillkännagivande om utredning angående samordning av högkostnadsskydd (*yrkande 12*).

I *motion 2002/03:So459 av Håkan Juholt (s)* begärs tillkännagivande om ett gemensamt högkostnadsskydd. Motionären anser att det är rimligt att det på sikt införs ett gemensamt högkostnadsskydd för medicin och hjälpmedel.

I *motion 2002/03:So513 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs att regeringen redovisar den av Statistiska centralbyrån (SCB) gjorda undersökningen över funktionshindrades ekonomi och enligt vad motionen anför lämnar förslag till åtgärder (*yrkande 12*). Motionärerna anför att det gått två år sedan regeringen gav SCB denna uppgift och att den nu bör vara klar så att regeringen kan redovisa resultatet

I *motion 2002/03:So330 av Ingemar Vänerlöv (kd)* begärs tillkännagivande om att utreda de neuropsykiatriskt funktionshindrades levnadsomständigheter samt föreslå hur samhällstödet skall kunna förändras för att bättre än hittills svara mot deras behov. Motionärerna anser att Socialstyrelsen bör få detta i uppdrag. Samma yrkande återkommer i *motion 2003/04:So384 av Ingemar Vänerlöv (kd)*.

I *motion 2003/04:So497 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anföras om kompensation av merkostnader för föräldrar med funktionshindrade barn (*yrkande 2*). Motionärerna anför att regeringen i samband med den handikappolitiska handlingsplanen fick i uppdrag att kompensera för merkostnader för föräldrar till funktionshindrade barn och ungdomar. Denna utfästelse måste nu verkställas.

I *motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp)* begärs tillkännagivande om funktionshindrades ekonomiska situation (*yrkande 16*).

Regeringens skrivelse

Regeringen redovisar att Statistiska centralbyrån (SCB) har fått i uppdrag att kartlägga levnadsförhållandena för personer med funktionshinder under perioden 1988–1999 (regeringsbeslut nr 3 den 31 maj 2000, dnr S2000/3934/ST). Uppdraget kommer att redovisas i mars 2003. Bakgrunden är att riksdagen i ett tillkännagivande begärt en belysning av den totala ekonomiska situation som personer med funktionshinder lever under (bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). Hänsyn skall tas till bland annat kostnader för läkarbesök och läkemedel, hjälpmedel, hemtjänst, färdtjänst etc. Kostnaderna för ett mer vittomfattande högkostnadsskydd bör också beräknas. I det fall det finns likheter och skillnader beträffande den ekonomiska situationen för kvinnor och män bör det belysas särskilt.

Bakgrund, tidigare behandling m.m.

Vid utskottet behandling av proposition 1999/2000:79 Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken i *betänkande 1999/2000:SoU14* föreslog utskottet med anledning av motioner ett tillkännagivande till regeringen om att det vore värdefullt med en belysning av funktionshindrades totala ekonomiska situation, bl.a. med hänsyn till kostnader för läkarbesök och läkemedel, hjälpmedel, hemtjänst, färdtjänst m.m. Kostnaderna för ett mer vittomfattande högkostnadsskydd borde vidare beräknas. I det fall det förelåg likheter eller skillnader beträffande den ekonomiska situationen för kvinnor och män borde detta belysas särskilt. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1999/2000:240).

Statistiska centralbyrån (SCB) publicerade i mars 2003 rapporten *Funktionshindrade 1988–1999*. Rapporten redovisar levnadsförhållanden för personer med två olika typer av funktionsnedsättningar. Det gäller dels ett antal sjukdomar; hjärtsjukdom, astma, allergi, diabetes, mag-/tarmsjukdom och psoriasis, dels några grupper som definieras utifrån sina funktionsbegränsningar; nedsatt syn eller hörsel, rörelsehinder, hjälpberoende, nedsatt arbetsförmåga eller psykiska besvär. En mängd förhållanden av betydelse för levnadsförhållandena redovisas. Det handlar om hälsotillstånd, vård och tillsyn, liksom om utbildning, boende, sysselsättningsförhållanden och arbetsmiljö, ekonomi, fritid, sociala kontakter, medborgerliga aktiviteter och trygghet.

Socialstyrelsen redovisar i sin *Lägesrapport Handikappomsorg 2002* att personer med funktionshinder generellt sett har sämre levnadsvillkor än andra, trots lagstiftning och regeringens handlingsplan som betonar full delaktighet. Människor med funktionshinder har ofta en svår försörjningssituation. Ersättningar som skall kompensera merkostnader som förorsakas av ett funktionshinder äts ofta upp av olika avgifter och det är inte ovanligt att personer avstår från hjälpmedel, sjukvård eller läkemedel på grund av kostnaderna.

LSS- och hjälpmedelsutredningen (S 2001:06) har bl.a. i uppdrag att analysera vissa frågor på hjälpmedelsområdet och lämna förslag till åtgärder (dir. 2001:81 och 2002:20). Utredningen skall bl.a. analysera avgiftssystemet för hjälpmedel och därtill hörande regler i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763). Enligt direktiven finns det skäl att utreda om det behöver införas ett skydd för den enskilde mot höga hjälpmedelsavgifter. Uppdraget skall redovisas senast den 15 juni 2004.

Utskottet behandlade i *yttrande 2001/02:SoU4y* till justitieutskottet bl.a. en motion med begäran om att utreda de neuropsykiatriskt funktionshindrades levnadsomständigheter. Utskottet gjorde i yttrandet, vartill hänvisas, en bred genomgång av pågående arbete inom området samt erinrade om riksdagens beslut om prioriteringar inom hälso- och sjukvården. Utskottet konstaterade därvid att ett omfattande arbete pågår på flera fronter för att såväl identifiera som stödja personer med bl.a. neuropsykiatriska funktionsstörningar. Utskottet fann inte skäl att frångå den principiella inställningen att riksdagen inte bör prioritera vissa sjukdomar framför andra och ansåg därför att justitieutskottet borde avstyrka bifall till de då aktuella motionerna.

I *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 6, utgiftsområde 9* anför regeringen att den beslutat att Socialstyrelsen aktivt skall arbeta för att levnadsförhållandena för personer med olika funktionshinder systematiskt skall kunna beskrivas senast år 2010.

Aktuellt

Enligt uppgift från *Socialdepartementet* bedömde departementet att SCB:s rapport i mars 2003 inte gav en fullständig bild av funktionshindrades ekonomiska situation. Denna uppfattning delades enligt uppgift av representanter för handikappörelsen. Vid Socialdepartementets och SCB:s dialog om utvecklingen av inkomststatistiken enades parterna om att en utökning av urva-

let i undersökning om hushållens ekonomi (HEK) skulle göras för att funktionshindrades ekonomiska situation skulle kunna analyseras inom ramen för denna undersökning. Urvalsförstärkningen avser personer med handikappersättning. Förstärkningen av urvalet avser år 2003, men det finns planer på en urvalsförstärkning även för år 2004. En rapport om funktionshindrades situation som också innehåller en analys av olika avgifters betydelse för funktionshindrades ekonomi planeras för våren 2005.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill erinra om riksdagens tillkännagivande om att det är värdefullt med en belysning av funktionshindrades totala ekonomiska situation (bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). Utskottet delar regeringens bedömning att SCB:s rapport från mars 2003 inte ger en fullständig bild av funktionshindrades ekonomiska situation. Det är därmed mycket angeläget att den nu aviserade undersökningen fullföljs och att regeringen så snart som möjligt återkommer till riksdagen med en redovisning. Något ytterligare initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna 2002/03:So23 (mp) yrkande 16 och 2002/03:So513 (v) yrkande 12 behövs inte. Motionerna avstyrks. Även motionerna 2002/03:So330 (kd), 2003/04:So384 (kd) och 2003/04:So497 (c) yrkande 2 avstyrks.

Utskottet är inte heller berett att biträda motionsförslagen om samordnat högkostnadsskydd. Utskottet vill erinra om LSS- och hjälpmedelsutredningens (dir. 2001:81, 2002:20) uppdrag att analysera om det behöver införas ett skydd för den enskilde mot höga hjälpmedelsavgifter. Vidare vill utskottet erinra om sitt uttalande i 2002/03:SoU3 om att en sammanslagning av högkostnadsskydden för läkemedel och vårdavgifter skulle kunna leda till icke önskvärda effekter på konsumtionsmönstret inom hälso- och sjukvårdsområdet. Motionerna 2002/03:So21 (fp) yrkande 9, 2002/03:So362 (fp) yrkande 12 och 2002/03:So459 (s) avstyrks.

Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade och personlig assistans

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner med förslag till ändringar avseende assistansreformen. Utskottet hänvisar till att regeringen för närvarande bereder direktiv för en bred parlamentarisk översyn av lagen (1993:389) om assistansersättning. Riksdagen bör även avslå motioner om sysselsättning för personer med funktionshinder. Utskottet erinrar om riksdagens tillkännagivande i december 2002. Utskottet ansåg att det finns skäl att nu kartlägga och analysera hur psykiskt funktionshindrades behov av någon form av sysselsättning i realiteten tillgodoses. Utskottet ansåg det också värdefullt att kartlägga

och analysera huruvida psykiskt funktionshindrade får daglig verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Regeringen borde återkomma till riksdagen med en redovisning av resultaten och med förslag till åtgärder. Utskottet anser inte att riksdagen nu bör ta något ytterligare initiativ. Vidare bör riksdagen avslå motioner om lex Sarah med hänvisning till pågående arbete. Riksdagen bör även avslå motioner om boendestöd och om socialtjänstlagen. Jämför reservationerna 36 (m, fp, kd, c), 37 (fp, kd, c, mp), 38 (m, kd, v, mp), 39 (kd), 40 (mp) och 41 (kd).

Motionerna

I *motion 2002/03:So22 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om en statlig finansiering av LSS (*yrkande 1*). Motionärerna anför att stödet i form av personlig assistans är utformat som en rättighetslagstiftning. De anser det inte rimligt att kommunerna skall vara finansiellt ansvariga för rättigheter som riksdagen beslutar om, därför bör finansieringen av assistansersättningen återgå till staten.

I *motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs att regeringen lägger fram förslag till återställande av tidigare gällande regler enligt handikappreformen (*yrkande 3*). Vidare begärs tillkännagivande om att funktionshindrade skall ha tillgång till personliga assistenter även vid studier (*yrkande 4*). Motionärerna anser att de av riksdagen begärda kartläggningarna och analyserna av tillämpningen av barns rätt till personlig assistans och makars och sambors gemensamma ansvar för hem och hushåll då den ene är funktionshindrad och har rätt till personlig assistans bör följas av att rätten till assistans i förskola och skola återinförs, så att funktionshindrade ges större möjlighet att använda sina personliga assistenter när de studerar. Motionärerna begär också tillkännagivande om statligt kostnadsansvar för assistansverksamhet (*yrkande 5*). Vidare begär de tillkännagivande om vad i motionen anförs om utbildning och arbetsvillkor för personliga assistenter (*yrkande 6*). De anför att en tillfällig sjukhusvistelse som regel innebär att assistenten inte får följa med till sjukhuset och biträda i vården utan blir av med arbetet på grund av arbetsbrist. Detta bidrar till svårigheterna att rekrytera assistenter. De anser också att assistenternas utbildning, vidareutbildning och handledning behöver uppmärksammas mer. Motionärerna begär också tillkännagivande om utvidgad rätt till daglig verksamhet enligt LSS (*yrkande 7*). De anser att riksdagsbeslutet om tillkännagivandet till regeringen om att kartlägga och analysera hur psykiskt funktionshindrades behov av någon form av sysselsättning i realiteten tillgodoses (bet. 2002/03:SoU1) bör bli inledning till en utvidgning av rätten till daglig verksamhet. Utvidgningen bör av praktiska skäl ske successivt, bl.a. med hänsyn till möjligheterna att rekrytera och utbilda personal. Det behövs regler för hur en stegvis utbyggnad skall kunna förenas med en rättighetslagstiftning.

Utvidgad daglig verksamhet begärs också i *motion 2003/04:So502 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkande 5*, där det hemställs att regeringen återkommer

med förslag till ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade såvitt avser kriterier för personkrets 3, sysselsättningsgaranti och tydligare skyldighet för kommunerna att erbjuda en individuell plan.

I motion 2002/03:So362 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) begärs tillkännagivande om utbildning och arbetsvillkor för personliga assistenter (yrkande 6).

I motion 2003/04:So640 av Alf Svensson m.fl. (kd) begärs tillkännagivande om att utreda hur staten skall ta över kostnadsansvaret för LSS-insatser (yrkande 33). Motionärerna anför att reformen varit i kraft i tio år och att det nu bör vara möjligt att analysera och utvärdera effekterna av lagstiftningen. I detta sammanhang bör utredas om det är möjligt för staten att ta över kostnadsansvaret.

I motion 2002/03:So457 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) yrkas att regeringen utreder den sammanlagda effekten av LSS och SoL beträffande personligt stöd (yrkande 10). Motionärerna anser att personligt stöd skall vara en rättighet även inom socialtjänsten.

I motion 2003/04:So340 av Kenneth Lantz (kd) begärs tillkännagivanden om att utreda möjligheten att införa boendestöd som en stödinsats i 9 § LSS (yrkande 1) och om översyn av reglerna för medföljande på långväga resor (yrkande 2). Motionären framhåller att det är svårt att bestämma vad som skall betraktas som arbetstid eller personlig tid för assistenten vid långväga resor.

I motion 2002/03:So296 av Kenneth Johansson m.fl. (c) yrkas att regeringen lägger fram förslag till åtgärder för att säkra framtida personalförsörjning vad gäller personliga assistenter (yrkande 10). För att klara personalförsörjningen inom vård och omsorg, samt bibehålla en hög kvalitet, krävs att stat, landsting och kommuner utformar en strategi, anför motionärerna.

I motion 2003/04:So497 av Kenneth Johansson m.fl. (c) yrkas att regeringen lägger fram förslag om en utredning av ett eventuellt statligt kostnadsansvar för lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (yrkande 7).

I motion 2003/04:So583 av Annika Qarlsson (c) begärs tillkännagivande om att finansieringsansvaret för LSS-verksamheten bör överföras till staten.

I motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) begärs tillkännagivanden om att människor med psykiska funktionshinder skall omfattas av LSS i samma omfattning som andra medborgare (yrkande 7) och om personlig assistans och kognitiva funktionsnedsättningar (yrkande 18). Motionärerna anser att rätten till personlig assistans även skall omfatta personer med kognitiva funktionsnedsättningar.

I motion 2002/03:So446 av Kerstin-Maria Stalin (mp) begärs tillkännagivande om att ett förtydligande eller en komplettering av lagen i enlighet med vad som anförs i motionen måste göras när det gäller boende enligt LSS (yrkande 1).

I motionerna 2003/04:So562 av Birgitta Ahlqvist (s) och 2003/04:So608 av Sonja Fransson m.fl. (s) begärs tillkännagivande om boendestöd som en stödsats i 9 § LSS.

Ett flertal motioner tar upp att rätt till daglig verksamhet även bör omfatta personkrets 3 i LSS, dvs. personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som inte beror på normalt åldrande, om funktionshindren är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och det därmed finns ett omfattande behov av stöd och service. Detta yrkas i motion 2003/04:So637 av Kenneth Johansson m.fl. (c) yrkande 11. Liknande yrkanden finns också i motionerna 2003/04:So361 av Ulrik Lindgren (kd), 2003/04:So497 av Kenneth Johansson m.fl. (c) yrkande 6, 2003/04:So564 av Annika Carlsson och Birgitta Carlsson (c), 2003/04:So574 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) yrkande 18, 2003/04:So605 av Ulla Wester och Barbro Hietala Nordlund (båda s) och 2003/04:So617 av Birgitta Ahlqvist (s).

I motion 2003/04:So489 av Marie Nordén (s) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om tillsyn av stöd och hjälp enligt LSS och LASS. Motionären anser att länsstyrelserna måste få befogenheter att utöva tillsyn av all stöd och hjälp som ges enligt LSS och LASS oavsett arbetsgivare och att det behöver införas en anmälningsplikt vid missförhållanden.

I sju motioner tas frågor kring lex Sarah upp. I motion 2002/03:So383 av Mona Berglund Nilsson (s) begärs tillkännagivande om att utvidga lex Sarah. Motionären anser att lagen måste förtydligas så att det klart framgår att lex Sarah gäller även de verksamheter som regleras i LSS. Liknande yrkanden finns också i motionerna 2002/03:So401 av Elina Linna m.fl. (v), 2003/04:So258 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m), 2003/04:So360 av Ulrik Lindgren (kd), 2003/04:So574 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) yrkande 20, 2003/04:So581 av Birgitta Ahlqvist (s) och 2003/04:So587 av Kerstin Engle m.fl. (s).

I motion 2002/03:So386 av Lennart Axelsson m.fl. (s) begärs tillkännagivande om behovet av utvärdering av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och lagen om assistansersättning (LASS). Motionärerna anför att det finns behov av en utvärdering av reformen.

I motion 2003/04:So598 av Inger Lundberg m.fl. (s) begärs tillkännagivande om ungdomars frigörelse och stöd till föräldrar som tjänstgör som personliga assistenter. Motionärerna anför att det vid uppföljning av reformen med personliga assistenter finns skäl att följa upp hur reformen med anhöriga som anställs som personliga assistenter påverkat ungdomarnas möjligheter till frigörelse och eget boende i vuxen ålder.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisar regeringen att en särskild utredare har regeringens uppdrag att se över bl.a. insatsen råd och stöd och förtydliga vad som avses med insatsen (dir. 2001:81, beteckning S 2001:06). Konsekvenserna för jäm-

ställdheten mellan kvinnor och män skall beaktas. (Utredaren skall redovisa sitt arbete senast den 15 juni 2004.)

Enligt skrivelsen bereds inom Regeringskansliet för närvarande frågan om att i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade införa vissa bestämmelser som finns i socialtjänstlagen. Bestämmelsen om anmälningsplikt, den s.k. lex Sarah (14 kap. 2 § socialtjänstlagen [2001:453]) ingår i beredningsunderlaget.

Riksförsäkringsverket får i regleringsbrevet för budgetår 2003 i uppdrag att i samråd med Socialstyrelsen kartlägga och analysera hur tillämpningen av barns rätt till personlig assistans och assistansersättning utvecklats. Riksförsäkringsverket skall också redovisa hur barnperspektivet beaktas i detta sammanhang. Uppdraget skall redovisas för regeringen senast den 1 juli 2004.

Riksförsäkringsverket skall även i samråd med Socialstyrelsen kartlägga och analysera hur makars och sambors gemensamma ansvar för hem och hushåll bedöms när den ene har rätt till personlig assistans och assistansersättning. Uppdraget skall redovisas för regeringen senast den 1 juli 2004. Riksförsäkringsverket skall även utifrån statistiska analyser förklara skillnaderna i timantal mellan män och kvinnor med assistansersättning. Verket skall analysera vilka redskap försäkringskassan har eller behöver för att överbrygga eventuella skillnader mellan mäns och kvinnors sätt att formulera sitt krav på stöd och service i sin vardag.

Bakgrund och tidigare behandling

Frågor kring personlig assistans har behandlats ingående av utskottet varje år alltsedan reformen trädde i kraft. I maj 2003 tog utskottet initiativ till ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av lagen (1993:389) om assistansersättning (*bet. 2002/03:SoU19*). Utskottet anförde:

Rätten till personlig assistans har nu funnits i nästan 10 år. Assistansreformen har inneburit ökad valfrihet, större inflytande och bättre livskvalitet för många svårt funktionshindrade personer. Reformen har emellertid också präglats av vissa tillämpnings- och finansieringsproblem. Lagregler och administrativa rutiner har därför ändrats under tiden som gått sedan införandet för att förenkla och förbättra tillämpningen samt kontrollen över kostnaderna.

Socialutskottet har såväl med anledning av regeringsförslag som riksdagsmotioner vid ett flertal tillfällen haft anledning att behandla olika frågeställningar i anslutning till tillämpningen av LASS. Utskottet erinrar vidare om att utskottet under åren gjort ett flertal, av riksdagen godkända, tillkännagivanden till regeringen på området.

Socialutskottet anser att tiden nu är mogen för en bred översyn av lagen (1993:389) om assistansersättning (LASS). Utskottet anser att översynen bl.a. skall avse hur lagen har fungerat i praktiken, även innefattande bemötandefrågor, personalförsörjningen och hur den långsiktiga finansieringen skall se ut. Det är utskottets mening att översynen skall göras av en parlamentarisk utredning.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen tillkänna för regeringen som sin mening.

Riksdagen följde utskottet (rskr. 2002/03:193).

I *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 6, utgiftsområde 9* redovisar regeringen nu att den inom kort kommer att tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att se över lagen (1993:389) om assistansersättning.

I *betänkande 2002/03:SoU1* föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen angående hur psykiskt funktionshindrades behov av någon form av sysselsättning i realiteten tillgodosågs. Utskottet anförde följande (s. 69):

Utskottet anser det också angeläget att belysa situationen för psykiskt funktionshindrade. 1995 års psykiatrireform syftade till att förbättra psykiskt funktionshindrade personers situation i samhället genom att bl.a. stimulera utbyggnaden av bostäder och utveckla dagliga verksamheter. Genom reformen tydliggjordes kommunernas ansvar för boende, sysselsättning, m.m. för gruppen psykiskt funktionshindrade. Utskottet står fast vid sin bedömning att psykiatrireformen varit i huvudsak positiv för psykiskt funktionshindrade personer. Enligt 5 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453) skall socialnämnden verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Socialnämnden skall bl.a. medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning.

Utskottet anser att det finns skäl att nu kartlägga och analysera hur psykiskt funktionshindrades behov av någon form av sysselsättning i realiteten tillgodoses. Utskottet anser det också värdefullt att kartlägga och analysera huruvida psykiskt funktionshindrade får daglig verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Regeringen bör, även i dessa båda avseenden, återkomma till riksdagen med en redovisning av resultaten och med förslag till åtgärder.

Riksdagen följde utskottet (rskr. 2002/03:81).

I *proposition 2002/03:151 Utjämning av vissa kostnader för stöd och service till funktionshindrade*, som överlämnats till riksdagen i september 2003, föreslår regeringen att ett kostnadsutjämningsystem för verksamhet enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) skall införas fr.o.m. den 1 mars 2004. Utjämningsystemet skall inte ingå i det ordinarie inkomst- och kostnadsutjämningsystemet för kommuner och landsting. För varje kommun skall en standardkostnad per invånare beräknas. Beroende på hur den enskilda kommunens standardkostnad avviker från den för landet genomsnittliga standardkostnaden per invånare lämnas ett bidrag från staten eller betalas en avgift till staten. Regeringen föreslår att särskilda införanderegler tillämpas under åren 2004–2008.

Utskottet har i anledning av propositionen i protokoll för sammanträde den 28 oktober 2003 beslutat avge yttrande i form av protokollsutdrag:

Det råder en stor kostnadsspridning mellan kommunerna för verksamhet enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Enligt uppgift varierade kommunernas kostnader för verksamheten år 2001 från cirka 400 kronor till cirka 6000 kronor per invånare. Kostnadsskillnaderna mellan kommunerna är större för verksamhet enligt LSS, räknat på antalet invånare, än inom annan obligatorisk verksamhet.

Socialutskottet anser det angeläget att det kommer till stånd en kostnadsutjämnning. En sådan utjämnning medför mera likartade förutsättningar för kommunernas invånare.

Regeringen uttalar (prop. s. 34) att frågan om utformningen av ett utjämningsystem för insatser enligt LSS är komplicerad och olika former av beräkningar och antaganden har lett fram till det förslag som nu lämnas. Mot denna bakgrund anser regeringen att en kontinuerlig granskning bör ske av hur utjämningsystemet fungerar och om dess utformning i olika delar leder till rättvisa resultat m.m. En annan viktig fråga att granska kan vara om det finns kopplingar mellan det föreslagna utjämningsystemet och förändringar inom kommunernas verksamhet enligt LSS.

Socialutskottet anser det viktigt, vid en sådan granskning, att beakta de vård- och omsorgspolitiska förutsättningarna vad gäller dels mycket kostnadskrävande insatser dels verksamhet som till följd av begränsad efterfrågan förekommer i liten omfattning.

Socialutskottet erinrade vidare om det initiativ som utskottet tog i maj i sitt av riksdagen godkända betänkande 2002/03:SoU19 Översyn av lagen (1993:389) om assistansersättning. Avvikande mening lämnades gemensamt av ledamöterna för m, fp, kd och c.

Finansutskottet har i *betänkande 2003/04:FiU9* den 30 oktober 2003 bifallit regeringens förslag.

Utskottet behandlade en motion med begäran om att utreda den sammanlagda effekten av LSS och socialtjänstlagen beträffande personligt stöd i *betänkande 2001/02:SoU7*. Utskottet biträdde inte förslaget. Motionen avstyrktes. Riksdagen följde utskottet (prot. 2001/02:73).

Regeringen har den 4 juli 2002 uppdragit åt Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsmarknadsverket, Arbetsmiljöverket, Högskoleverket, Integrationsverket, Migrationsverket, Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, Riksförsäkringsverket, Skolverket samt Socialstyrelsen att i samråd utarbeta en gemensam plan för kompetensförsörjning av personal inom kommunernas vård och omsorg om äldre och funktionshindrade personer. Till denna vård och omsorg skall även räknas insatser som utförs av enskilda vårdgivare på uppdrag av kommuner. Med vård och omsorg avses i detta uppdrag insatser för personer med behov av långvarigt stöd enligt socialtjänstlagen (2001:453), lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade samt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763). Uppdraget skall redovisas i två steg. Senast den 31 oktober 2003 skall en analys redovisas av förutsättningarna för kompetensförsörjningen inom vården och omsorgerna om äldre och funktionshindrade personer utifrån olika myndighetsperspektiv. Den slutliga planen skall redovisas senast den 31 maj 2004.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har erfarit att regeringen, mot bakgrund av utskottets initiativ och riksdagens tillkännagivande (2002/03:SoU19, rskr. 2002/03:193), för närvarande bereder direktiven för en bred parlamentarisk översyn av lagen (1993:389) om assistansersättning. Något ytterligare initiativ från riksdagens sida behövs inte. Motionerna 2002/03:So21 (fp) yrkandena 3–6, 2002/03:So22 (m) yrkande 1, 2002/03:So23 (mp) yrkandena 7 och 18, 2002/03:So296

(c) yrkande 10, 2002/03:So362 (fp) yrkande 6, 2002/03:So386 (s), 2003/04:So340 (kd) yrkande 2, 2003/04:So497 (c) yrkande 7, 2003/04:So583 (c), 2003/04:So598 (s) och 2003/04:So640 (kd) yrkande 33 avstyrks.

Kommunerna har ett ansvar enligt 5 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453) att medverka till en meningsfull sysselsättning för människor med funktionshinder. Utskottet erinrar om det tillkännagivande som riksdagen gjorde i december 2002. Utskottet ansåg att det finns skäl att nu kartlägga och analysera hur psykiskt funktionshindrades behov av någon form av sysselsättning i realiteten tillgodoses. Utskottet ansåg det också värdefullt att kartlägga och analysera huruvida psykiskt funktionshindrade får daglig verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Regeringen borde återkomma till riksdagen med en redovisning av resultaten och med förslag till åtgärder. Utskottet anser inte att riksdagen nu bör ta något ytterligare initiativ med anledning av motionerna 2002/03:So21 (fp) yrkande 7, 2003/04:So361 (kd), 2003/04:So497 (c) yrkande 6, 2003/04:So502 (fp) yrkande 5, 2003/04:So564 (c), 2003/04:So574 (mp) yrkande 18, 2003/04:So605 (s), 2003/04:So617 (s) och 2003/04:So637 (c) yrkande 11. Motionerna avstyrks.

Utskottet har erfarit att Socialdepartementet under 2003 arbetar med en departementspromemoria om problem kopplade till lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Siktet är inställt på att avsluta arbetet under nästa månad. Promemorian, som bl.a. behandlar frågan om anmälningsplikt, kommer att remissbehandlas i början av 2004. Utskottet anser inte att det behövs något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna 2002/03:So383 (s), 2002/03:So401 (v), 2003/04:So258 (m), 2003/04:So360 (kd), 2003/04:So489 (s), 2003/04:So574 (mp) yrkande 20, 2003/04:So581 (s) och 2003/04:So587 (s). Motionerna avstyrks.

Utskottet konstaterar att hemtjänst och boendestöd kan beviljas enligt socialtjänstlagen. I motionerna 2003/04:So340 (kd) yrkande 1, 2003/04:So562 (s) och 2003/04:So608 (s) föreslås att stödet bör föras in som en rättighet enligt LSS. Utskottet anser inte att motionerna bör föranleda något initiativ från riksdagens sida. Motionsyrkandena avstyrks. Även motion 2002/03:So446 (mp) yrkande 1 avstyrks.

Utskottet biträder inte förslaget att tillsätta en utredning om den sammanlagda effekten av LSS och socialtjänstlagen beträffande personligt stöd. Motion 2002/03:So457 (kd) yrkande 10 avstyrks.

Psykiskt funktionshindrade och dolda handikapp

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om psykiskt funktionshindrade med hänvisning till regeringens beslut att tillkalla en nationell psykiatrisamordnare med uppgift att se över frågor som rör arbetsformer, samverkan, samordning, resurser, personal och kompetens inom

vård, social omsorg och rehabilitering av psykiskt sjuka och psykiskt funktionshindrade. Samordnaren skall bl.a. analysera hur socialtjänstens boendestöd och andra insatser kan utvecklas. Riksdagen bör även avslå motioner om brukarrevision och om elöverkänslighet m.m. med hänvisning till pågående arbete inom områdena. Jämför reservationerna 42 (kd), 43 (v), 44 (c), 45 (v) och 46 (mp).

Motionerna

I motion 2003/04:So642 av *Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om individuella vårdplaner för personer med dolda funktionshinder (*yrkande 15*). Motionärerna anser att alla med dolda funktionshinder skall ha rätt att få en individuell vårdplan. Den skall även erbjudas i de fall insatserna inte ges enligt LSS.

I motion 2002/03:So513 av *Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs tillkännagivanden om behovet av en uppföljning av psykiatireformen när det gäller boendet (*yrkande 13*) och om en studie för att belysa funktionshindrades livsvillkor (*yrkande 14*). I Socialstyrelsens slutrapport om psykiatireformen, Välfärd och valfrihet 1999, konstateras bl.a. att det inte skett en förskjutning från psykiatrisk heldygnssomsorg till eget boende utan till andra vård- och boendeformer. Detta kan bl.a. bero på brister i den psykiatriska öppenvården och i det kommunala stödet för öppen verksamhet. Motionärerna anser det viktigt att denna utveckling bryts och att incitament skapas för att förverkliga reformens intentioner om ett eget boende för psykiskt funktionshindrade. Motionärerna anser vidare att det är av stor vikt att en studie för att belysa psykiskt funktionshindrades livsvillkor genomförs. Vidare begär motionärerna att regeringen låter uppdra åt Socialstyrelsen att ta fram en manual om brukarrevision (*yrkande 15*). Motionärerna anför att gruppen psykiskt funktionshindrade inte får tillgång till rehabilitering, ofta saknar sysselsättning och att möjligheterna till inflytande och makt över det egna livet fortfarande är begränsade. En enhetlig manual för s.k. brukarrevisioner skulle vara ett led i kvalitetssäkringen och ge möjlighet till jämförelser över landet.

I motion 2003/04:So569 av *Ulla Hoffmann m.fl. (v)* återkommer dessa yrkanden. Motionärerna begär tillkännagivanden om incitament för utveckling av boende för psykiskt funktionshindrade (*yrkande 8*), om en studie av psykiskt funktionshindrades livsvillkor (*yrkande 9*) och om s.k. brukarrevisioner (*yrkande 10*).

I motion 2002/03:So296 av *Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs tillkännagivande om en sammanhållen politik för människor med psykiska och dolda funktionshinder (*yrkande 8*). Människor med psykiska eller dolda funktionshinder möts ofta med fördomar och har andra svårigheter som inte syns, men barriärerna kan vara lika stora som vid ett fysiskt funktionshinder, anför motionärerna. Det behövs en sammanhållen politik för människor med psykiska och dolda funktionshinder.

I motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) begärs tillkännagivanden om att många handikapp kan vara dolda (*yrkande 3*) och om dementa och afatiker (*yrkande 4*). Motionärerna anför att situationen för dementa är allvarlig. Här saknas både personal och utbildning. Motionärerna begär också tillkännagivande om ett intensifierat arbete för att få till alltfler rökfria zoner (*yrkande 5*) då många allergiker utestängs från miljöer med starka dofter. De begär vidare att det skall inrättas en institution för elallergiker (*yrkande 6*). Denna skall utreda elöverkänslighet hos människor och upprätta individuella handlingsplaner.

Regeringens skrivelse

I skrivelsen redovisas vidare att Socialstyrelsen och länsstyrelserna under åren 2000–2003 beslutat att samverka kring ett projekt om kommunernas insatser för personer med psykiska funktionshinder. Inom ramen för projektet är syftet även att ta fram en tillsynsmodell för kommunernas insatser för personer med psykiska funktionshinder genom att utveckla gemensamma och tillförlitliga metoder för en hel tillsynsprocess. Tillsynen avgränsas till några centrala behovsområden – hälsa, boende, sysselsättning och arbete. Resultatet av tillsynen kommer att överlämnas till regeringen. Regeringen avser därefter att återkomma till riksdagen i frågan.

Bakgrund och tidigare behandling

Utskottet behandlade senast motioner om psykiskt funktionshindrade i *betänkande 2001/02:SoU7* var till hänvisas (s. 20–22).

Regeringen har den 7 december 2000 beslutat att avsätta 10 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden till Arvsfondsdelegationens förfogande för försöksverksamhet kring personligt brukarstöd. Regeringen har anförts att avsikten är att under tre projektår avsätta sammanlagt 30 miljoner kronor i denna särskilda satsning.

Socialstyrelsen har i december 2001 publicerat rapporten *Brukarråd och brukarrevisorer inom verksamheter för personer med psykiska funktionshinder*. Rapporten behandlar s.k. brukarråd och brukarrevisorer som ett medel för brukarinflytande över offentliga verksamheter för personer med psykiska funktionshinder. Den innefattar en kartläggning av brukarråd i kommunala och landstingskommunala verksamheter. Syftet är att belysa och redovisa erfarenheter såväl från brukarråd med olika organisation och befogenheter som från verksamhetsgranskningar utförda av brukare. Rapporten redovisar inte någon komplett inventering av samtliga brukarråd och genomförda brukarrevisorer i landet. Av rapporten framgår att såväl intervjuade brukare som verksamhetsföreträdare är övervägande positiva till brukarrådets funktion. Brukarperspektivet inom verksamheter sägs ha stärkts och konkreta resultat av rådets arbete har uppnåtts. De brukarrevisorer som redovisas är upplagda som modifierade versioner av BUKU, en metod för brukarstyrd granskning av verksamheter för personer med utvecklingsstörning, respektive BIKVA, en

dansk modell som syftar till att skapa diskussion mellan olika aktörer. Socialstyrelsen anser det svårt att dra några generella slutsatser utifrån det fåtal genomförda revisioner som ingår i studien.

Socialstyrelsen har också genomfört en nationell uppföljning och utvärdering av boendeformer inom socialtjänsten. Socialstyrelsen konstaterar bl.a. att kommunerna inte planerar tillräckligt för att ge psykiskt funktionshindrade personer möjlighet att finna ett anpassat boende i hemkommunen med adekvata vård- och omsorgsinsatser och en meningsfull sysselsättning eller rehabilitering. Kommunerna vidtar inte heller tillräckligt aktiva åtgärder för att rehabilitera personerna i boendena så att de kan komma vidare till ett mer eget och självständigt boende. Samverkan mellan psykiatrin och socialtjänsten kan förbättras.

Socialministern tog upp elöverkänslighet i ett interpellationssvar den 20 februari 2003. Socialministern anförde bl.a. följande:

— — —
 Patienter som sätter sina besvär i samband med elektromagnetiska fält upplever ofta att de får ett dåligt bemötande i vården. Enligt 2 a § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) ska vården bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och så långt som möjligt utformas och genomförs i samråd med patienten. För att ge vägledning till vårdpersonal i kontakten med patienter som relaterar sina besvär till elektricitet har Socialstyrelsen utfärdat allmänna råd (SOSFS 1998:3) om bemötande av patienter som relaterar sina besvär till amalgam och elektricitet.
 — — —

Vad gäller åtgärder för att öka kunskapen om elöverkänslighet kan jag nämna tre aktuella insatser. För det första: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) ska enligt regleringsbrevet för 2003 dokumentera och informera om kunskapsläget vad gäller elöverkänslighet. En andra aktuell insats är att ett antal statliga myndigheter tillsammans tagit fram ett informationsblad som heter *Strålning från mobiltelesystem*. För det tredje kan jag nämna att regeringen under 2001 och 2002 beviljat Elöverkänsligas förbund totalt 736 000 kr från Allmänna arvsfonden för att sammanställa och sprida kunskap om elöverkänslighet till hälso- och sjukvården samt till allmänheten.

Mot bakgrund av det jag härmed har redovisat om forskning och kunskap om elöverkänslighet avser regeringen inte i dagsläget att vidta några ytterligare åtgärder.

Den 1 januari 2003 skärptes tobakslagen (1995:581) så att alla restauranger skall ha ett eller flera områden där rökning är förbjuden. Vid utskottets behandling av frågan (*prop. 2001/02:64, bet. 2001/02:SoU8, rskr. 2001/02:235*) delade utskottet regeringens bedömning att ett mål bör vara att alla restauranger i princip skall vara rökfria den 1 januari 2004. Utskottet vidhöll denna bedömning när det senast behandlade frågan om rökfria miljöer i *betänkande 2002/03:SoU4*.

Aktuellt

I *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 6, utgiftsområde 9* redovisar regeringen att man den 26 maj 2003 antog ett EG-direktiv avseende reklam, marknadsföring och sponsring för tobaksvaror. Direktivet omfattar direktre-

klam i tryckt press, radio och Internet och sponsring av gränsöverskridande evenemang samt gratis utdelning av tobak i samband med dessa evenemang. Direktivet skall vara genomfört senast den sista juli 2005. Inom WHO antog Världshälsoförsamlingen den 20 maj 2003 en ramkonvention för tobakskontroll. Sverige prioriterar genomförandet av konventionen och var bland de första länderna att underteckna den. Konventionen, som täcker bl.a. passiv rökning, reklambegränsningar för tobak och varningstexter, kommer att ge stöd för utarbetande av nationell lagstiftning på området.

Vidare redovisas att EG-kommissionen presenterade en strategi för miljö och hälsa i juni 2003. Strategin är framtagen gemensamt av kommissionärerna för miljö, folkhälsa och forskning. Huvudsyftet med strategin är att minska de miljörelaterade sjukdomarna. De mest utsatta grupperna, särskilt barn, betonas speciellt, liksom aktörsperspektivet. Fyra områden – respiratorisk sjukdom hos barn (inklusive astma och allergi), neurologiska utvecklingsstörningar, barncancer och hormonstörande effekter – är prioriterade i strategin. Under hösten 2003 kommer ett handlingsprogram att tas fram.

Regeringen beslutade den 23 oktober 2003 att tillkalla en nationell psykiatrisamordnare med uppgift att se över frågor som rör arbetsformer, samverkan, samordning, resurser, personal och kompetens inom vård, social omsorg och rehabilitering av psykiskt sjuka och psykiskt funktionshindrade (dir. 2003:133). Samordnarens uppdrag riktas främst mot personer som har allvarliga psykiska besvär.

Samordnaren skall bl.a. lämna förslag till utveckling av psykiatrins former, bedöma behovet av slutenvårdsplatser, pröva om det krävs nya vårdformer mellan slutenvård och öppenvård samt analysera hur socialtjänstens boendestöd eller andra insatser kan utvecklas.

Psykiatrisamordnaren skall fortlöpande informera regeringen om resultatet av sitt arbete samt vid behov lämna de förslag till författningsändringar och förtydliganden i gällande regelverk som anses påkallat. Psykiatrisamordnarens uppdrag upphör senast den 1 november 2006.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill framhålla att 1995 års psykiatireform i huvudsak var positiv för psykiskt funktionshindrade personer. Det finns emellertid brister inom den psykiatriska vården och den sociala omsorgen. Utskottet välkomnar därför regeringens beslut att tillkalla en nationell psykiatrisamordnare med uppgift att se över frågor som rör arbetsformer, samverkan, samordning, resurser, personal och kompetens inom vård, social omsorg och rehabilitering av psykiskt sjuka och psykiskt funktionshindrade. Samordnaren skall bl.a. analysera hur socialtjänstens boendestöd och andra insatser kan utvecklas. Något initiativ med anledning av motionerna 2002/03:So296 (c) yrkande 8, 2002/03:So513 (v) yrkandena 13 och 14, 2003/04:So569 (v) yrkandena 8 och 9 samt 2003/04:So642 (kd) yrkande 15 avstyrks. Utskottet kommer att återkomma till ett flertal frågor om psykiatri i betänkande 2003/04:SoU1.

Utskottet noterar att Socialstyrelsen i en rapport behandlat brukarråd och brukarrevisioner som ett medel för brukarinflytande över offentlig verksamhet för personer med psykiska funktionshinder. Vidare pågår försöksverksamhet kring personligt brukarstöd med stöd från Allmänna arvsfonden. Riksdagen bör inte ta något initiativ med anledning av motionerna 2002/03:So513 (v) yrkande 15 och 2003/04:So569 (v) yrkande 10. Motionerna avstyrks.

Utskottet konstaterar att flera insatser görs för att öka kunskapen om elöverkänslighet, bl.a. har Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) i uppdrag att dokumentera och informera om kunskapsläget vad gäller elöverkänslighet. Motion 2002/03:So23 (mp) yrkande 6 avstyrks.

Även yrkande 5 angående rökfria zoner i samma motion avstyrks med hänvisning till pågående arbete på området.

Vad gäller yrkandena 3 och 4 noterar utskottet att regeringen i dagarna publicerat På väg mot en god demensvård (Ds 2003:47). Även detta yrkande avstyrks.

Bilstöd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om bilstödet. Utskottet hänvisar till att regeringen slutligen tillkallat en utredare för att göra en översyn av regler och tillämpning för bilstöd till personer med funktionshinder samt lämna förslag till ett effektivare och förbättrat system för bilstöd. Jämför reservationerna 47 (kd) och 48 (mp).

Motionerna

I motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) begärs tillkännagivande om ökade möjligheter att få bilstöd (yrkande 14). Motionärerna anser att det behövs ytterligare översyn.

I motion 2003/04:So642 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) yrkas tillkännagivanden om vad i motionen anförts om behovet av teknisk och ergonomisk kompetens hos dem som handlägger bilstödet (yrkande 10) och om att ta initiativ till ackreditering av företag som handikappanpassar bilar (yrkande 11).

Tidigare behandling

Utskottet behandlade frågor om bilstödet senast i *betänkande 2002/03:SoU1* och anförde då bl.a. följande (s. 61):

Utskottet erinrar om det uttalande som utskottet gjorde angående reglerna för och tillämpningen av bilstödet i samband med behandlingen av budgetpropositionen jämte motionerna för 2002. Utskottet konstaterade då, efter en inledande omfattande beskrivning, vartill hänvisas

(2001/02:SoU1 s. 104 f.), att ett flertal motioner tog upp olika problem som är förenade med reglerna för bilstöd till handikappade. Vad som anfördes gav vid handen att en förändring av gällande regelsystem syntes nödvändig. Omständigheter som borde beaktas vid en översyn som borde föregå en ändring av regelsystemet gäller bl.a. kriterierna för bilstöd, förutsättningarna för anpassningsbidrag, nödvändigheten av körkortskrav för personer berättigade till statlig assistansersättning, åldersgränserna samt nivån på grundbidrag och anpassningsbidrag. Utskottet ansåg att regeringen snarast skulle vidta åtgärder i syfte att effektivisera och förbättra tillämpningen av bilstödet till handikappade. Utskottet förväntade sig att regeringen under 2002 återkommer till riksdagen med en redovisning av vilka åtgärder som vidtas. Riksdagen beslöt, på utskottets förslag, att ge regeringen detta till känna (2001/02:SoU1, rskr. 2001/02:94).

Utskottet konstaterar att någon redovisning i enlighet med tillkännagivandet hittills inte lämnats. Utskottet förutsätter att regeringen snarast återkommer.

Utskottet avstyrkte därmed de aktuella motionerna. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2002/03: 81).

Aktuellt

I den nyligen avlämnade *budgetpropositionen 2003/04:1, volym 6, utgiftsområde 9* anför regeringen att den under hösten skall besluta om direktiv till en utredning för att se över bilstödet i ett bredare sammanhang och lämna förslag till att effektivisera och förbättra tillämpningen av stödet.

(Flera partier har budgetmotioner med förslag till ändringar av anslaget, dessa kommer att behandlas i budgetbetänkandet, 2003/04:SoU1.)

Regeringen har den 30 oktober 2003 beslutat tillkalla en särskild utredare (dir. 2003:137) med uppgift att göra en översyn av regler och tillämpning för bilstöd till personer med funktionshinder samt lämna förslag till ett effektivare och förbättrat system för bilstöd. I arbetets inledning skall utredaren genomföra en fördjupad studie där kostnader för och nyttan av färdtjänst respektive bilstöd jämförs och analyseras utifrån ett individ- och samhällsperspektiv. Utredaren skall därefter analysera och överväga

- vilka personer som bör omfattas av stödet,
- om bilstödet skall ha någon koppling till förvärvsarbete eller inte,
- om uppdelningen av bilstödet i grund-, anskaffnings- och anpassningsbidrag är ändamålsenligt samt vilka möjligheter den enskilde skall ha att välja fordon,
- hur ett system för behovsbedömning av bilanpassningen skall kunna upprättas, vilken kompetens som bör knytas till detta, vem som bör vara huvudman och vem som skall utöva tillsyn över verksamheten,
- förändringar i organisation och ansvarsfördelning för verksamheten,
- om man kan effektivisera och förbättra administrationen och tillämpningen av stödet genom att koncentrera handläggning av bilstödsärenden till ett mindre antal beslutenheter samt

– övrig reglering av stödet.

Utredaren skall redovisa första delen av uppdraget senast den 31 maj 2004. Uppdraget i övrigt skall redovisas senast den 31 december 2004.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar att regeringen slutligen tillkallat en utredare för att göra en översyn av regler och tillämpning för bilstöd till personer med funktionshinder samt lämna förslag till ett effektivare och förbättrat system för bilstöd. I uppdraget ingår också att göra en fördjupad studie där kostnader för och nyttan av färdtjänst respektive bilstöd jämförs och analyseras utifrån ett individ- och samhällsperspektiv. Vidare skall utredningen studera projektet Mobilitetsservice som syftar till att bygga upp och pröva en modell för konsumentupplysning om bilval, bilanpassning och körkortsinnehav för förare och passagerare med funktionshinder. Motionerna 2002/03:So23 (mp) yrkande 14 och 2003/04:So642 (kd) yrkandena 10 och 11 är därmed i huvudsak tillgodosedda.

Särskilt bostadsstöd för funktionshindrade

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avstyrka en motion om särskilt boendestöd för funktionshindrade. Jämför reservationen 49 (m).

Motionen

I motion 2002/03:So22 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om särskilt boendestöd för funktionshindrade (yrkande 5). Motionärerna anser det orimligt att personer med funktionshinder skall tvingas söka socialbidrag för att kunna bo kvar i sina handikappanpassade lägenheter. Moderaterna har i sin budgetmotion föreslagit att ett särskilt bostadsstöd på 100 miljoner kronor införs för personer med funktionshinder.

Tidigare behandling

Utskottet har behandlat förslag om bostadsstöd till funktionshindrade vid budgetbehandlingen under flera år, senast i *betänkande 2002/03:SoU1*. Utskottet vidhöll sitt tidigare ställningstagande att det inte funnit skäl att föreslå ett nytt anslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och avstyrker motion 2002/03:So22 (m) yrkande 5. Utskottet noterar samtidigt att Moderata samlingspartiet i sitt budgetförslag för 2004 har förslag om medel för ett nytt

anslag om bostadsstöd. Detta kommer att behandlas av utskottet i betänkande 2003/04:SoU1.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Målen för handikappolitiken (punkt 1)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Kenneth Johansson (c), Anne Marie Brodén (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So296 yrkande 1.

Ställningstagande

Människors lika värde måste vara utgångspunkten för handikappolitiken. Regeringen har ett snävt samhällsperspektiv på handikappolitiken och lyfter inte fram den enskildes förutsättningar. Vi anser därför att ytterligare ett mål skall tillfogas de nationella målen, nämligen ett samhälle där alla människor har makt över sina liv och där var och en har möjlighet att verka utifrån sina individuella förutsättningar. Vad vi nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2. Barn med funktionshinder (punkt 2)

av Ingrid Burman (v), Elina Linna (v) och Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So23 yrkande 2, 2002/03:So513 yrkande 10 och 2003/04:So569 yrkande 6.

Ställningstagande

Ohälsotalet bland föräldrar till funktionshindrade barn har blivit förskräckande högt. Familjernas ekonomiska situation är ofta svår eftersom barnets funktionshinder och behov av omvårdnad är ett hinder för föräldrarnas förvärvsarbete. Vårdbidraget, som är avsett bl.a. som en inkomstbortfallsförsäkring, ersätter inte det egentliga inkomstbortfallet. Vi vill ha en översyn av detta stöd och ge större möjligheter till rehabilitering eftersom det visat sig att långtidssjukskrivningarna ökat kraftigt. I dagsläget har ca 1 300 barn person-

lig assistent enligt lagen om särskilt stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Ett problem som visat sig är att försäkringskassorna gör olika bedömningar av timbehovet. Ett annat problem är bemötandet, som också varierar mellan kassorna och mellan olika handläggare. Vi kräver klarare LSS-regler, mer utbildning och ökad samordning. Vi anser att föräldrar till barn med funktionshinder ofta befinner sig i en svår situation och behöver mer av samhällets stöd. Vi föreslår att det genomförs en översyn kring dessa föräldrars villkor och om hur ett stöd skall utformas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3. Jämlikhet mellan funktionshindrade kvinnor och män (punkt 3)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So513 yrkande 18.

Ställningstagande

Kommittén Velfärdsbokslut har konstaterat att det bland personer med funktionshinder finns tydliga könsskillnader. Kvinnor har i högre grad ekonomiska problem än män. Kvinnor får också mindre stöd och hjälp. Eftersom det finns en viss dokumenterad kunskap anser vi att det är nödvändigt med en mer fördjupad kartläggning av ojämlikheten som nämns ovan. Detta skall följas av ett åtgärdsprogram där man presenterar förslag som skall minska skillnaderna mellan kvinnor och män. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Individuella rättigheter (punkt 4)

av Chatrine Pålsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kerstin Heinemann (fp), Kenneth Johansson (c), Anne Marie Brodén (m), Magdalena Andersson (m) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So296 yrkande 2, 2002/03:So439 och 2003/04:So487 yrkande 1.

Ställningstagande

Vi anser att funktionshindrades individuella rättigheter måste garanteras i lag samtidigt som kännbara sanktioner införs för brott mot dessa rättigheter.

Riksdagen bör därför begära att en utredning tillsätts med denna inriktning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5. Handikappeng (punkt 5)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Anne Marie Brodén (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So326 och 2003/04:So300.

Ställningstagande

Vi anser att kommunernas yttersta ansvar för handikappomsorgens kvalitet och kostnader inte är förenligt med rätten till fri etablering och den enskildes eget val av var personen vill bo (eller vart personen vill flytta). Om kostnadsansvaret utformas så att fri etablering och en mångfaldig verksamhet uppmuntras skulle detta gagna alla funktionshindrade. För att stimulera detta skulle man kunna omforma systemet med en peng som följer individen till den kommun han eller hon själv väljer. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6. Mätbara mål och kommande uppföljningar (punkt 6)

av Kerstin Heinemann (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So21 yrkande 22 och avslår motionerna 2002/03:So373 och 2003/04:So642 yrkande 1.

Ställningstagande

Regeringens skrivelse 2002/03:25 är alltför glättad, och den visar på risken att felaktigt brukad målstyrning blir en ordning för att urholka riksdagens inflytande. Kommande uppföljningar av den nationella handlingsplanen behöver vara mer inriktade på att redovisa brister och på hur brister konkret skall kunna åtgärdas. Detta bör ges regeringen till känna.

7. Mätbara mål och kommande uppföljningar (punkt 6)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2003/04:So642 yrkande 1 och avslår motionerna 2002/03:So21 yrkande 22 och 2002/03:So373.

Ställningstagande

I regeringens skrivelse (skriv. 2002/03:25) redogörs för de åtgärder som vidtagits de senaste två åren för att uppnå de handikappolitiska målen. Mätbara resultat av insatserna redovisas dock mycket sparsamt. Politiska beslut för att uppnå de handikappolitiska målen är svåra att utvärdera, och därigenom blir det svårt att utkräva politiskt ansvar. Och framför allt: om målen ligger på en för hög abstraktionsnivå är det inte alldeles enkelt att kräva förändringar av handikappolitiken. Nuvarande handikappolitiska mål skall, enligt min uppfattning, fungera som bärande principer även framgent. Men för att verkliga förbättringar skall åstadkommas måste dagens generaliserande handikappolitiska mål kompletteras med mer mätbara och precisa delmål. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8. Våld och övergrepp mot funktionshindrade (punkt 8)

av Chatrine Pålsson (kd), Kerstin Heinemann (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So21 yrkande 21 och avslår motionerna 2002/03:So411 och 2003/04:So421.

Ställningstagande

Många funktionshindrade är sårbara och utlämnade om de utsätts för våld eller om de blir ekonomiskt eller på annat sätt utnyttjade av närstående eller andra som får tillträde till deras bostäder. Det är angeläget att övergreppen stoppas – eller ännu hellre förebyggs – och för det behövs en bättre uppmärksamhet, både inom vården och från rättsväsendets sida. Det är värdefullt att behovet av bättre statistik för att tillvarata jämställdhetsperspektivet lyfts fram så som sker i detta avsnitt i regeringens skrivelse. Men det behöver ju också bli något konkret av det, och avgränsningen bör då inte vara för snäv. Våld och andra övergrepp kan förekomma såväl inom som utom de omsorger som finns för de funktionshindrade. Bland annat kan förståndshandikappade eller

på annat sätt psykiskt handikappade vara utsatta för utnyttjande av olika slag eller våldshandlingar från personer som inte alls har något att göra med vård eller omsorg. Det bör för tydlighets skull framgå att uppmärksamheten måste gälla alla former av sådana handlingar, oavsett om vårdpersonal eller motsvarande är inblandade eller inte. Detta bör ges regeringen till känna.

9. Våld och övergrepp mot funktionshindrade (punkt 8)

av Ingrid Burman (v), Kenneth Johansson (c), Elina Linna (v) och Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So411 och 2003/04:So421 och avslår motion 2002/03:So21 yrkande 21.

Ställningstagande

Det råder en stor tystnad kring våld och sexuella övergrepp mot funktionshindrade kvinnor, och frågan är i det närmaste tabubelagd. Vi vill belysa och synliggöra funktionshindrade kvinnors utsatthet så att medvetenheten om problemen ökar och rätt åtgärder vidtas. Vi anser att en undersökning bör genomföras för att kartlägga våld och sexuella övergrepp mot funktionshindrade kvinnor, vilken skall ge förslag till åtgärder som behöver sättas in. Huvudansvaret för en sådan utredning bör läggas på Handikappombudsmannen; representanter från handikapprörelsen, Brottsförebyggande rådet, Socialstyrelsen, kvinnojourerna och Rikskvinnocentrum vore självklara experter i en sådan utredning. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10. Tillgänglighetsreform (punkt 10)

av Kerstin Heinemann (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So21 yrkande 1.

Ställningstagande

Den nationella handlingsplanen innehåller många vackra målsättningar, men i verkligheten har det inte skett så mycket när det gäller tillgängligheten i samhället. Majoriteten hänvisar till ansvars- och finansieringsprincipen. Vår bedömning är, utifrån beräkningar Boverket tidigare utfört, att det behövs fem år med ett statligt stimulansbidrag på i genomsnitt en miljard kronor per bud-

getår, för att det skall gå att uppnå det mål som satts upp för 2010. De stimulanspengar som borde avsättas borde också gå till de tillgänglighetsåtgärder som inte är enkla. Varje ansvarig myndighet, landsting och kommun skall upprätta planer som anger i vilken takt och på vilket sätt tillgänglighetsproblemen skall avhjälpas. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11. Samverkansprojektet "Hela resan" m.m. (punkt 12)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So23 yrkande 13.

Ställningstagande

Det har skett vissa förbättringar vad gäller kommunikationer, men långt ifrån all länstrafik eller kommunal kollektivtrafik fungerar. Dessutom har samordningen med andra funktioner glömts bort. Jag anser att det behövs en förbättrad länstrafik och att samverkansprojektet Hela resan måste utvecklas ytterligare. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12. Sanktionsbestämmelser m.m. (punkt 13)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2003/04:So348 och avslår motion 2002/03:So23 yrkandena 11 och 15.

Ställningstagande

De goda intentionerna i den av riksdagen antagna handlingsplanen löper risk att inte omsättas i praktiken då kraven på ökad tillgänglighet för funktionshindrade till allmänna lokaler och allmänna platser inte är förenade med någon form av sanktioner om de inte uppfylls. För att uppnå önskat resultat krävs starkare formuleringar samt att införande av sanktioner övervägs. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13. Sanktionsbestämmelser m.m. (punkt 13)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So23 yrkande 15 och avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 11 och 2003/04:So348.

Ställningstagande

Boverket konstaterar att det råder brist på kunskap om funktionshinder bland byggherrar, projektörer och kommuner och att kommunerna inte klarar att bedriva den tillsyn av byggandet som de ska göra enligt PBL. Det är dessutom svårt att överklaga sådana ärenden. I avvaktan på översynen av PBL föreslår vi att sakägarkretsen utvidgas så att handikapporganisationer skall kunna anmäla fall av bristande tillgänglighet. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

14. Sanktionsbestämmelser m.m. (punkt 13)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So23 yrkandena 11 och 15 och avslår motion 2003/04:So348.

Ställningstagande

Tillgänglighet behandlas i skrivelsen, och regeringen konstaterar också att bristande tillgänglighet och dåligt bemötande är diskriminering. Det är bra, men det räcker inte med skrivna rekommendationer, påpekanden m.m. Det måste till sanktioner om kommuner, arbetsplatser m.fl. inte uppfyller kraven.

Boverket konstaterar att det råder brist på kunskap om funktionshinder bland byggherrar, projektörer och kommuner och att kommunerna inte klarar att bedriva den tillsyn av byggandet som de skall göra enligt PBL. Det är dessutom svårt att överklaga sådana ärenden. I avvaktan på översynen av PBL föreslår jag att sakägarkretsen utvidgas så att handikapporganisationer skall kunna anmäla fall av bristande tillgänglighet. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

15. Statsbidrag till handikapporganisationer (punkt 17)

av Chatrine Pålsson (kd), Kerstin Heinemann (fp), Kenneth Johansson (c), Anne Marie Brodén (m), Magdalena Andersson (m) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So21 yrkande 11 och 2002/03:So22 yrkande 3 och avslår motion 2002/03:So23 yrkande 17.

Ställningstagande

Vi anser att bidragsreglerna för statsbidraget till handikapporganisationer bör ändras så att de garanterar att små handikappgrupper inte ställs utanför. De nuvarande reglerna missgynnar organisationer som företräder personer med små och ovanliga handikapp eller som väljer alternativa organisationsformer, t.ex. i nätverk. Det är inte heller godtagbart att utestänga föreningar som består av anhöriga till personer som har dålig hälsa och inte själva kan vara aktiva i föreningar. Detta gäller inte minst föreningar som arbetar med demensfrågor, som Anhörigrådet och Demensförbundet. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

16. Speciallärarutbildningen (punkt 18)

av Kerstin Heinemann (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So21 yrkande 12.

Ställningstagande

Det är olyckligt att speciallärarutbildningen har lagts ned och ersatts av en specialpedagogutbildning, eftersom specialpedagogerna inte i första hand skall arbeta direkt med eleverna. I stället skall de handleda andra lärare i deras arbete med elever i behov av stöd. Vi anser att det finns behov av ett direkt och kvalificerat stöd till de elever som har inlärningssvårigheter, t.ex. i form av dyslexi. Speciallärartjänster måste åter inrättas på skolorna och en speciallärarutbildning införas på lärarhögskolorna. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

17. Specialskolor (punkt 19)

av Chatrine Pålsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kerstin Heinemann (fp), Kenneth Johansson (c), Anne Marie Brodén (m), Magdalena Andersson (m) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So21 yrkande 13 och 2002/03:So22 yrkande 2.

Ställningstagande

Möjligheten att välja skola är viktig för alla elever, men alldeles särskilt viktig för barn och ungdomar med funktionshinder. De behöver ha en frihet att kunna välja en skola som är specialiserad på att undervisa elever med deras specifika funktionshinder. De skall ha en rättighet och inte en skyldighet att integreras i den vanliga kommunala skolan. Eftersom multihandikappade elever har stort behov av skräddarsydda lösningar för att deras skolgång över huvud taget skall kunna fungera skall de, eller deras vårdnadshavare, kunna välja statliga specialskolor om de föredrar det.

Staten måste enligt vår uppfattning ha ett särskilt ansvar för skolan för elever med svåra funktionshinder. Beslutet att avveckla de statliga specialskolorna Ekeskolan, för elever med synskada och ytterligare funktionshinder, och Hällsboskolan, för elever med grav tal- och språkstörning, måste därför upphävas. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

18. Särvox, skolpeng m.m. (punkt 20)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Anne Marie Brodén (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So21 yrkande 15 och avslår motion 2002/03:So21 yrkandena 14, 16–18.

Ställningstagande

Vi föreslår att en nationell skolpeng införs. En nationell skolpeng innebär att elever kan välja att gå i vilken skola de vill, oavsett om skolan ligger i den egna kommunen, en annan kommun eller är fristående. Skolpengen skall enligt vårt förslag anpassas efter de särskilda behov av stöd som den enskilda

eleven kan ha. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

19. Särvox, skolpeng m.m. (punkt 20)

av Kerstin Heinemann (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So21 yrkandena 15–18 och avslår motion 2002/03:So21 yrkande 14.

Ställningstagande

Vi föreslår att en nationell skolpeng införs. En nationell skolpeng innebär att elever kan välja att gå i vilken skola de vill, oavsett om skolan ligger i den egna kommunen, en annan kommun eller är fristående. Skolpengen skall enligt vårt förslag anpassas efter de särskilda behov av stöd som den enskilda eleven kan ha.

Vuxenutbildningen är inte alltid tillgänglig för funktionshindrade. För att en studerande skall kunna vara fullt ut delaktig i undervisningen måste han eller hon få ta del av föreläsningar, ställa frågor och kommunicera med sin lärare. Detta gäller naturligtvis döva och hörselskadade i lika hög grad som andra studerande. Problemet är att för vissa utbildningsanordnare har det blivit för dyrt att bekosta de teckentolkare som behövs. Vi anser att staten bör överta ansvaret för de kostnader som uppstår för att genomföra utbildnings-tolkning inom den offentligt finansierade vuxenutbildningen.

Ett problem som måste ses över är att kommuner inte alltid betalar för elever med funktionshinder som väljer att studera vid folkhögskola eller studie-förbund. Alla vuxenstuderande, inklusive de med funktionshinder, skall enligt vår mening ha möjlighet att välja om de vill utbilda sig i komvux eller genom en folkbildningsorganisation. Helst bör de även kunna välja annan anordnare av vuxenutbildning.

Vuxna med en utvecklingsstörning har inte samma rätt till grundläggande vuxenutbildning som andra vuxna har. Kommunerna är i dag inte skyldiga att bereda plats för alla som vill studera i särvox. Vi anser att utvecklingsstördas rätt till utbildning inom särvox skall skrivas in i skollagen. Nivå och omfattning får anpassas till individernas förutsättningar. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

20. Hjälpmedelsutredningen (punkt 22)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Anne Marie Brodén (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So22 yrkande 4 och 2002/03:So211 och avslår motionerna 2002/03:So324, 2002/03: So424, 2002/03:So457 yrkande 7, 2003/04:So349 yrkande 2 och 2003/04: So582.

Ställningstagande

I propositionen för den nationella handlingsplanen för handikappolitiken föreslogs en översyn vad avser skolhjälpmedel. Vi anser att en motsvarande översyn behövs vad avser vuxnas hjälpmedel. Teknikutvecklingen går snabbt framåt, bl.a. finns en ny uppspelningsutrustning för digitala talböcker vilken måste ses som hjälpmedel.

Vidare anser vi att det behövs en bestämmelse så att beslut om hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen kan överklagas. Detta skulle göra situationen bättre för människor med funktionshinder.

Riksdagen bör vidare begära att regeringen lägger fram förslag till erforderliga lagändringar så att funktionshindrade garanteras hjälpmedel för personlig assistans oavsett huvudman. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

21. Hjälpmedelsutredningen (punkt 22)

av Kerstin Heinemann (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2003/04:So349 yrkande 2 och avslår motionerna 2002/03:So22 yrkande 4 och 2002/03:So211, 2002/03: So324, 2002/03:So424, 2002/03:So457 yrkande 7 och 2003/04:So582.

Ställningstagande

Vi anser att bristerna i den svenska hörselvården måste åtgärdas. Moderna hörapparater är förhållandevis dyra och landstingen har därför infört ett kostnadstak som varierar mellan de olika landstingen. Kostnader som överstiger kostnadstaket får brukaren själv stå för.

Människor får således betala olika mycket för hörapparater beroende på var de bor i landet. Vidare förekommer förskrivning av dubbla hörapparater mer sällan. Väntetiderna för att få tillgång till hörselvård varierar mellan några veckor och upp till ett par år. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

22. Hjälpmedelsutredningen (punkt 22)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So457 yrkande 7 och avslår motionerna 2002/03:So22 yrkande 4, 2002/03:So211, 2002/03: So324, 2002/03:So424, 2003/04:So349 yrkande 2 och 2003/04:So582.

Ställningstagande

För att stimulera funktionshindrade barns utveckling är hjälpmedel ofta nödvändiga. Alla barn utvecklas genom lekandet, och det gäller även funktionshindrade barn. Handikappade barns behov av hjälpmedel för fritidsverksamhet är mer omfattande, men tilldelningen är inte tillräcklig. Landstingens hjälpmedelscentraler har mycket olika praxis, och här och var råder det oklara regler i fråga om rollfördelningen och beslutanderätten mellan habiliteringsläkare, habiliteringsorganisation och hjälpmedelscentralerna. Hjälpmedel för utveckling beviljas inte. Trehjuliga cyklar som tidigare hänfördes till ”förflytningsmedel” betecknas numera som ”fritidshjälpmedel” och beviljas inte. Många barn och ungdomar blir därför hänvisade till rullstolen, trots att de skulle kunna cykla. Datorhjälpmedel beviljas i skolan, men inte i hemmet – där behovet är lika stort. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

23. Hjälpmedelsgaranti (punkt 23)

av Chatrine Pålsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kerstin Heinemann (fp), Kenneth Johansson (c), Anne Marie Brodén (m), Magdalena Andersson (m) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So21 yrkande 8 och 2003/04:So497 yrkande 5.

Ställningstagande

Rätt insatta och utprovade hjälpmedel har stor betydelse för mångas välbefinnande. Vi oroas därför av att hjälpmedelsförsörjningen i dag inte fungerar på ett acceptabelt sätt. Väntetiderna är i många fall orimligt långa. Vi anser att en hjälpmedelsgaranti skall införas och hjälpmedelsmarknaden öppnas för konkurrens. Detta skulle leda till kortare köer, ett större utbud av hjälpmedel och

större valfrihet för den enskilde. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

24. Vårdgaranti (punkt 26)

av Chatrine Pålsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kerstin Heinemann (fp), Kenneth Johansson (c), Anne Marie Brodén (m), Magdalena Andersson (m) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So22 yrkande 7.

Ställningstagande

Vi anser att en verklig nationell vårdgaranti bör införas. Den närmare utformningen av denna har vi utförligt beskrivit i våra särskilda yttranden i betänkande 2002/03:SoU1 vartill hänvisas. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

25. Ohälsförsäkring (punkt 27)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Anne Marie Brodén (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 27 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2003/04:So487 yrkande 2.

Ställningstagande

En fungerande rehabilitering och en fungerande samverkan mellan olika berörda myndigheter är ofta en förutsättning för att funktionshindrade skall kunna leva ett någorlunda normalt liv. Fungerande rehabiliteringsåtgärder som dessutom – förutom den stora humanitära vinsten – skulle ge positiva samhällsekonomiska effekter förhindras inte sällan av resursbrist hos en part i en samarbetskedja, trots att resurser finns på annat håll i ”systemet”. En fungerande samordning i enlighet med vårt förslag till ökad finansiell samordning genom bl.a. en obligatorisk hälsoförsäkring skulle inom rehabiliteringsområdet skapa stora mervärden för den enskilde och för samhället. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

26. Habilitering och rehabilitering (punkt 28)

av Kerstin Heinemann (fp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2003/04:So349 yrkandena 1 och 3 och avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 19, 2002/03:So275 yrkande 3, 2002/03:So446 yrkandena 3–8, 2002/03:So457 yrkande 6, 2002/03:So513 yrkande 16 och 2003/04:So569 yrkande 11.

Ställningstagande

Enligt hälso- och sjukvårdslagen har landstingen skyldighet att tillhandahålla habilitering, rehabilitering, hjälpmedel och tolktjänst för hörselskadade. För att lösa hörselskadades livssituation krävs inte bara utprovning av hörapparat, det behövs också andra insatser som t.ex. psykosocial rehabilitering. Även om det i de flesta landsting finns hörselvårdande verksamhet så är den ojämnt utbyggd. Av de personer som får hörapparat utprovad är det endast ett fåtal som får någon rehabiliteringsinsats utöver hörapparatsanpassning.

En liten grupp hörselskadade har så komplicerade skador att de inte är betjänta av hörapparat. De behöver lära sig visuella kommunikationssätt som stöd till det svenska språket eller lära sig teckenspråk. Denna möjlighet finns endast i begränsad omfattning inom landstingens rehabilitering. Det finns ett stort, dolt behov av vuxendövtolkning. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna

27. Habilitering och rehabilitering (punkt 28)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So275 yrkande 3 och 2002/03:So457 yrkande 6 samt avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 19, 2002/03:So446 yrkandena 3–8, 2002/03:So513 yrkande 16, 2003/04:So349 yrkandena 1 och 3 och 2003/04:So569 yrkande 11.

Ställningstagande

Epidemiologiska undersökningar har visat att endast en mycket liten andel av alla hjärnskadade barn får någon rehabilitering. Restsymtom finns, enligt internationella publikationer, hos 50–80 % av de skadade. Restsymtomen är främst av kognitiv karaktär, men även personlighetsmässiga avvikelser förekommer. Det finns ett större antal barn som inte får den rehabilitering de

behöver. Antalet barn med förvärvad hjärnskada i Sverige har uppskattats till ca 750 stycken. Jag anser att hjärnskadade barns behov av rehabilitering måste uppmärksammas.

Jag anser också att rehabiliteringsansvaret är otydligt beträffande psykiskt funktionshindrade. Det behövs en tidsmässigt lång rehabilitering, som i första hand bör vara både medicinsk och social. Ofta är de funktionshindrades inflytande på sin rehabilitering bristfällig, kanske på grund av att de fått en kronikerstämpel på sig. De funktionshindrade måste få ett större inflytande på den egna rehabiliteringen. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

28. Habilitering och rehabilitering (punkt 28)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So513 yrkande 16 och 2003/04:So569 yrkande 11 samt avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 19, 2002/03:So275 yrkande 3, 2002/03:So446 yrkandena 3–8, 2002/03:So457 yrkande 6 och 2003/04:So349 yrkandena 1 och 3.

Ställningstagande

Trots riksdagens prioriteringsordning är det svårt att få den rehabilitering som behövs, och för att behålla sin funktionella förmåga krävs en habiliteringsinsats som sjukvårdshuvudmännen sparar in på. Vi anser att regeringen bör göra en översyn av vilka habiliteringsresurser som finns att tillgå och vilka brister som finns och komma med förslag till åtgärder i enlighet med den prioriteringsordning som gäller för landets hälso- och sjukvård. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

29. Habilitering och rehabilitering (punkt 28)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So23 yrkande 19 och 2002/03:So446 yrkandena 3–8 samt avslår motionerna 2002/03:So275 yrkande 3, 2002/03:So457 yrkande 6, 2002/03:So513 yrkande 16, 2003/04:So349 yrkandena 1 och 3 och 2003/04:So569 yrkande 11.

Ställningstagande

Jag anser att rehabiliteringen är eftersatt. Många handikappgrupper saknar tillgång till specialiserade medicinska team. Detta gäller inte minst människor med psykiska funktionshinder. För alla gruppboenden måste det vara obligatoriskt att ha en medicinskt ansvarig sjuksköterska, MAS. Denna skall följa upp medicinska ordinationer och pedagogiska insatser. Vidare bör det inrättas ett system med särskilt fristående handikappinspektörer som gör återkommande, oanmälda kontroller i alla former av boenden. Slutligen anser jag det nödvändigt att regeringen utger klara riktlinjer för hur begreppet integritet skall tolkas. Avvägningen mellan den enskildes integritet och behov av vårdinsatser är inte alltid helt lätt. Det brister ofta i samordningen mellan olika instansers ansvar. Detta måste åtgärdas. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

30. Kommunalt domstolstrots (punkt 32)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Kerstin Heinemann (fp), Anne Marie Brodén (m), Magdalena Andersson (m) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 32 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So22 yrkande 6 och avslår motionerna 2002/03:So376, 2002/03:So458, 2003/04:So429, 2003/04:So491, 2003/04:So590 och 2003/04:So607.

Ställningstagande

Vi anser att kritik måste riktas mot kommunernas bristande verkställighet när det gäller beslut om insatser för personer med funktionshinder. Vi anser att regeringen måste vidta åtgärder. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

31. Kompetensutveckling (punkt 33)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 33 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So332 och avslår motion 2002/03:So23 yrkande 10.

Ställningstagande

Okunskap om dolda funktionshinder kan ge situationer av diskriminering. Av den anledningen är det mer aktuellt än någonsin att så många som möjligt har

kunskap om inte minst de dolda funktionshindren. Särskilt viktigt är det att handläggare i kommuner och på försäkringskassor får utbildning på detta viktiga område. Andra viktiga målgrupper för utbildning är till exempel lärare och politiker. Av den anledningen bör en nationell utbildningskampanj initieras. Med sitt väl utbyggda kontaktnät och sin erfarenhet bör studieförbunden kunna spela en viktig roll i en sådan kampanj. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

32. Kompetensutveckling (punkt 33)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 33 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So23 yrkande 10 och avslår motion 2002/03:So332.

Ställningstagande

I det nationella programmet för kompetensutveckling beskrivs kön och etniskt ursprung som viktiga faktorer. Jag anser att man även måste ta hänsyn till ålder. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

33. Funktionshindrades ekonomi (punkt 34)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 34 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So330 och 2003/04:So384 samt avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 16, 2002/03:So513 yrkande 12 och 2003/04:So497 yrkande 2.

Ställningstagande

Jag anser att regeringen bör utreda de neuropsykiatriskt funktionshindrades levnadsomständigheter samt föreslå hur samhällsstödet skall kunna förändras för att bättre än hittills svara mot deras behov. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

34. Funktionshindrades ekonomi (punkt 34)

av Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 34 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2003/04:So497 yrkande 2 och avslår motionerna 2002/03:So23 yrkande 16, 2002/03:So330, 2002/03:So513 yrkande 12 och 2003/04:So384.

Ställningstagande

Regeringen fick i samband med riksdagens behandling av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken i uppdrag att kompensera för merkostnader för föräldrar med funktionshindrade barn och ungdomar. Jag anser att denna utfästelse nu måste verkställas. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

35. Samordnat högkostnadsskydd (punkt 35)

av Chatrine Pålsson (kd), Kerstin Heinemann (fp), Kenneth Johansson (c) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 35 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So21 yrkande 9 och 2002/03:So362 yrkande 12 och avslår motion 2002/03:So459.

Ställningstagande

Trots alla skyddsnet i form av olika högkostnadsskydd som finns så kan de som får betala högsta belopp i flera olika högkostnadsskydd och därtill har andra merkostnader få en tung kostnadsbörda, som dessutom skall betalas ur ganska blygsamma inkomster. Vi anser att det mot bakgrund av den kunskap som samlats genom bland annat Socialstyrelsens och SCB:s undersökningar bör utredas om det är möjligt att konstruera ett samordnat högkostnadsskydd. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

36. Assistansreformen (punkt 36)

av Chatrine Pålsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kerstin Heinemann (fp), Kenneth Johansson (c), Anne Marie Brodén (m), Magdalena Andersson (m) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 36 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So21 yrkande 5, 2002/03:So22 yrkande 1, 2003/04:So497 yrkande 7, 2003/04:So583 och 2003/04:So640 yrkande 33 och avslår motionerna 2002/03:So21 yrkandena 3, 4 och 6, 2002/03:So23 yrkandena 7 och 18, 2002/03:So296 yrkande 10, 2002/03:So362 yrkande 6, 2002/03:So386, 2003/04:So340 yrkande 2 och 2003/04:So598.

Ställningstagande

Vi har länge arbetat för att få en bred översyn av handikappreformen och hälsade därför utskottsinitiativet (2002/03:SoU19) i våras med tillfredsställelse. I ett särskilt yttrande framhöll vi att vi förutsatte att med formuleringen bred översyn kommer överväganden kring huvudmannaskapsfrågan och det långsiktiga finansieringsansvaret att bli en naturlig och självklar del i översynen.

Vi anser att regeringen i de direktiv som är under beredning bör uppdra åt den parlamentariska utredningen att utreda ett statligt kostnadsansvar för LASS. En verksamhet som är så reglerad som LASS bör inte finansieras via kommunala skattepengar, eftersom det i praktiken inte finns någon möjlighet att kommunalt påverka beslutet. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

37. Daglig verksamhet (punkt 37)

av Chatrine Pålsson (kd), Kerstin Heinemann (fp), Kenneth Johansson (c), Kerstin-Maria Stalin (mp) och Marita Aronson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 37 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So21 yrkande 7, 2003/04: So361, 2003/04:So497 yrkande 6, 2003/04:So564, 2003/04:So574 yrkande 18, 2003/04:So605, 2003/04:So617 och 2003/04:So637 yrkande 11 och bifaller delvis motion 2003/04:So502 yrkande 5.

Ställningstagande

Enligt 5 § lagen (1993:387) om stöd och service skall lagen ge de som ingår i personkretsarna möjlighet att leva som andra. Vi anser att LSS motverkar sitt eget syfte så länge som en personkrets diskrimineras jämfört med de andra. Därför bör regeringen se över möjligheten att ge personer som ingår i den tredje personkretsen rätt till daglig verksamhet. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

38. Lex Sarah (punkt 38)

av Ingrid Burman (v), Chatrine Pålsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Anne Marie Brodén (m), Elina Linna (v), Kerstin-Maria Stalin (mp) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 38 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So383, 2002/03:So401, 2003/04:So258, 2003/04:So360, 2003/04:So489, 2003/04:So574 yrkande 20, 2003/04:So581 och 2003/04:So587.

Ställningstagande

Enligt lex Sarah, 14 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453), är personal som är verksam inom omsorger om äldre och människor med funktionshinder skyldig att anmäla allvarliga missförhållanden. Detta har tolkats så att insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) inte omfattas av lex Sarah. Vissa kommuner tillämpar ändå lex Sarah för LSS-verksamhet. Vi anser det angeläget att snarast tillse att lex Sarah också omfattar insatser enligt LSS. Detta kan lösas genom att lex Sarah förs in i LSS eller genom att 14 kap. 2 § socialtjänstlagen formuleras om. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med lagförslag. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

39. Boendestöd m.m. (punkt 39)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 39 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2003/04:So340 yrkande 1 och avslår motionerna 2002/03:So446 yrkande 1, 2003/04:So562 och 2003/04:So608.

Ställningstagande

En av de viktigaste stödinsatserna för personer med funktionshinder är hjälp med de dagliga sysslorna i hemmet. Med hemtjänst eller boendestöd kan många klara av att bo i eget boende och få ett individanpassat stöd som uppmuntrar till självständighet. Jag anser att boendestöd skall införas som en stödinsats enligt LSS. Regeringen bör utreda möjligheten att införa boendestöd som en insats i 9 § LSS. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

40. Boendestöd m.m. (punkt 39)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 39 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So446 yrkande 1 och avslår motionerna 2003/04:So340 yrkande 1, 2003/04:So562 och 2003/04:So608.

Ställningstagande

Anhöriga och gode män vittnar om att det är mycket stor spännvidd i hur en gruppbostad betraktas. Jag anser att det måste göras tydligt att gruppboenden är de boendes hem och att personalen skall vara deras stöd. Ett förtydligande eller en komplettering av lagen måste göras när det gäller boende enligt LSS. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

41. Insatser enligt socialtjänstlagen (punkt 40)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 40 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So457 yrkande 10.

Ställningstagande

Det är för den enskilde stor skillnad på de stödinsatser som ges enligt lagen (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) respektive socialtjänstlagen (2001:453). Stöd enligt LSS ger sammanlagt en bättre livskvalitet tack vare den stödbehövandes möjligheter till inflytande över vilka insatser som ges. Jag anser att personligt stöd skall vara en rättighet även inom socialtjänstlagen. Regeringen bör utreda den sammanlagda effekten av LSS och socialtjänstlagen beträffande personligt stöd. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

42. Psykiskt funktionshindrade (punkt 41)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 41 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2003/04:So642 yrkande 15 och avslår motionerna 2002/03:So296 yrkande 8, 2002/03:So513 yrkandena 13 och 14 och 2003/04:So569 yrkandena 8 och 9.

Ställningstagande

Alla med dolda funktionshinder skall ha rätt till en individuell vårdplan. Den skall även erbjudas i de fall insatserna inte ges enligt LSS. Ett mer individuellt arbetssätt skall tillämpas där den enskildes möjligheter, önskemål och resurser står i centrum. Oavsett vem som ger vården, offentlig eller enskild vårdgivare, skall individuella vårdplaner användas. I planen skall alla insatser som behövs finnas med. Det kan vara vad kommun eller landsting skall tillgodose men även övrigt som den enskilde är i behov av för att uppnå goda levnadsvillkor, t.ex. sjukvårdsinsatser, arbetsträning, sjukgymnastik, studier, rekreation. Planen skall vara den enskildes arbetsinstrument för att skapa sig ett självständigt liv. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

43. Psykiskt funktionshindrade (punkt 41)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 41 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So513 yrkandena 13 och 14 och 2003/04:So569 yrkandena 8 och 9 samt avslår motionerna 2002/03:So296 yrkande 8 och 2003/04:So642 yrkande 15.

Ställningstagande

Vi konstaterar att ett stort antal psykiskt funktionshindrade är kvar på institutionerna, men platserna betalas nu av kommunerna. Det har således inte skett en förskjutning från psykiatrisk heldygnsvård till eget boende, utan till andra vård- och boendeformer. Detta kan bl.a. bero på brister i den psykiatriska öppenvården och i det kommunala stödet för öppen verksamhet. Vi anser att det är mycket viktigt att denna utveckling bryts och att incitament skapas för att förverkliga reformens intentioner för utveckling av boende för psykiskt funktionshindrade. Vidare anser vi det vara av stor vikt att en studie av psykiskt funktionshindrades livsvillkor genomförs. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

44. Psykiskt funktionshindre (punkt 41)

av Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 41 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So296 yrkande 8 och avslår motionerna 2002/03:So513 yrkandena 13 och 14, 2003/04:So569 yrkandena 8 och 9 och 2003/04:So642 yrkande 15.

Ställningstagande

Människor med psykiskt eller dolt funktionshinder möts ofta med fördomar och har andra svårigheter som inte syns, men barriärerna kan vara lika stora som vid ett fysiskt funktionshinder. Jag anser att regeringen bör återkomma med förslag om en sammanhållen politik för människor med psykiska och dolda funktionshinder. Vad jag nu anför bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

45. Brukarrevision (punkt 42)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 42 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:So513 yrkande 15 och 2003/04:So569 yrkande 10.

Ställningstagande

Vi konstaterar att gruppen psykiskt funktionshindrade inte får tillgång till rehabilitering, ofta saknar sysselsättning samt att möjligheterna till inflytande och makt över det egna livet fortfarande är begränsade. En av avsikterna med psykiatrireformen var att ge psykiskt funktionshindrade ett större inflytande och medbestämmande. På några platser i landet har ett arbete med s.k. brukarrevisioner initierats med ett mycket positivt resultat. Vi föreslår att Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram en enhetlig manual för s.k. brukarrevisioner. Det skulle vara ett led i kvalitetssäkring och även möjlighet till jämförelser över landet. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

46. Elöverkänslighet m.m. (punkt 43)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 43 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So23 yrkandena 3–6.

Ställningstagande

Jag vill peka på att många funktionshinder är dolda. Dementa och afatiker är exempel på grupper som hittills inte fått sina behov tillgodosedda. Många allergiker utestängs från miljöer med starka dofter. Jag anser att vi måste fortsätta arbetet för att skapa så många rökfria zoner som möjligt. Vidare anser jag att det bör finnas en institution i Sverige som utreder elöverkänslighet hos människor. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

47. Bilstöd (punkt 44)

av Chatrine Pålsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 44 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2003/04:So642 yrkandena 10 och 11 och avslår motion 2002/03:So23 yrkande 14.

Ställningstagande

Jag anser att det behövs teknisk och ergonomisk kompetens hos dem som handlägger bilstödet på försäkringskassorna. Vidare bör regeringen ta initiativ till att se över möjligheterna att tillskapa någon form av ackreditering av företag som anpassar bilar. En ackreditering skulle både den enskilde, staten och bilföretagarna tjäna på. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

48. Bilstöd (punkt 44)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att riksdagens förslag under punkt 44 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So23 yrkande 14 och avslår motion 2003/04:So642 yrkandena 10 och 11.

Ställningstagande

För många handikappade erbjuder bilen en otrolig frihet. Många har emellertid inte råd att ansöka om bilstöd, eftersom den del av bilkostnaden som den enskilde får betala är för hög i förhållande till deras inkomster. Jag kan konstatera att fler män än kvinnor beviljas bilstöd. Jag anser att en ytterligare översyn behövs. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

49. Särskilt bostadsstöd för funktionshindrade (punkt 45)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Anne Marie Brodén (m) och Magdalena Andersson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att riksdagens förslag under punkt 45 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:So22 yrkande 5.

Ställningstagande

Vi anser att det är orimligt att personer med funktionshinder skall tvingas söka socialbidrag för att kunna bo kvar i sina handikappanpassade lägenheter. Vid avslag på ansökan om socialbidrag kan det dessutom resultera i att den handikappade måste flytta till en mindre bostad som inte uppfyller kraven på anpassning med allt vad det innebär av ökat hjälpberoende och minskad självständighet. Vi anser att ett särskilt bostadsstöd skall införas för personer med funktionshinder. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

Individuella rättigheter (punkt 4)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Då Diskrimineringskommittén har i uppdrag att bl.a. överväga behovet av en sammanhållen diskrimineringslagstiftning samt behov av regler som ger skydd mot diskriminering av personer med funktionshinder i bemärkelsen bristande tillgänglighet avstår jag nu från att reservera mig.

Barnbilaga (punkt 7)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Jag ser med stort intresse fram mot Regeringskansliets utlovade utvecklingsarbete beträffande statsbudgetens utformning. Om detta verkligen mynnar ut i utförliga beskrivningar och redovisningar om hur barn och ungdomar påverkas av budgeten i de olika politikområdena närmar vi oss begreppet barnbilaga. Jag ämnar följa utvecklingen.

IT-produkter (punkt 14)

av Kenneth Johansson (c).

Jag anser att IT-samhället måste vara tillgängligt också för personer med funktionshinder. Då ett aktivt arbete pågår på detta område avstår jag nu från att reservera mig. Jag kommer dock att noga följa frågan.

Synskadades möjligheter att personrösta (punkt 15)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Vi avstår nu från att reservera oss men Vänsterpartiet avser att återkomma till frågan om synskadades möjlighet att personrösta vid behandlingen av motioner i konstitutionsutskottet.

Statsbidrag till handikapporganisationer (punkt 17)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Genom riksdagens beslut om tilläggsbudget för 2003 har statsbidraget till handikapporganisationerna tillförts extra medel. I budgetpropositionen för 2004 föreslår regeringen ytterligare en höjning, varför vi nu avstår från att reservera oss. Vi avser emellertid att noga följa frågan.

Statsbidrag till handikapporganisationer (punkt 17)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Genom riksdagens beslut om tilläggsbudget för 2003 har statsbidraget till handikapporganisationerna tillförts ytterligare medel. I budgetpropositionen för 2004 föreslår regeringen ytterligare en höjning. Därför avstår jag nu från att reservera mig. Jag avser emellertid att noga följa frågan.

Specialskolor (punkt 19)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

För många elever har det varit besvärligt i och med avvecklingen av specialskolorna Ekeskolan och Hällsboskolan. Med så svåra multihandikapp som berörda elever har, kan det vara mycket negativt med integrering i vanliga kommunala skolor. Jag ser fram mot regeringens uppföljning av avvecklingen och mot de utlovade förslag som aviseras under våren 2004.

Studerande med psykiska funktionshinder (punkt 21)

av Kerstin Heinemann (fp) och Marita Aronson (fp).

Statens institut för särskilt utbildningsstöd beviljar fr.o.m. den 1 januari 2003 under en treårig försöksperiod särskilt utbildningsstöd i form av assistans även för studenter med psykiska eller neuropsykiatriska funktionshinder. Därför avstår jag från att nu reservera mig. Vi kommer emellertid att noga att följa utvecklingen.

Habilitering och rehabilitering (punkt 28)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Anne Marie Brodén (m) och Magdalena Andersson (m).

Vi vill erinra om att Moderata samlingspartiet i sitt budgetförslag har avsatt 520 miljoner kronor mer än regeringen till försäkringskassorna för inköp av rehabiliteringstjänster. I försäkringskassornas samordningsansvar skall ingå att ansvara för att rehabiliteringsutredningar initieras och kommer till stånd.

Kommunalt domstolstrots (punkt 32)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Jag står fast vid att det är viktigt att snabba upp processen i LSS-mål. Däremot måste det noga diskuteras vad utjämningsystemet (prop. 2002/03:151) innebär för kommuner som tidigare haft egna regionala avtal på grund av extra stor täthet av LSS-mottagare.

Funktionshindrades ekonomi (punkt 34)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Vi har länge väntat på rapporten om de funktionshindrades ekonomi. Vi delar bedömningen att det behövs en komplettering av materialet. Det är mycket angeläget att den nu aviserade undersökningen fullföljs och att regeringen så snart som möjligt återkommer. Vi kommer att mycket noga följa frågan.

Funktionshindrades ekonomi (punkt 34)

av Kerstin-Maria Stalin (mp).

Ett högkostnadsskydd är budgetpåverkande, därför avstår jag nu från att reservera mig. Men jag ser fram mot en redovisning av kartläggningen av funktionshindrades ekonomiska situation och förbehåller mig rätten att återkomma.

Psykiiskt funktionshinder (punkt 41)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Anne Marie Brodén (m) och Magdalena Andersson (m).

Vi vill erinra om att vi i vårt budgetförslag har avsatt ytterligare 200 miljoner kronor för att utveckla stödet för personligt ombud för personer med psykiiskt funktionshinder.

Elöverkänslighet m.m. (punkt 43)

av Ingrid Burman (v) och Elina Linna (v).

Allt fler människor upplever en elöverkänslighet av varierande grad. Orsaken till dessa besvär har diskuterats flitigt, och inte sällan har den drabbade hamnat i kläm. Många människor med dessa besvär upplever sig missförstådda och utsatta. Vi anser att forskningen om elöverkänslighet måste breddas och fördjupas. Det krävs en allsidig forskning där tekniker, medicinsk kompetens av alla slag och drabbade samarbetar. Forskningen bör också inriktas mot att dokumentera och utvärdera åtgärder för rehabilitering och symtomlindring. Vi avser att återkomma i frågan.

Bilstöd (punkt 44)

av Cristina Husmark Pehrsson (m), Anne Marie Brodén (m) och Magdalena Andersson (m).

Vi vill erinra om att vi i vårt budgetförslag föreslår införandet av en hjälpmedelsgaranti där bilstödet föreslås ingå som en del.

Bilstöd (punkt 44)

av Kerstin Heinemann (fp) och Marita Aronson (fp).

Vi vill erinra om att vi i vårt budgetförslag har avsatt ytterligare 70 miljoner kronor utöver regeringens förslag för bilstödet.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2002/03:25 Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken.

Motioner väckta med anledning av skrivelsen

2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om statligt stimulansbidrag till landsting, kommuner, fastighetsägare, kollektivtrafikbolag m.fl. för att anpassa samhället så att det blir tillgängligt också för funktionshindrade.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om huvudmannaskapet för det nationella tillgänglighetscentret.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till återställande av tidigare gällande regler enligt handikappreformen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att funktionshindrade skall ha tillgång till personliga assistenter även vid studier.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om statligt kostnadsansvar för assistansverksamhet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utbildning och arbetsvillkor för personliga assistenter.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utvidgad rätt till daglig verksamhet enligt LSS.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hjälpmedelsgaranti.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utredning om samordnade högkostnadsskydd.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om statens ekonomiska ansvar beträffande vissa grupper av flerhandikappade och centrum med expertis för vissa små grupper med speciella funktionshinder.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bidragen till handikapporganisationer.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om återinförd speciallärarutbildning inriktad mot direkt arbete med elever i behov av särskilt stöd.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de statliga specialskolorna för multihandikappade elever.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ändra direktiven till Kommittén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning, så att alternativet nedläggning av särskolan inte utreds.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en nationell skolpeng, som tilldelar elever med funktionshinder extra resurser.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att staten finansierar de kostnader som uppstår för att genomföra utbildningstolkning inom den offentligt finansierade vuxenutbildningen.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att alla vuxenstuderande, inklusive de med funktionshinder, skall ges möjlighet att välja om de vill utbilda sig i den kommunala vuxenutbildningen, i en folkbildningsorganisation eller hos en annan anordnare.
18. Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med lagförslag om individens rättighet till vuxenutbildning för utvecklingsstörda inom särvux.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en översyn skall göras av om studerande med psykiska funktionshinder och neuropsykiatrisk problematik skall ges rätt att ansöka om utbildningsbidrag eller assistans.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om synskadades möjligheter att personrösta.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder mot våld och andra övergrepp mot funktionshindrade.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kvaliteten i kommande uppföljningar av den nationella handlingsplanen.

2002/03:So22 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en statlig finansiering av LSS.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förbättrade förutsättningar för elever med funktionshinder.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om statsbidrag till handikapporganisationerna.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av hjälpmedelsförsörjningen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om särskilt boendestöd för funktionshindrade.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om funktionshindrades rättstrygghet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vård och rehabilitering.

2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnbilagor skall följa med alla budgetar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att föräldrar inte skall behöva strida för sina barns rättigheter.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att många handikapp kan vara dolda.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om dementa och afatiker.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett intensifierat arbete för att få till alltfler rökfria zoner.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en institution för elallergiker.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att människor med psykiska funktionshinder skall omfattas av LSS i samma omfattning som andra medborgare.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om störande bakgrundsljud i samband med TV- och radiosändningar.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av textning och tolkning av TV-sändningar för döva.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bemötande.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förbättrad tillgänglighet.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en nationell översyn av färdtjänstlagen.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en förbättrad länstrafik eller kommunal kollektivtrafik och samverkansprojektet Hela resan.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökade möjligheter att få bilstöd.

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utökning av sakägarkretsen.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om funktionshindrades ekonomiska situation.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om statsbidrag och ”stötdämpande åtgärder”.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om personlig assistans och kognitiva funktionsnedsättningar.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rehabilitering.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 2002

2002/03:So211 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till erforderliga lagändringar så att funktionshindrade garanteras hjälpmedel för personlig assistans oavsett huvudman i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:So217 av Birgitta Carlsson och Sofia Larsen (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att betrakta glasögon till barn som hjälpmedel.

2002/03:So275 av Lars Gustafsson (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om funktionshindrades inflytande på den egna rehabiliteringen.

2002/03:So296 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett ytterligare mål för handikappolitiken som innebär att arbetet särskilt inriktas på att ge alla människor, oberoende av förutsättningar, makt över sitt eget liv.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utkrävbara rättigheter för funktionshindrade.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till särskilt stöd till IT-produkter för funktionshindrade.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en sammanhållen politik för människor med psykiska och dolda funktionshinder.
10. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till åtgärder för att säkra framtida personalförsörjning vad gäller personliga assistenter.

2002/03:So313 av Ulla Wester (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om situationen för äldre döva.

2002/03:So324 av Barbro Hietala Nordlund m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hjälpmedel för hörselskadade.

2002/03:So326 av Ewa Björling (m):

Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till riksdagen om att ändra lagstiftningen för funktionshindrade så att pengarna för omsorgsinsatser följer individen i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:So330 av Ingemar Vänerlöv (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att utreda de neuropsykiatriskt funktionshindrades levnadsomständigheter samt föreslå hur samhällsstödet skall kunna förändras för att bättre än hittills svara mot deras behov.

2002/03:So332 av Dan Kihlström (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en nationell utbildningskampanj om dolda funktionshinder.

2002/03:So362 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utbildning och arbetsvillkor för personliga assistenter.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utredning angående samordning av högkostnadsskydd.

2002/03:So373 av Margareta Sandgren (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av kontrollstationer i det nationella handikappolitiska programmet.

2002/03:So376 av Lars Wegedal (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka den enskildes rätt så att fattade beslut enligt LSS blir verkställda.

2002/03:So383 av Mona Berglund Nilsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att utvidga lex Sarah.

2002/03:So386 av Lennart Axelsson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av utvärdering av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och lagen om assistansersättning (LASS).

2002/03:So401 av Elina Linna m.fl. (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändring i LSS.

2002/03:So411 av Ingrid Burman m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med syfte att kartlägga våld och sexuella övergrepp mot funktionshindrade kvinnor enligt vad i motionen anförs.

2002/03:So424 av Ulla Wester (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att låta se över gällande praxis vad gäller villkor för tilldelning av hjälpmedel till funktionshindrade.

2002/03:So439 av Gustav Fridolin (mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en tillgänglighetslag, som en svensk motsvarighet till USA:s ADA-lag.

2002/03:So446 av Kerstin-Maria Stalin (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att ett förtydligande eller en komplettering av lagen i enlighet med vad som anförs i motionen måste göras när det gäller boende enligt LSS.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tillgång till ett specialiserat medicinskt team.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om MAS-anställda.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ordinationer och pedagogiska insatser skall utföras och följas upp.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om handikappinspektörer och återkommande, oanmälda kontroller.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om riktlinjer för tolkning av ordet integritet.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om samordningsansvar.

2002/03:So457 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att äldre och funktionshindrade bör särskiljas i lagstiftningen.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hjärnskadade barns behov av rehabilitering.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om praxis vid tilldelningen av hjälpmedel.
10. Riksdagen begär att regeringen utreder den sammanlagda effekten av LSS och SoL beträffande personligt stöd.

2002/03:So458 av Lars Wegedal (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka den enskildes rätt så att fattade beslut enligt LSS blir verkställda.

2002/03:So459 av Håkan Juholt (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett gemensamt högkostnadsskydd.

2002/03:So513 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn kring situationen för föräldrar till funktionshindrade barn.
12. Riksdagen begär att regeringen redovisar den av SCB gjorda undersökningen över funktionshindrades ekonomi och enligt vad i motionen anförs lämnar förslag till åtgärder.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en uppföljning av psykiatireformen när det gäller boendet.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en studie för att belysa psykiskt funktionshindrades livsvillkor.
15. Riksdagen begär att regeringen låter uppdra åt Socialstyrelsen att ta fram en manual enligt vad i motionen anförs om brukarrevision.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av resurser för habilitering i landet så att dessa motsvarar hälso- och sjukvårdens prioriteringsordning.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning för att kartlägga och föreslå åtgärder mot den av Valfärdsbokslutet dokumenterade ojämlikheten mellan funktionshindrade män och kvinnor.

2002/03:Ub556 av Tasso Stafilidis (v):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att öka resurserna till sjukvårdens hjälpmedelscentraler så att de bättre kan arbeta med att anpassa sexhjälpmedel för funktionshindrade.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 2003

2003/04:So258 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att skyndsamt komma med konkreta förslag till en bestämmelse om anmälningsplikt i LSS.

2003/04:So263 av Birgitta Carlsson och Annika Qarlsson (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att betrakta glasögon till barn som hjälpmedel.

2003/04:So300 av Ewa Björling (m):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av lagstiftningen för funktionshindrade så att pengarna för omsorgsinsatser följer individen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om funktionshindrades reella möjlighet att välja boendekommun.

2003/04:So340 av Kenneth Lantz (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda möjligheten att införa boendestöd som en stödinsats i 9 § LSS.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om översyn av reglerna för medföljande på långväga resor.

2003/04:So348 av Sven Brus (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökad tillgänglighet för funktionshindrade till allmänna lokaler och allmänna platser.

2003/04:So349 av Cecilia Wikström (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om habilitering, rehabilitering och tolktjänst för hörselskadade.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hörselskadades rätt till hörapparater.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vuxendövtolkar.

2003/04:So360 av Ulrik Lindgren (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en motsvarighet till socialtjänstlagens lex Sarah i LSS.

2003/04:So361 av Ulrik Lindgren (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att se över möjligheten att ge personer som ingår i den tredje personkretsen rätt till daglig verksamhet enligt LSS.

2003/04:So384 av Ingemar Vänerlöv (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att utreda de neuropsykiatriskt funktionshindrades levnadsomständigheter samt föreslå hur samhällsstödet skall kunna förändras för att bättre än hittills svara mot deras behov.

2003/04:So421 av Elina Linna m.fl. (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en kartläggning av våld och sexuella övergrepp mot funktionshindrade kvinnor och flickor.

2003/04:So429 av Gustav Fridolin och Kerstin-Maria Stalin (mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av en förstärkning av LSS.

2003/04:So487 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka individens rättsliga ställning genom att utreda möjligheterna till ett ADA-system i Sverige.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag som underlättar samordning inom rehabiliteringsområdet.

2003/04:So489 av Marie Nordén (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tillsyn av stöd och hjälp enligt LSS och LASS.

2003/04:So491 av Lars Wegedal (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka den enskildes rätt så att fattade beslut enligt LSS blir verkställda.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att vitessanktioner även skall gälla om beslut om LSS-insatser ej verkställs.

2003/04:So497 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kompensation av merkostnaderna för föräldrar med funktionshindrade barn.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hjälpmedelsgaranti.
6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade enligt vad som anförs i motionen.
7. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om en utredning av ett eventuellt statligt kostnadsansvar för lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

2003/04:So502 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

5. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade såvitt avser kriterier för personkrets 3, sysselsättningsgaranti och tydligare skyldighet för kommunerna att erbjuda en individuell plan.

2003/04:So553 av Ulla Wester och Barbro Hietala Nordlund (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om situationen för äldre döva.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att genom tilläggsdirektiv till utredningen om teckenspråkets ställning tillse att de äldre dövas behov särskilt beaktas.

2003/04:So562 av Birgitta Ahlqvist (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om boendestöd som en stödinsats i 9 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

2003/04:So564 av Annika Qarlsson och Birgitta Carlsson (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av personkretsindelningen i LSS.

2003/04:So569 av Ulla Hoffmann m.fl. (v):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn kring föräldrar till funktionshindrade barns villkor.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om incitament för utveckling av boende för psykiskt funktionshindrade.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en studie av psykiskt funktionshindrades livsvillkor.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om s.k. brukarrevisioner.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av habiliteringsresurserna.

2003/04:So574 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp):

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om funktionshindrade personers rätt till daglig verksamhet enligt LSS.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs som en motsvarighet till socialtjänstlagens lex Sarah i LSS m.m.

2003/04:So575 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp):

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om översyn av om studerande med psykiska funktionshinder och neuropsykiatrisk problematik skall ges rätt att ansöka om utbildningsbidrag eller assistans.

2003/04:So581 av Birgitta Ahlqvist (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en motsvarighet till socialtjänstlagens lex Sarah i LSS.

2003/04:So582 av Birgitta Ahlqvist (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av landstingens olika avgiftssystem för hjälpmedel.

2003/04:So583 av Annika Qarlsson (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att finansieringsansvaret för LSS-verksamheten bör överföras till staten.

2003/04:So587 av Kerstin Engle m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en motsvarighet till socialtjänstlagens lex Sarah.

2003/04:So590 av Birgitta Ahlqvist (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om särskild avgift för kommuner och landsting som inte verkställer en beslutad LSS-insats.

2003/04:So598 av Inger Lundberg m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ungdomars frigörelse och stöd till föräldrar som tjänstgör som personliga assistenter.

2003/04:So605 av Ulla Wester och Barbro Hietala Nordlund (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att arbeta för att fördela resurserna inom LSS med målet att på sikt kunna erbjuda daglig verksamhet även för de personer som omfattas av lagens tredje personkrets, personer med fysiska eller psykiska funktionshinder.

2003/04:So607 av Sonja Fransson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa särskild avgift för kommuner och landsting som inte verkställer en beslutad LSS-insats.

2003/04:So608 av Sonja Fransson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad motionen anförs om boendestöd som en stödinsats i 9 § LSS.

2003/04:So617 av Birgitta Ahlqvist (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att undersöka möjligheterna om funktionshindrades rätt till daglig verksamhet.

2003/04:So637 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rätt till daglig verksamhet för personkrets 3 enligt LSS.

2003/04:So640 av Alf Svensson m.fl. (kd):

33. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda hur staten skall ta över kostnadsansvaret för LSS-insatser.

2003/04:So642 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd):

1. Riksdagens tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de generella handikappolitiska målen måste preciseras med mer mätbara mål.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i lagstiftningen särskilja äldre och funktionshindrade.

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av teknisk och ergonomisk kompetens hos dem som handlägger bilstödet.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ta initiativ till ackreditering av företag som handikappanpassar bilar.

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om individuella vårdplaner för personer med dolda funktionshinder.

2003/04:Ub414 av Ulf Nilsson m.fl. (fp):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att öka tillgängligheten för funktionshindrade högskolestuderande.

BILAGA 2

Konstitutionsutskottets yttrande 2002/03:KU3y

Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 6 februari 2003 berett bl.a. konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens skrivelse 2002/03:25 Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken jämte motioner som väckts med anledning av skrivelsen. För konstitutionsutskottets del har särskilt uppmärksammas ett motionsyrkande om synskadades möjligheter att personrösta (motion 2002/03:So21 yrkande 20).

Konstitutionsutskottet vill framhålla att motioner som specifikt avser funktionshinderade möjligheter att delta i val på samma villkor som andra har väckts under allmänna motionstiden 2002 och hänvisats till konstitutionsutskottet för beredning. Bland dessa motioner finns yrkanden av samma innebörd som det nu väckta om synskadades möjligheter att personrösta. Utskottet avser att behandla dessa motioner i ett betänkande om vallagsfrågor under hösten 2003. Med anledning av yrkanden i motion 2002/03:So23 vill utskottet också nämna att en motion om programtextning i TV 4 har behandlats i utskottets betänkande 2002/03:KU25 Massmediefrågor samt att bl.a. bemötandefrågor behandlas i utskottets betänkande 2002/03:KU23 Statlig förvaltning.

Skrivelsen

Riksdagen beslutade i maj 2000 om en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000: 240). Handlingsplanen sträcker sig fram till år 2010 och spänner över alla samhällsområden. Den skall ses som ett avstamp för ett mer strukturerat och samhällsövergripande sätt att arbeta för att förverkliga de handikappolitiska målen om vilka det råder bred politisk enighet.

I skrivelsen redogör regeringen för hur arbetet med att genomföra handlingsplanen utvecklats efter riksdagens beslut i maj 2000. Skrivelsen bygger enligt regeringen, liksom handlingsplanen, på en överenskommelse mellan den socialdemokratiska regeringen och Vänsterpartiet och är en första avstämning mot handlingsplanen. I skrivelsen redovisas de åtgärder som framför allt regeringen men också statliga myndigheter och andra aktörer gjort och gör för att aktivt driva utvecklingen inom politikområdet framåt. Det framgår

också vilka insatser som regeringen avser att prioritera de närmaste åren, dels genom fortsatt reformarbete, dels genom styrning av de statliga myndigheterna.

Handlingsplanen

De nationella målen, som har FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet som grund, samt arbetets inriktning och prioriterade arbetsområden som utgör delar av handlingsplanen framgår av följande tabell i skrivelsen.

Nationella mål för handikappolitiken	Det handikappolitiska arbetets inriktning	Prioriterade arbetsområden (delmål)
En samhällsgemenskap med mångfald som grund.	Förebygga och bekämpa diskriminering av personer med funktionshinder.	Förbättra bemötandet.
Att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet.	Identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder.	Skapa ett tillgängligt samhälle.
Jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.	Ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.	Se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer.

Arbetet skall koncentreras på att undanröja de hinder som finns för full delaktighet i samhället. När ett tillgängligt samhälle skall skapas avses med tillgänglighet inte bara fysisk tillgänglighet utan även tillgång till språket, tillgång till samhällsinformation och allt annat som hindrar människor att känna till och nyttja sina rättigheter samt att delta i en samhällsgemenskap och göra fria val i vardagen.

Regeringen framhåller att statliga myndigheter enligt handlingsplanen har ett särskilt ansvar att beakta handikapperspektivet, att myndigheterna bör verka för att de handikappolitiska målen och FN:s standardregler integreras i verksamheten, och att en central del är att göra myndigheternas lokaler, verksamhet och information mer tillgängliga.

Ett antal statliga myndigheter bör enligt handlingsplanen ha ett särskilt sektorsansvar som innebär att de får en specifik roll vid genomförandet av handlingsplanen. Sektorsmyndigheterna skall utforma sektorsvisa etappmål som bör vara uppfyllda till år 2010. Vidare skall handikappombudsmannen vara ett nationellt tillgänglighetscentrum som bör stimulera och driva på utvecklingen mot ett tillgängligare Sverige. Centrumet bör svara för kun-

skapsuppbyggnad, rådgivning, utveckling och samverkan samt följa myndigheters, kommuners och andra organs utveckling inom tillgänglighetsområdet.

Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) skall enligt handlingsplanen ta fram ett nationellt program för kompetensutveckling med syftet att förbättra bemötandet av personer som har funktionshinder.

Uppföljningen

Regeringen framhåller i skrivelsen att betydande insatser gjorts under de två senaste åren för att förverkliga handlingsplanen. Tillgänglighetscentrumets verksamhet har kommit i gång, de sektorsmyndigheter som tillsammans med regeringen skall leda arbetet med att förverkliga de handikappolitiska målen har föreslagit etappmål, lagar och förordningar har trätt i kraft, utredningar har avslutats och nya har inletts, försöksprojekt pågår, nya statliga medel har satsats inom bl.a. kulturområdet och IT-området.

Ökad tillgänglighet till kulturen, tillgängligare vallokaler och möjlighet för personer med funktionshinder att som förtroendevalda kunna delta i det politiska arbetet är områden som regeringen prioriterat.

Regeringen redovisar i skrivelsen insatser inom de tre arbetsområdena:

1. ett handikapperspektiv som genomsyrar alla samhällssektorer,
2. ett tillgängligt samhälle,
3. ett bättre bemötande.

Inom området för *ett handikapperspektiv som genomsyrar alla samhällssektorer* anger regeringen att statliga myndigheter och institutioner skall vara föredömen. Vidare anför regeringen att det nationella tillgänglighetscentrumets arbete med att stödja och hjälpa myndigheter att göra Sverige tillgängligare har kommit i gång, att statliga myndigheter skall göra inventeringar av de hinder som skapar otillgänglighet och upprätta handlingsplaner för att deras lokaler liksom deras verksamhet och information skall göras tillgängliga. Sektorsmyndigheter har utsetts och dessa myndigheter har i samråd med Handikappombudsmannen och andra myndigheter definierat sin roll. Regeringen kommer att besluta om etappmål som skall vara uppfyllda till 2010. Arbetet går vidare i nästa fas när de statliga myndigheterna skall arbeta mer konkret med tillgänglighetsfrågor och med att förverkliga etappmål. Regeringen avser också att inom kort tillsätta en utredning för att se över myndighetsstrukturen för det handikappolitiska arbetet i syfte att effektivisera genomförandet av den nationella handlingsplanen samt se över om handikapperspektivet beaktas i villkoren för olika statliga stöd och vid behov skärpa kraven.

Inom området för *ett tillgängligt samhälle* framhåller regeringen bl.a. att vallokaler blivit tillgängligare genom en ny regel som skärper kommunernas ansvar att använda vallokaler som kan användas av alla och att en uppföljning visar att kommunerna endast i ett fåtal fall inte har lyckats hitta vallokaler som är tillgängliga. Vidare pekar regeringen på att den i propositionen Demokrati för det nya seklet betonat att tillgängligheten till kommunala lokaler för

politisk verksamhet också skall förbättras och på att möjligheten att kunna medverka i politiska sammanträden på lika villkor är betydelsefull, inte minst ur demokratisk synvinkel. Regeringen nämner också att en arbetsgrupp inom Regeringskansliet skall främja utvecklingen av den politiska processen med stöd av informationstekniken. I gruppens uppdrag ingår att lämna förslag om hur personer med funktionshinder kan få ökad tillgänglighet till IT för det politiska arbetet. Regeringen kommer att följa hur arbetet för att göra det politiska arbetet mer tillgängligt för funktionshindrade fortskrider och återkomma med ytterligare lagförslag om detta visar sig nödvändigt.

Regeringen nämner vidare att 5 miljoner kronor tillförts anslaget för statsbidrag till elektronisk kommunikation, som ger personer som är döva, gravt hörselskadade, dövblinda eller gravt språkstörda möjlighet att kommunicera via ett kommunikationsnät. Plan- och bygglagen (1987:10) har ändrats så att dels tydligare krav kan ställas på tillgänglighet när allmänna platser iordningställs och ändras, dels enkelt avhjälpna hinder mot tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga skall undanröjas i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser. Regeringen har tillsatt en kommitté (M 2002:05, dir. 2002:97) som skall se över plan- och bygglagstiftningen med det övergripande målet att stärka lagstiftningens roll som ett instrument för hållbar utveckling, vilket bl.a. innebär att den byggda miljön skall vara tillgänglig, trygg och präglas av mångfald. Betydelsen av att frågor som rör tillgänglighet och användbarhet för alla skall beaktas vid översynen. Demokrati- och rättighetsperspektivet skall enligt direktiven genomsyra hela planeringsprocessen.

I fråga om kulturupplevelsers tillgänglighet nämner regeringen att Sveriges Television AB för år 2001 tilldelats 10 miljoner kronor utöver ordinarie medelstilldelning för insatser för att öka tillgängligheten för personer med funktionshinder. De nu gällande sändningstillstånden för public service-företagen innebär bl.a. att programbolagens insatser för att göra programmen tillgängliga för funktionshindrade skall öka under tillståndsperioden jämfört med år 2001. Sveriges Television AB bör arbeta för att minst hälften av sändningstiden för förstagångssändningar med svenskt ursprung är textad vid utgången av tillståndsperioden. Ett mål skall även vara att uppläst textremsa kan erbjudas under tillståndsperioden. Sveriges Television AB bedriver också programverksamhet för döva. Enligt sändningstillståndet för Sveriges Utbildningsradio AB skall andelen textade program öka påtagligt under tillståndsperioden jämfört med år 2001. Sveriges Radio AB skall eftersträva god hörbarhet i sändningarna. Av sändningstillståndet för TV 4 framgår att företaget skall göra stora underhållningsprogram och svensk TV-dramatik tillgängliga för personer med funktionshinder i minst samma omfattning som under år 1996. Verksamheten för personer med funktionshinder skall under tillståndsperioden utökas i den mån nya tekniska förutsättningar gör detta möjligt inom ramen för oförändrade kostnader.

Inom området för *ett bättre bemötande* framhåller regeringen bl.a. att riksdagen efter förslag från regeringen har antagit ändringar i regeringsformen för

att motverka diskriminering av personer med funktionshinder. Diskrimineringskommittén (N 2002:06, dir. 2002:11) har fått i uppdrag att bl.a. överväga behovet av en sammanhållen diskrimineringslagstiftning samt behov av regler som ger skydd mot diskriminering av personer med funktionshinder i bemärkelsen bristande tillgänglighet. Uppdraget skall redovisas i december 2004.

I 2001 års utredning om hur två EG-direktiv skall genomföras i Sverige föreslås bl.a. en lag om förbud mot diskriminering på grund av funktionshinder. Tillämpningsområdena föreslås bli mer omfattande än gällande svensk diskrimineringslagstiftning. Regeringen har i en handlingsplan för de mänskliga rättigheterna även lagt grunden för ett mer samlat synsätt på mänskliga rättigheter i Sverige.

Regeringen anför att det arbete som gjorts och görs för att se över och vid behov skärpa diskrimineringslagstiftningen, i syfte att förbättra tillgängligheten för och bemötandet av personer med funktionshinder, är angeläget. Inriktningen är bl.a. att frågor som rör tillgänglighet alltid bör beaktas i situationer som kan leda till att människor med funktionshinder kan bli fullt delaktiga i samhällslivet.

Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) har fått i uppdrag att verka för ökad kompetens om bemötande av personer med funktionshinder. Genomförda insatser skall avrapporteras årligen till regeringen. Enligt uppdraget skall myndigheten arbeta fram ett nationellt program för kompetensutveckling som rör bemötande av personer med funktionshinder. Programmet skall ha en tydlig förankring i de handikappolitiska principerna och ange mål och inriktning för kompetensutvecklingen. Sisus skall även i samråd med Statens kvalitets- och kompetensråd och andra intressenter utveckla ett utbildningsunderlag i handikappolitiska frågor för statsförvaltningen.

Regeringen erinrar i fråga om bättre bemötande inom sociala verksamheter bl.a. om de nyligen införda möjligheterna att motverka kommunalt domstolstrots genom sanktionsavgifter. Lagändringarna har gällt för kort tid för att några effekter skall kunna redovisas.

Motion

I den ovan nämnda motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkande 20 begärs ett tillkännagivande för regeringen om synskadades möjligheter att personrösta. Motionärerna anser att i skrivelsen kunde ha ägnats mer uppmärksamhet åt att synskadade i dag inte har möjlighet att personrösta med bevarad valhemlighet, utan de behöver ta hjälp för att läsa valsedeln och för att markera vilket namn personrösten avser. Enligt motionärerna torde det vara möjligt för Valmyndigheten att genom teknikupphandling ta fram en apparat som medger en synskadad att personrösta utan att valhemligheten röjs.

Bakgrund

Konstitutionsutskottet behandlade under föregående riksmöte i samband med regeringens proposition 2001/02:53 Ändringar i vallagen, m.m. (bet. 2001/02:KU8) en motion om synskadades rätt till valhemlighet, där motionärerna föreslog ett tillägg till vallagen av innebörd att denna rätt skulle tillgodoses t.ex. genom att ett system utarbetas där valsedlar och valkuvert med punktskrift kan användas.

Utskottet redovisade i betänkandet att Riksskatteverket (RSV) inför varje val upprättar information för synskadade. Informationen består i *dels* kassetband med samma information som RSV:s broschyrer, *dels* material i punktskrift. Detta material innehåller bl.a. kuvert med lösa valsedlar. Kuverten har text i punktskrift som anger vad kuvertet innehåller, t.ex. valsedlar för ett visst parti i riksdagsvalet. Valsedlarna är däremot inte i punktskrift, eftersom det enligt RSV skulle äventyra valhemligheten.

Utskottet hänvisade till den bedömning som gjorts under riksmötet 1998/99 (bet. 1998/99:KU17) av en motion med yrkande om valsedlar med punktskrift. Utskottet gjorde då följande bedömning.

I dag finns information till synskadade väljare dels på kassetband, dels med punktskrift. Dessutom distribueras kuvert med text i punktskrift som innehåller valsedlar utan punktskrift. Denna ordning har utformats med tanke på valhemligheten. Utskottet är med hänsyn till valhemligheten inte berett att föreslå att även valsedlarna skall utformas med punktskrift och avstyrker därför motionen.

Utskottet hänvisade vidare till att regeringen i den föreliggande propositionen (s. 71 f.) anfört bl.a. att när det gäller röstningsförfarandet för synskadade väljare Riksskatteverket i samråd med Synskadades Riksförbund (SRF) sett över vilka åtgärder som kan vidtas för att underlätta förfarandet. Till valet år 1991 togs i samarbete med SRF fram ett särskilt valmaterial som kunde läsas i punktskrift. Materialet bestod av ett ytterkuvert med separata kuvert med en partimarkerad valsedel för vart och ett av de åtta största partierna och blanka valsedlar (totalt 27 kuvert per väljare). Innehållet fanns angivet i punktskrift utanpå kuverten. Väljaren kunde därmed ta ut en valsedel för varje val och lägga in i ordinarie valkuvert vid röstningen i vallokal eller på posten. Varje försändelse innehöll också ett särskilt informationsblad. Materialet skickades till de synskadade som enligt SRF:s register läste punktskrift. Materialet sändes också till varje länsstyrelse och valnämnd för vidare distribution efter begäran. Landets taltidningar fick också information. Distributionen hade därefter ytterligare utökats till att omfatta länsbibliotekens inläsningstjänst. Vidare hade en ljudkassett framställts med texten från väljarbroschyren.

Regeringen hade påpekat i propositionen att de redovisade åtgärderna ger synskadade möjligheter att utan insyn från någon annan person rösta på ett parti men inte löser de problem som uppkommit för synskadade genom de nya reglerna om personröstning. Regeringen framhöll att det givetvis inte är tillfredsställande att synskadade inte utan insyn från annan kan personrösta. Valtekniska utredningen år 2000, vars förslag låg till grund för förslagen i

propositionen, hade dock bedömt att detta i framtiden genom röstning via Internet skulle komma att bli möjligt även för synskadade. I avvaktan på att en sådan ordning införs hade utredningen inte velat förorda en lösning som tillåter röstning med valsedlar som väljaren själv skrivit ut via Internet. Varken SRF eller Hjälpmedelsinstitutet hade kunnat se några möjligheter att med bibehållen valhemlighet personrösta utan hjälp. I stället hade man föreslagit att "auktoriserade röstmedhjälpare" skulle införas. Från Hjälpmedelsinstitutet hade man sagt att det knappast var tänkbart att förrän röstningen görs "teknisk" för alla åstadkomma något för synsvaga utan åsidosättande av valhemligheten. Mot bakgrund av det anförda fann regeringen att någon förändring av valsedlarnas utformning inte borde föreslås "för närvarande".

Utskottet ansåg i sitt ställningstagande att det är av stor betydelse att alla kan rösta utan att valhemligheten åsidosätts. Att, såsom föreslogs i motionen, använda valsedlar och valkuvert med punktskrift skulle enligt utskottet åsidosätta valhemligheten. Utskottet avstyrkte därför den föreliggande motionen.

I regeringens *regleringsbrev* för budgetåret 2003 avseende Valmyndigheten anges som ett av målen inom verksamhetsområdet Demokrati och deltagande att myndigheten skall följa den svenska och internationella utvecklingen i fråga om elektronisk röstning, och myndigheten skall i återrapportering redovisa hur man följt utvecklingen och vad som framkommit under året. Valmyndigheten har också genom regleringsbrevet getts i uppdrag att till regeringen senast den 30 april 2003 lämna en rapport om den svenska och internationella utvecklingen av elektronisk röstning.

Regeringen har den 16 april 2003 beslutat om *direktiv för en parlamentarisk kommitté* att se över bestämmelserna i vallagen och lämna förslag till en ny lag (Ju 2003:00, dir. 2003:37). I uppdraget ingår bl.a. att överväga i vilken utsträckning elektroniska förfaranden bör införas vid röstning i röstningslokal. Kommittén skall särskilt beakta de fördelar sådana förfaranden kan ha för bl.a. funktionshindrade väljare.

Konstitutionsutskottets ställningstagande

I ett samhälle för alla är det av stor betydelse att funktionshindrade skall kunna delta i den demokratiska processen på så likvärdiga villkor som möjligt. Ansträngningar görs för att nå detta mål, och utskottet vill betona vikten av att dessa ansträngningar fortsätter.

Som nämnts ovan avser konstitutionsutskottet att i höst behandla ett antal motioner som rör vallagsfrågor, bland dem motioner om att synskadade skall ha möjlighet att kunna utöva sin rösträtt fullt ut med bibehållen valhemlighet. Utskottet har tidigare anförts att det är av stor betydelse att alla kan rösta utan att valhemligheten åsidosätts. Enligt utskottets mening bör det ovan nämnda utredningsuppdraget att ta fram förslag till hur elektroniska förfaranden skall kunna införas vid röstning ses som ett viktigt led i arbetet att uppnå syftet att synskadade skall kunna rösta på lika villkor som andra.

Med det anförda föreslår konstitutionsutskottet att socialutskottet avstyrker motion 2002/03:So21 yrkande 20.

Stockholm den 8 maj 2003

På konstitutionsutskottets vägnar

Gunnar Hökmark

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunnar Hökmark (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Helena Bargholtz (fp), Pär Axel Sahlberg (s), Kenth Högström (s), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v), Mats Berglind (s), Henrik S Järrel (m), Anders Bengtsson (s), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c), Helene Petersson (s), Nils Fredrik Aurelius (m), Billy Gustafsson (s) och Gustav Fridolin (mp).

BILAGA 3

Utbildningsutskottets yttrande 2002/03:UbU1y

Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 4 februari 2003 beslutat att bereda utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens skrivelse 2002/03:25 *Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken* jämte motioner.

Utbildningsutskottet behandlar i sitt yttrande motionerna 2002/03:So21 (fp) yrkandena 12–18 och 2002/03:So22 (m) yrkande 2. Motionsyrkandena anknyter huvudsakligen till skrivelsens avsnitt En skola för alla.

Inledning

Riksdagen beslutade våren 2000 efter förslag från regeringen om en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79, bet. SoU14, rskr. 240). Handlingsplanen sträcker sig fram till år 2010. Den spänner över alla samhällsområden. Regeringen redovisar i den nu aktuella skrivelsen hur arbetet med att genomföra handlingsplanen fortskrider.

I avsnittet En skola för alla anger regeringen sammanfattningsvis att ett genomgripande reformarbete har skett de senaste åren för att nå målen i handlingsplanen och förbättra förutsättningarna för studerande som har funktionshinder. Regeringen bedömer att satsningarna på specialpedagogiska frågor, kvalitetsutveckling, kompetensutveckling, lärarutbildning samt en ökning av personaltätheten i skolor och fritidshem kommer att förbättra utbildningssituationen för elever som har funktionshinder. Möjligheterna för dessa elever att gå i skolan i närheten av hemmet och bo tillsammans med sina föräldrar eller i deras närhet ökar.

Elever med funktionshinder

Motioner och utbildningsutskottets bedömning

Folkpartiet begär i motion 2002/03:So21 yrkande 12 ett tillkännagivande till regeringen om att *speciallärarutbildningen skall återinföras*. Att denna utbildning har lagts ned och ersatts av en specialpedagogutbildning är enligt

motionärerna en stor brist, eftersom de nya specialpedagogerna inte i första hand skall arbeta direkt med eleverna. I stället skall de via handledning hjälpa andra lärare i deras arbete med elever i behov av stöd. Motionärerna betonar att det också behövs ett direkt och kvalificerat stöd till de elever som har inlärningssvårigheter.

U t s k o t t e t anser att socialutskottet bör avstyrka motionsyrkandet.

En reformering av lärarutbildningen har genomförts fr.o.m. den 1 juli 2001 enligt riksdagens beslut med anledning av propositionen *En förnyad lärarutbildning* (prop. 1999/2000:135, bet. 2000/01:UbU3, rskr. 2000/01:5). I utbildningen till den nya lärarexamen, som ersatt åtta olika lärarexamina, skall alla lärarkandidater, oavsett vilket stadium eller vilka ämnen de avser att arbeta inom, få viss utbildning i specialpedagogik inom ramen för det s.k. allmänna utbildningsområdet. Målet är att alla blivande lärare utifrån kunskaper i specialpedagogik skall ha goda förutsättningar att organisera arbetet med hänsyn till olika barns och elevers behov av tid, stimulans och stöd. Vidare kan specialpedagogik förekomma som inriktning i lärarexamen, och det kan också utgöra en specialisering. Utskottet anser därför att den nya lärarutbildningen på ett mycket påtagligt sätt kommer att förstärka den specialpedagogiska kompetensen bland alla lärare i skolorna.

Som en påbyggnad på lärarexamen finns specialpedagogexamen. För att få denna examen krävs, enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100, ändr. 2001:23), att studenten har de specialpedagogiska kunskaper och färdigheter som behövs för att aktivt kunna arbeta med barn, ungdomar och vuxna i behov av stöd inom förskola, skola, vuxenutbildning eller habilitering/rehabilitering. Därutöver skall studenten bl.a. kunna genomföra pedagogiska utredningar och analysera individens svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå samt kunna vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för föräldrar, kolleger och andra berörda yrkesutövare.

Motsvarande motionsyrkanden om återinförande av speciellärarutbildningen har tidigare i år avstyrkts av utskottet och avslagits av riksdagen (bet. 2002/03:UbU4 s. 16 f.).

Behovet av *specialskolor för elever med funktionshinder* lyfts fram i två motioner.

Enligt Moderata samlingspartiet i motion 2002/03:So22 yrkande 2 är möjligheten att välja skola viktig för alla elever, men alldeles särskilt viktig för barn och ungdomar med funktionshinder. Mot den bakgrunden ser Moderaterna beslutet att lägga ned den statliga specialskolan Ekeskolan för multihandikappade barn som ett lågvattenmärke. De påpekar att barn och ungdomar med funktionshinder skall ha en rättighet och inte en skyldighet att integreras i den vanliga kommunala skolan. Moderaterna anser att specialskolor även i framtiden skall vara ett alternativ för de elever som anser att dessa skolor bättre kan tillgodose deras särskilda behov.

Också Folkpartiet framhåller – i motion 2002/03:So21 yrkande 13 – att det för vissa grupper av funktionshindrade elever behöver finnas en frihet att

kunna välja en skola som är specialiserad på att undervisa elever med deras funktionshinder. Eftersom multihandikappade elever har stort behov av skraddarsydd lösningar för att deras skolgång över huvud taget skall kunna fungera skall de, eller deras vårdnadshavare, kunna välja statliga specialskolor om de föredrar det. Motionärerna begär att riksdagen skall uttala sig för att möjligheten för multihandikappade elever att välja Hällsboskolan respektive Ekeskolan i form av statliga specialskolor bör återinföras.

U t s k o t t e t föreslår att socialutskottet avstyrker motionsyrkandena.

Riksdagen beslutade hösten 1999 att elever med synskada respektive grav språkstörning inte längre skall tillhöra den statliga specialskolans målgrupp (prop. 1998/99:105, bet. 1999/2000:UbU4, rskr. 1999/2000:14). Det innebar att riksdagen ställde sig bakom regeringens förslag om en successiv avveckling av de fasta skoldelarna vid de statliga riksskolorna Ekeskolan i Örebro och Hällsboskolan i Sigtuna och en samtidig utbyggnad av resurscenterverksamheten vid skolorna.

Frågan om en omprövning av nämnda beslut har därefter återkommande behandlats och avslagits av riksdagen (senast bet. 2002/03:UbU8 s. 14 f.). Utskottet finner inte heller nu skäl för riksdagen att ändra sitt tidigare ställningstagande. Särskilt vill utskottet framhålla den pågående utvecklingen av verksamheten vid resurscentren.

En av regeringen tillsatt särskild utredare lämnade i november 2002 betänkandet *Visstidsutbildning vid statliga resurscenter* (SOU 2002:106). Visstidsutbildning skall ges vid Ekeskolan i Örebro, för elever med synskada och ytterligare funktionshinder, och vid Hällsboskolan i Sigtuna, för elever med grav språkstörning. Dessa tidigare specialskolor är i dag resurscenter inom Specialpedagogiska institutet.

Syftet med vistidsutbildning är att ge ett specialpedagogiskt stöd så att eleven på längre sikt skall kunna återvända till sin hemskola och få en fullgod utbildning i närheten av hemmet. De elever som undervisas vid resurscenter är fortfarande elever i sina respektive hemkommuner.

Utredaren föreslår en ny förordning om vistidsutbildning. Elevens vårdnadshavare skall kunna göra ansökan, och Specialpedagogiska institutets styrelse beslutar om eleven skall tas emot. Vårdnadshavaren skall ha rätt att överklaga ett beslut till Skolväsendets överklagandenämnd. En vistidsutbildning skall fortgå under minst en termin. Om fortsatt behov finns efter den beslutade tiden kan en förnyad ansökan göras. En elev kan fortsätta i vistidsutbildning under hela den obligatoriska skolgången.

Betänkandet har remissbehandlats. Remisstiden gick ut den sista mars 2003. Ärendet bereds nu inom Regeringskansliet.

I motion 2002/03:So21 yrkande 14 begär Folkpartiet ett riksdagsuttalande om att direktiven till kommittén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning bör ändras, så att alternativet *nedläggning av särskolan inte utreds*.

U t s k o t t e t hänvisar till att regeringen den 13 mars 2003, och således efter det att motionsyrkandet väcktes, beslutat om tilläggsdirektiv till kommit-

tén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning (dir. 2001:100, tilläggsdir. 2003:32). Enligt dessa skall kommittén, den s.k. Carlbeck-kommittén, endast lämna författningsförslag för det alternativ som innebär att särskolan och särvux skall kvarstå som egna skolor.

Motionsyrkandet bör därmed avstyrkas av socialutskottet.

Folkpartiet föreslår i motion 2002/03:So21 yrkande 15 att en **nationell skolpeng** skall införas. En nationell skolpeng ger elever möjlighet att välja skola, oavsett om skolan ligger i den egna kommunen, en annan kommun eller är fristående. Enligt motionärerna skall skolpengen anpassas efter de särskilda behov av stöd som en elev kan ha. Det innebär att elever med funktionshinder skall garanteras en större resurs. Funktionshindrade elever skall också kunna använda skolpengen till att välja en särskola eller specialskola.

U t s k o t t e t anser att socialutskottet bör avstyrka motionsyrkandet.

Motionsyrkanden om en nationell skolpeng har avstyrkts av utskottet och avslagits av riksdagen vid ett flertal tillfällen såväl under föregående mandatperiod som under innevarande riksmöte. Utskottet har ingen annan uppfattning nu. En nationell skolpeng ger inte de grundläggande förutsättningarna för att kraven på en likvärdig skola av hög kvalitet för alla elever skall kunna uppfyllas. Resurser till skolans verksamhet skall enligt utskottet fördelas med utgångspunkt i de behov som enskilda elever, olika grupper av elever och skolor faktiskt har. Att schablonmässigt fördela skolpengen enligt vissa kriterier är inte tillräckligt för den flexibilitet som är nödvändig för att skolan skall kunna bli likvärdig. Utskottet finner det inte heller rimligt att införa en central resursfördelning för funktionshindrade elevers behov.

Vuxna studerande med funktionshinder

Motioner och utbildningsutskottets bedömning

Enligt Folkpartiet i motion 2002/03:So21 yrkande 16 bör staten svara för de kostnader som uppstår för att genomföra **utbildningstolkning** inom den offentligt finansierade vuxenutbildningen. Motionärerna påpekar att döva och hörselskadade studerande i lika hög grad som andra studerande måste kunna ta del av föreläsningar, ställa frågor och kommunicera med sin lärare. Emellertid har det för vissa utbildningsanordnare blivit för dyrt att bekosta de teckentolkare som behövs. Ett statligt ansvar för att bekosta utbildningstolk bör enligt motionärerna finansieras genom att medel förs över från kommunbidragen till ett samlat anslag för utbildningstolkning.

U t s k o t t e t anser att motionsyrkandet bör avstyrkas.

Frågan om utbildningstolk behandlades i propositionen *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* som riksdagen till alla delar ställde sig bakom (prop. 2000/01:72, bet. UbU15, rskr. 229). Kunskapslyftskommittén hade i sin utvärdering visat att studerande som behöver utbildningstolk har

betydande svårigheter att få tolkinsatsen finansierad. Den huvudsakliga orsaken är att utbildningstolkning är förknippad med stora kostnader för utbildningsanordnaren. Regeringen uttalade i nämnda proposition (s. 79 f.) att en av de grundläggande principerna i svensk handikappolitik är den s.k. ansvars- och finansieringsprincipen. På en övergripande nivå betyder detta att de medel som avsätts för vuxenutbildningen i princip skall täcka kostnader även för studerande med funktionshinder. Varje utbildningsanordnare, oftast kommun eller folkhögskola, bör därför tillhandahålla det tolkstöd som behövs. Regeringen bedömde dock att speciella insatser kunde behövas i fråga om att utveckla läromedel för studerande som har teckenspråk som första språk inom kommunal vuxenutbildning och folkhögskola.

Som redovisas i den nu aktuella regeringsskrivelsen disponerar Nationellt centrum för flexibelt lärande 10 miljoner kronor årligen fr.o.m. budgetåret 2002 för att, i samarbete med Specialpedagogiska institutet, utveckla läromedel för vuxna med teckenspråk som första språk. Ett av myndighetens verksamhetsmål är att öka förutsättningarna för dessa vuxenstuderande att delta i vuxenutbildningen och folkbildningen.

I motion 2002/03:So21 yrkande 17 förordar Folkpartiet att alla vuxenstuderande, inklusive de med funktionshinder, skall **ges möjlighet att välja vuxenutbildning**, dvs. om de vill utbilda sig i den kommunala vuxenutbildningen, genom en folkbildningsorganisation eller hos en annan anordnare. Ett problem som måste ses över, påpekar motionärerna, är att kommuner inte alltid betalar för elever med funktionshinder som väljer att studera vid folkhögskola eller studieförbund.

U t s k o t t e t föreslår att socialutskottet avstyrker motionsyrkandet.

För studerande med funktionshinder vid folkhögskola avsätts s.k. förstärkningsbidrag ur anslaget för bidrag till folkbildningen (utgiftsområde 17, anslaget 25:1) enligt beslut av Folkbildningsrådet. Förstärkningsbidragen utgör för närvarande ca 10 % av statsbidraget till folkhögskolorna eller 123 miljoner kronor för budgetåret 2003. För att förstärkningsbidrag skall utges skall folkhögskolan ha merkostnader som är relaterade till studerandes funktionshinder. Därtill disponerar Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) drygt 40 miljoner kronor för budgetåret 2003 för bidrag till vissa åtgärder för studerande med funktionshinder vid folkhögskola (utgiftsområde 17, anslaget 25:2). Folkbildningsrådet har tillsammans med Sisus utformat riktlinjer för statsbidragsfördelningen till folkhögskolorna för insatser för deltagare med funktionshinder för läsåret 2002/2003. Enligt riktlinjerna prioriteras bidrag till lönekostnader för ökade lärarinsatser, tolkinsatser samt för assistans.

Folkpartiet anser i motion 2002/03:So21 yrkande 18 att riksdagen hos regeringen bör begära ett lagförslag om **rätt till vuxenutbildning för utvecklingsstörda inom sÄrvux**. Motionärerna framhåller att det är svårt att förstå varför utvecklingsstörda vuxna skall ha mindre rätt till vuxenutbildning än andra vuxna.

U t s k o t t e t föreslår att motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet avstyrkte tidigare i år motsvarande motionsyrkanden med hänvisning till pågående översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning inom den s.k. Carlbeck-kommittén (bet. 2002/03: UbU8 s. 18 f.).

Carlbeck-kommittén lämnade nyligen delbetänkandet *För den jag är – om utbildning och utvecklingsstörning* (SOU 2003:35). Delbetänkandet är en beskrivning och kartläggning av hur utbildningen för barn, ungdomar och vuxna ser ut i dag. Kommittén konstaterar bl.a. att utbildningen inom sårvox erbjuds i alldeles för liten omfattning och att resurstilldelningen till sårvox är påfallande låg, både i reella tal och i förhållande till satsningarna på övrig vuxenutbildning. Skillnaderna mellan kommunerna är också mycket stora. Den lägesbeskrivning som redovisas i delbetänkandet kommer enligt kommittén att ligga till grund för de förslag som kommittén skall presentera i sitt slutbetänkande i oktober 2004.

Resultatet av utredningsarbetet bör enligt utskottets mening inväntas.

Stockholm den 15 maj 2003

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jan Björkman (s), Ulf Nilsson (fp), Inger Lundberg (s), Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Majléne Westerlund Panke (s), Agneta Lundberg (s), Inger Davidson (kd), Nils-Erik Söderqvist (s), Per Bill (m), Louise Malmström (s), Ana Maria Narti (fp), Anna Ibrisagic (m), Mikael Damberg (s), Mikaela Valtersson (mp), Christer Adelsbo (s), Lennart Gustavsson (v) och Håkan Larsson (c).

Avvikande meningar

1. Speciallärarutbildningen

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Det är olyckligt att speciallärarutbildningen har lagts ned och ersatts av en specialpedagogutbildning, eftersom specialpedagogerna inte i första hand skall arbeta direkt med eleverna. I stället skall de handleda andra lärare i deras arbete med elever i behov av stöd. Vi anser att det finns behov av ett direkt och kvalificerat stöd till de elever som har inlärningssvårigheter, t.ex. i form av dyslexi. Speciallärartjänster måste åter inrättas på skolorna och en speciallärarutbildning införas på lärarhögskolorna.

Vi anser att socialutskottet bör föreslå att riksdagen med bifall till motion 2002/03:So21 yrkande 12 som sin mening ger regeringen till känna vad vi här har framfört.

2. Specialskolor för elever med funktionshinder

av Ulf Nilsson (fp), Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Inger Davidson (kd), Per Bill (m), Ana Maria Narti (fp) och Anna Ibrisagic (m).

Möjligheten att välja skola är viktig för alla elever, men alldeles särskilt viktig för barn och ungdomar med funktionshinder. De behöver ha en frihet att kunna välja en skola som är specialiserad på att undervisa elever med deras specifika funktionshinder. De skall ha en rättighet och inte en skyldighet att integreras i den vanliga kommunala skolan. Eftersom multihandikappade elever har stort behov av skräddarsydda lösningar för att deras skolgång över huvud taget skall kunna fungera skall de, eller deras vårdnadshavare, kunna välja statliga specialskolor om de föredrar det.

Staten måste enligt vår uppfattning ha ett särskilt ansvar för skolan för elever med svåra funktionshinder. Beslutet att avveckla de statliga specialskolorna Ekeskolan, för elever med synskada och ytterligare funktionshinder, och Hällsboskolan, för elever med grav tal- och språkstörning, måste därför upphävas. Socialutskottet bör föreslå att riksdagen med bifall till motionsyrkandena gör ett tillkännagivande till regeringen om statliga specialskolor för multihandikappade elever.

3. Nationell skolpeng

av Ulf Nilsson (fp) och Ana Maria Narti (fp).

Vi föreslår att en nationell skolpeng införs. En nationell skolpeng innebär att elever kan välja att gå i vilken skola de vill, oavsett om skolan ligger i den egna kommunen, en annan kommun eller är fristående. Skolpengen skall enligt vårt förslag anpassas efter de särskilda behov av stöd som den enskilda

eleven kan ha. Elever med funktionshinder garanteras därmed större resurser. Funktionshindrade elever skall också kunna använda den nationella skolpengen till att välja en särskola eller specialskola.

Socialutskottet bör enligt vår mening tillstyrka motion 2002/03:So21 yrkande 15.

4. Utbildningstolk inom vuxenutbildningen

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Vuxenutbildningen är inte alltid tillgänglig för funktionshindrade. För att en studerande skall kunna vara fullt ut delaktig i undervisningen måste han eller hon få ta del av föreläsningar, ställa frågor och kommunicera med sin lärare. Detta gäller naturligtvis döva och hörselskadade i lika hög grad som andra studerande. Problemet är att för vissa utbildningsanordnare har det blivit för dyrt att bekosta de teckentolkare som behövs. Vi anser att staten bör överta ansvaret för de kostnader som uppstår för att genomföra utbildningstolkning inom den offentligt finansierade vuxenutbildningen. Finansieringen av denna reform skall enligt vår mening ske genom att medel förs över från kommunbidragen till ett samlat anslag för utbildningstolkning.

Detta bör riksdagen, med bifall till motionsyrkandet, som sin mening ge regeringen till känna.

5. Möjlighet att välja utbildningsanordnare i vuxenutbildningen

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Ett problem som måste ses över är att kommuner inte alltid betalar för elever med funktionshinder som väljer att studera vid folkhögskola eller studieförbund. Alla vuxenstuderande, inklusive de med funktionshinder, skall enligt vår mening ha möjlighet att välja om de vill utbilda sig i komvux eller genom en folkbildningsorganisation. Helst bör de även kunna välja annan anordnare av vuxenutbildning. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening och därmed bifalla motion 2002/03:So21 yrkande 17.

6. Rätten till utbildning inom särvux

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Vuxna med en utvecklingsstörning har inte samma rätt till grundläggande vuxenutbildning som andra vuxna har. Kommunerna är i dag inte skyldiga att bereda plats för alla som vill studera i särvux. Denna särbehandling har vi svårt att förstå. Rätten till grundläggande utbildning bör gälla alla. Vi anser att utvecklingsstördas rätt till utbildning inom särvux skall skrivas in i skollagen. Nivå och omfattning får anpassas till individernas förutsättningar.

Socialutskottet bör föreslå att riksdagen med bifall till motionsyrkandet gör ett tillkännagivande till regeringen i enlighet med vad vi här har framfört.

Särskilda yttranden

1. Specialskolor för elever med funktionshinder – kd

av Inger Davidson (kd).

Jag vill påminna om att Kristdemokraterna i sitt budgetalternativ för år 2003 avsatte 5 miljoner kronor under anslaget 25:4 *Specialpedagogiska institutet* för att bevara de fasta skoldelarna vid Ekeskolan och Hällsboskolan.

2. Utredning om särskolan

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Vi vill betona att det är viktigt att särskolan får vara kvar som egen skolform, eftersom särskolan ger en mycket bra utbildning till elever med utvecklingsstörning. Eleverna, eller deras vårdnadshavare, skall enligt vår uppfattning även framöver kunna välja mellan grundskolan och grundsärskolan respektive mellan gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

3. Utredning om särskolan

av Lennart Gustavsson (v).

Vänsterpartiet anser att det är viktigt att den parlamentariska kommitté (Carlbeck-kommittén) som skall se över utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning har ett brett uppdrag. Enligt de ursprungliga direktiven skulle kommittén arbeta med två parallella alternativ, nämligen att särskolan och särsvux kvarstår alternativt upphör som skolformer. Ett sådant arbetsätt skulle enligt vår mening ha gett bättre förutsättningar för att utredningen på allvar skall kunna utforma förslag som långsiktigt skapar goda utbildningsmöjligheter för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning.

BILAGA 4

Trafikutskottets yttrande 2002/03:TU3y

Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 4 februari 2003 beslutat att bereda trafikutskottet tillfälle att yttra sig över skrivelse 2002/03:25 Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken jämte motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) yrkandena 12 och 13.

Skrivelsen

Utskottet redovisar inledningsvis skrivelsens huvudsakliga innehåll och handlingsplanen i korthet. Därefter redovisas vad regeringen i skrivelsen anför om färdmedel och transportsystem för alla. Dessa delar berör trafikutskottets beredningsområde och de frågor som tas upp i motion 2002/03:So23 yrkandena 12 och 13.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för hur arbetet med att genomföra den nationella handlingsplanen för handikappolitiken utvecklats sedan i maj 2000 då riksdagen beslutade att anta propositionen Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Regeringen redovisar vilka åtgärder som hittills gjorts, vilka insatser som kommer att ha stor betydelse de närmaste åren samt viktiga delar av det internationella arbete som bedrivs för att förbättra villkoren för personer med funktionsnedsättningar.

Handlingsplanen i korthet

Av regeringens skrivelse framgår bl.a. att handikappolitiken genom handlingsplanen ges en ny inriktning. Planen, som omfattar alla samhällssektorer, beskriver vad som behöver göras de närmaste åren för att Sverige bättre skall uppfylla de handikappolitiska målsättningarna. Den lyfter fram de mest angelägna insatserna både på ett allmänt plan genom att ange prioriterade arbetsområden och på ett mer konkret plan genom att precisera vad som behöver göras.

De nationella målen för handikappolitiken är

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund,
- ett samhälle som utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet samt
- en jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Arbetet skall koncentreras på att undanröja de hinder som finns för full delaktighet i samhället. Det innebär att Sverige behöver göras tillgängligare. Här avses inte bara fysisk tillgänglighet utan även tillgång till språket, tillgång till samhällsinformation och allt annat som hindrar människor att känna till och nyttja sina rättigheter samt att delta i en samhällsgemenskap och göra fria val i vardagen. Avgörande för ett tillgängligt samhälle är att det tas hänsyn till att människor har olika behov och att utformningen av samhället måste anpassas till detta. Det kräver samverkan, flexibilitet och ett kreativt tänkande. Särlösningar kan vara diskriminerande.

Färdmedel och transportsystem för alla

Regeringen framhåller i skrivelsen bl.a. att transportsystemen måste tillgodoses höga krav på *tillgänglighet för personer med funktionshinder*. Tillgängligheten till transportsystemet som helhet – trafikslag, infrastruktur, färdmedel, information och annan service – måste därför fortlöpande förbättras och beaktas vid all planering, upphandling och drift. Varje del i resekedjan måste vara tillgänglig. Det är därför viktigt att trafikslag och trafikformer samplaneras. Systemet måste ha sådan kvalitet att den enskilde kan resa från dörr till dörr under värdiga, säkra och bekväma former.

Nya föreskrifter för kollektivtrafiken bör utformas med utgångspunkt från att alla färdmedel bör vara anpassade senast till år 2010 men huvuddelen av färdmedlen i denna trafik bör vara tillgängliga år 2003. För att planera för ökad tillgänglighet bör trafikverken årligen redovisa de samlade insatserna som görs samt effekterna av dessa med tonvikten lagd på kollektivtrafikområdet. Det är även angeläget med en trafikslagsövergripande redovisning av tillgängligheten till kollektivtrafiken.

Rikstrafiken, som från ett kundorienterat perspektiv skall verka för ett samordnat kollektivtrafiksystem, har fått i uppdrag att sammanställa en trafikslagsövergripande lägesbeskrivning, bristanalys och åtgärdsplan på nationell nivå.

Samverkansprojektet Hela resan är ett samverkansprojekt mellan de olika trafikverken, Rikstrafiken, Svenska Lokaltrafikföreningen (SLTF), Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO), Samtrafiken, Tåg i Bergslagen och Verket för innovationssystem (Vinnova). Syftet är att projektet skall ge underlag till trafikslagsövergripande åtgärdsplaner. Hela resan riktar in sin verksamhet dels på knutpunkter eller transportterminaler där resenärer byter trafikslag eller transportfordon, dels på vilka insatser som behövs för att säkerställa att hela resekedjan skall fungera.

Med hjälp av den kunskap som projektet ger kommer respektive trafikverk samt Rikstrafiken att redovisa en strategi för vad som behöver ske, i vilken takt samt till vilken insats för att säkerställa en tillgänglig kollektivtrafik till år 2010. Strategin skall redovisas till regeringen senast den 31 mars 2003. I anslutning till projektet genomförs även en utvärdering för att komma fram till vad som ytterligare krävs för att få till stånd en väl fungerande samverkan för att hela reskedjan från dörr till dörr skall fungera. Rikstrafikens hemsida på Internet ger viss information om projektet *Hela resan*.

Vägverket har haft i uppdrag att tillsammans med bland annat Statens järnvägar, Banverket, Sjöfartsverket och Luftfartsverket utvärdera handikappolitiken inom transportområdet. Uppdraget slutredovisades i december 2001 (Publikation 2001:125). Redovisningen uppmärksammar särskilt kollektivtrafik och färdtjänst. I utredningen redovisas ett antal förslag avseende bl.a. tillsyn, införande av sanktionsmöjligheter, skärpta krav på trafikförsörjningsplaner, och förändringar i regler för statsbidrag. Rapporten har remissbehandlats och bereds i Regeringskansliet.

Vägverket har haft i uppdrag att redovisa *tillståndet och utvecklingen inom färdtjänsten* från den 1 januari 1998 då reglerna för färdtjänst ändrades. Uppdraget redovisades i oktober 2001. I utredningen ställs frågan om det på sikt behövs en mer tvingande lagstiftning av samordningen mellan ordinarie kollektivtrafik och färdtjänsten eftersom utvecklingen av färdtjänsten hänger nära samman med utvecklingen av kollektivtrafiken.

En mer tvingande lagstiftning bör övervägas om det visar sig att utvecklingen sker långsamt och bristfälligt. Färdtjänst bedöms vidare alltså vara en betydelsefull transportform som kommer att behövas även om kollektivtrafiken utvecklas så att den blir tillgänglig för alla. Det fordras därför bättre kunskap om hur färdtjänsten kan kvalitetssäkras och hur man kan öka entreprenörernas intresse av att tillhandahålla god service. Utredningen föreslår att det inrättas en tillsynsfunktion för färdtjänsten samt att ändringar i lagen om färdtjänst om bl.a. kvalitet, barns rättigheter, planering, individuell anpassning och ledsagare övervägs.

Regeringen har i augusti 2002 beslutat att tillsätta en utredare med uppdrag att bl.a. överväga och vid behov lämna förslag till ändringar i lagstiftningen om färdtjänst (dir. 2002:108). Utgångspunkten skall vara den omfattande analys av eventuella lagändringar som finns i Vägverkets redovisning. Utredaren skall bl.a. uppmärksamma de färdtjänstberättigades uppfattning att tillämpningen av lagen tenderar att bli alltmer restriktiv, vilket leder till att de får försämrade transportmöjligheter.

Motionsförslag

Enligt motion 2002/03:So23 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) är det absurt att man som synskadad t.ex. inte har rätt att ta med sin assistent under *färdtjänstresan*. I Stockholms län har man just nu i dagarna lättat på detta och

väljer att tolka färdtjänstlagen på ett positivt sätt för den som behöver färdtjänsten. Enligt motionärerna behövs en nationell översyn av färdtjänstlagen (*yrkande 12*).

I samma motion framhålls att projektet Hela resan är ett fint samverkansprojekt, som låter mycket bra. Målet om tillgängliga färdmedel och transportsystem för alla är uppsatt till år 2010. Det är långt dit, och det är långt till att inte diskriminera funktionshindrade, menar motionärerna. Det framgår också av motionen att det har skett vissa förbättringar vad gäller kommunikationer, men långt ifrån all länstrafik eller *kommunal kollektivtrafik* fungerar. Dessutom har samordningen med andra funktioner i samhället glömts bort. Att t.ex. hinna till arbetet eller till skolan kan vara så oöverstigit att man avstår från att ta sig dit över huvud taget, vilket då i sin tur kan påverka den lön eller det bidrag man får (*yrkande 13*).

Trafikutskottets ställningstagande

Som utgångspunkt för sina överväganden vill trafikutskottet inledningsvis erinra om att enligt 1998 års *transportpolitiska beslut* (prop. 1997/98:56, bet. 1997/98:TU10, rskr. 1997/98:266) skall trafikförsörjningen bidra till ett tillgängligt transportsystem så att medborgarnas och näringslivets grundläggande transportbehov kan tillgodoses. Det innebär bl.a. att kollektivtrafiken skall anpassas bättre till funktionshindrade personer och att färdtjänsten bör betraktas som en del av kollektivtrafiken. Utskottet anser mot denna bakgrund att skrivelsen tar upp viktiga frågor där såväl ett fortsatt utvecklingsarbete som uppföljning är angeläget för att förbättra villkoren för personer med funktionshinder.

Med anledning av motionsyrkandena 12 och 13 i motion 2002/03:So23 vill utskottet anföra följande.

Trafikutskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat frågor som rör tillgängligheten för funktionshindrade inom transportsystemet. Vid utskottets budgetbehandling om *färdtjänsten* hösten 2002 (bet. 2002/03:TU1 s. 107–112) framhöll utskottet bl.a. att färdtjänsten är ett prioriterat område för utskottet, som följer frågan noga. Enligt utskottet var färdtjänstens utformning av stor betydelse för att riksdagens transportpolitiska mål om ett tillgängligt transportsystem för alla skulle kunna uppnås. Utskottet såg det därför som positivt att regeringen tillkallat en särskild utredare för att se över regelverket för färdtjänsten (dir. 2002:108).

Utskottet har erfarit att utredaren kommer att ta upp frågor om ledsagare och medresenärer på färdtjänstresan. En utgångspunkt för utredaren är Vägverkets redovisning, vari bl.a. förslag finns om ändringar i lagen (1997:736) om färdtjänsten rörande ledsagare. Utredningsuppdraget skall redovisas den 1 november 2003.

Mot bakgrund av vad utskottet nu anfört om färdtjänsten torde motion So23 yrkande 12 bli tillgodosett. Yrkandet avstyrks följaktligen.

Frågan om *samordning av trafikföretagen* togs också upp vid budgetberedningen hösten 2002 (bet. 2002/03:TU1 s. 98–99). Utskottet redovisade då bl.a. att Rikstrafiken utvecklat ett trafikslagsövergripande projekt, benämnt Hela resan. Rikstrafiken har också drivit krav på bokningssamarbete genom ett särskilt datagränssnitt, redovisat ett förslag till ett enda telefonnummer för upplysning om kollektivtrafiken och lanserat en Internetportal med övergripande information om hela trafiksektorn. Utskottet pekade också på den verksamhet som bedrivs av Samtrafiken i Sverige AB.

Utskottet har erfarit att som ett resultat av Hela resan har generaldirektörerna för Rikstrafiken, Banverket, Luftfartsverket, Sjöfartsverket och Vägverket undertecknat en gemensam tolkning av sektorsansvaret avseende tillgängligheten till kollektivtrafiken för funktionshindrade.

När utskottet behandlade frågan om kollektivtrafik för funktionshindrade hösten 2001 (bet. 2001/02:TU2 s. 111–113) i samband med beredningen av regeringens proposition om infrastruktur för ett långsiktigt hållbart transportsystem framhöll utskottet det angelägna i att anpassningen av transportsystemet till de funktionshindrades behov påskyndas.

Mot bakgrund av utskottets tidigare uttalande och det omfattande arbete som för närvarande pågår i frågan anser utskottet att någon åtgärd från riksdagens sida inte är behövlig med anledning av yrkande 13 i motion So23. Mot bakgrund av det anförda avstyrks därför motionsyrkandet.

Trafikutskottet vill i sammanhanget även lyfta fram frågor om tillgängligheten för funktionshindrade som rör järnvägsresor och post- och kassaservice.

När det gäller frågan om *järnvägsresor* kan utskottet av regeringens redovisning i budgetpropositionen (prop. 2002/03:1 utg.omr. 22) konstatera att åtgärder gjorts i stationsmiljön för att förbättra funktionshindrades tillgång till transportsystemet. Av regeringens redogörelse för hur arbetet med att genomföra den nationella handlingsplanen framgår vidare att Banverket tar fram nya råd och rekommendationer för inköp av fordon. För att se till att samtliga nya fordon handikappanpassas ingår i tillståndsprövningen av tågoperatörer samråd med företrädare för handikappanpassningsfrågan inom Banverket. Utskottet ser också positivt på att Banverket i Framtidsplan för järnvägen 2004–2015 avsätter 800 miljoner kronor för anpassning av bl.a. Banverkets stationer och hållplatser för funktionshindrade. Utskottet ser arbetet med dessa frågor som utomordentligt väsentligt för att underlätta och möjliggöra ett ökat järnvägsresande för bl.a. rullstolsburna personer.

Frågan om *post- och kassaservice* för funktionshindrade togs upp vid budgetberedningen hösten 2002 (bet. 2002/03:TU1 s. 119–121), vavid utskottet förutsatte att Postens förändringsarbete skulle ske på ett socialt ansvarsfullt sätt och att regeringen noga följer utvecklingen och utvärderar förändringarna. Funktionshindrades krav på en god postservice är grundläggande och måste beaktas, ansåg utskottet. Utskottet är alltjämt av den uppfattningen.

Enligt trafikutskottets mening är de frågor som utskottet tar upp ovan av stor betydelse för att nå målet om att skapa ett tillgängligt samhälle i enlighet med de transport- och postpolitiska besluten och den nationella handlingspla-

nen för handikappolitiken. Utskottet utgår ifrån att arbetet med dessa frågor bereds med skyndsamhet.

Utskottet vill i sammanhanget erinra om att utskottet behandlat två motioner om tillgänglighet för personer med funktionshinder i betänkandet (bet. 2002/03:TU3) om transportpolitiken.

Stockholm den 1 april 2003

På trafikutskottets vägnar

Claes Roxbergh

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Claes Roxbergh (mp), Carina Moberg (s), Elizabeth Nyström (m), Jarl Lander (s), Erling Bager (fp), Hans Stenberg (s), Karin Svensson Smith (v), Claes-Göran Brandin (s), Monica Green (s), Runar Patriksson (fp), Sven Bergström (c), Kerstin Engle (s), Jan-Evert Rådström (m), Börje Vestlund (s), Carl-Axel Roslund (m) och Mikael Oscarsson (kd).

BILAGA 5

Offentlig utfrågning i socialutskottet den 20 maj 2003 med fokus på frågor i vardagslivet för barn och unga med funktionshinder

Inbjudna deltagare:

Riksorganisationen Unga Synskadade

Anna Bergholtz, styrelseledamot

Åsa Persson, ombudsman

12-gruppen *

Linda Olsson, studerande

Emelie Karlsson, 6 år

Annica Karlsson, förälder

Sofie Wikström, projektledare

RBU, Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar

Erik Hammarstrand, studerande

Agnetha Mbuyamba, förbundsordförande

Eva Hersler, avdelningschef

Anna Ingmanson, ombudsman

Ulrika Melkersson-Jönsson, ombudsman Unga RBU:are

Barnombudsmannen, BO

BO Lena Nyberg

* 12-gruppen – ett samarbete mellan små handikappförbund som företräder personer med dolda funktionsnedsättningar.

Handikappombudsmannen, HO

HO Lars Lööw
Jenny Olausson, jurist

Skolverket/Myndigheten för skolutveckling

Staffan Engström, undervisningsråd - Skolverket
Gudrun Rendling, undervisningsråd – Skolverket
Anna Kempe, undervisningsråd – Myndigheten för skolutveckling

Svenska Kommunförbundet

Laina Kämpe, utredare
Margareta Erman, sekreterare

Socialstyrelsen

Karin Mossler, chefsekonom
Birgitta Larsson, utredare

Socialdepartementet

Lars Lindberg, politisk sakkunnig
Kerstin Jansson, departementssekreterare
Inger Laudon, departementssekreterare

Ordföranden: Jag tänkte börja med att hälsa er alla välkomna till socialutskottets offentliga utfrågning. Vi har den här utfrågningen med anledning av regeringens skrivelse om en uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Det är nu snart tre år sedan handlingsplanen antogs. Socialutskottet genomförde också då en offentlig utfrågning, och vi hade den utfrågningen som en del av beredningen av handikapplanen.

När det nu har kommit en skrivelse som följer upp handlingsplanen och när skrivelsen nu ligger i utskottet för att behandlas valde vi igen att ha en utfrågning. Vi gör det för att vi vill lyssna till er som representerar både organisationer och myndigheter och få er bild av vad som har hänt ute i samhället inför den fortsatta beredningen i utskottet.

Vi har också valt att inleda den här utfrågningen med att inbjuda några organisationer som representerar unga med funktionshinder, för att få er ungdomars bild av hur det är att vara ung och leva med funktionshinder. Det här är ett mycket medvetet val av socialutskottet, eftersom vi upplever att just barn och ungdomar inte alltid får sitt berättigade utrymme i debatten när det gäller att utforma politik.

Innan jag överlämnar ordet till er inbjudna gäster tvingas jag också kommentera att riksdagens lokaler ännu inte är helt tillgängliga för alla. Det pågår ett arbete för att förbättra tillgängligheten, och det är min förhoppning att vi inom en snar framtid ska ha anpassat lokalerna så att även podiet, som i dag inte är tillgängligt för alla, ska kunna vara det. Det finns praktiska problem när man arbetar i skyddade och kulturmärkta byggnader, men arbetet pågår, och jag hoppas att vi snart ska ha löst de problemen.

Innan jag överlämnar ordet ska jag också fråga om det finns några i lokalen, på åhörarläktaren eller nere i kammarsalen, som har behov av att vi fortsätter använda våra två teckentolkar. Om det inte finns behov av dem tänker vi nämligen entlediga dem, för de är efterfrågade på många ställen. Vi känner alla till att just teckentolkar behövs ofta. Är det någon som har behov av teckentolkning, så räck upp en hand, så vi ser detta! Nej. Då tänker vi entlediga våra teckentolkar för dagen, och vi tackar er för att ni trots allt kom hit!

Med detta överlämnar jag ordet till vår första medverkande, Anna Bergholtz, som är styrelseledamot i Riksorganisationen Unga Synskadade.

Anna Bergholtz, Riksorganisationen Unga Synskadade: Anna Bergholtz heter jag, och jag kommer från Riksorganisationen Unga Synskadade. Jag har även med mig Åsa Persson.

Åsa Persson, Riksorganisationen Unga Synskadade: Jag jobbar som ombudsman för Unga Synskadade, och jag kommer att vara med och svara på frågor senare.

Anna Bergholtz, Riksorganisationen Unga Synskadade: Jag tänkte kort berätta vad Unga Synskadade är för någonting. Riksorganisationen Unga Synskadade är en intresseorganisation för barn och ungdomar mellan 12 och 30 år med synskada. Vi arbetar med frågor som rör synskadade och för att vi synskadade ska kunna leva ett bättre liv i samhället.

Jag tänkte prata om skolan, eftersom det är en av de frågor som vi arbetar mycket med. Unga Synskadade är för en integrerad skola, men som ni säkert alla känner till är det mycket problem i dag i den integrerade skolan. Jag tänker berätta lite om de problem som rör just synskadade. Som det ser ut i dag är det mycket neddragningar, och vi har ganska nyligen fått reda på att det kommer att dras ned mer inom skolan. Tyvärr är ju detta något som drabbar oss funktionshindrade extra hårt, och det ser vi som ganska olyckligt. Men vi tror att det finns lösningar på de problem som finns.

Jag tänkte berätta om hur det kan se ut för en synskadad elev en vanlig dag i en skola. Det var nämligen så att jag, Anna, och vår ordförande Ulrika Norelius, var och hälsade på en synskadad tjej i skolan. Hon går i åttonde klass och är 15 år. Under den dagen var det ganska typiska problem som belystes. Vi känner väl igen dem hos våra medlemmar, och därför tänkte jag lyfta fram dem. Det är återkommande problem utifrån tre aspekter, och dessa aspekter är tillgänglighet, den psykosociala situationen och den pedagogiska biten.

Vi hälsade alltså på Sara, som den här tjejen heter. När vi kom till skolan var första lektionen svenska. Sara har varje dag i skolan en assistent med sig, som hjälper henne att föra över stenciler till punktskrift och så, eftersom Sara är punktskriftsläsare. Men den här dagen – och enligt Sara är det inte ovanligt – fick hon en stencil utdelad som assistenten i fråga inte hade fått innan, och Sara kunde alltså inte läsa den själv, vilket kändes väldigt orättvist för Sara. Det slutade med att läraren fick sitta och läsa högt för henne. Det här är en ganska typisk del av tillgänglighetsbiten: Man får inte saker tillgängliga för sig. I detta fall behövde Sara stencilen på punktskrift. Är man synsvag i dag, det vill säga man läser svart skrift, så kanske man behöver få texten förstorad.

Under dagen berättade Sara för oss att det ganska ofta händer att hon inte får böcker i tid på rätt medium. I hennes fall läser hon punktskriftsböcker och använder kassetter, och det har hänt att hon har fått vänta ett år på en bok. Alla förstår ju att man då kommer väldigt mycket efter i skolan.

När det ringde till rast den dagen då vi var och hälsade på Sara i skolan reagerade vi väldigt, för Sara gick via ett annat klassrum som ligger i anslutning till det hemklassrum som hon har. Detta rum är det rum som assistenten brukar sitta i. Vi reagerade för detta och tänkte: Men varför springer hon inte i väg med sina klasskamrater? Men vi kände också igen att det här är ganska typiskt. Här vill jag lyfta fram hur den psykosociala situationen ofta är för synskadade. Just när det ringer ut till rast springer alla elever ut, och – ja, det är svårt att hänga med när man inte ser. En annan situation som är jobbig när man inte ser är matsalssituationen. Man ser inte var klasskamraterna sitter någonstans till exempel.

En annan brist som jag vill lyfta fram är den pedagogiska delen. Sara berättade för oss om hur en hemkunskapslektion kan se ut. Då arbetar hon tillsammans med sin assistent och inte tillsammans med de andra klasskamraterna i små grupper. Man kan ju fundera på om det ska vara så, för det finns ju sätt att lösa det problemet på.

Det är väl i hög grad detta som vi från Unga Synskadade känner: Man behöver se lösningarna – inte problemen.

Sara berättade att hon oftast också blir särbehandlad av sina lärare. Det är ju kanske svårt att veta alla gånger hur man som lärare ska bemöta en elev som är synskadad, men där tror vi också att det finns lösningar. Det handlar mycket om kunskap och om att sätta sig in i problematiken. Vad gäller till exempel hemkunskapslektionen berättade Sara om den särbehandling som vi ofta får höra om från våra medlemmar. Hon fick väldigt beröm när hon lyckades hålla upp ett glas vatten: O, vad du är duktig som klarar det här! Det känns inte så jättekul när man är 15 år att få den sortens beröm inför alla klasskamrater. Man hamnar på en helt annan nivå.

En problematik som också kan vara värd att lyfta fram har att göra med hjälpmedel. Sara har en bärbar dator i sin skola, och det är bra för hennes del, eftersom hon då kan ta med sig datorn mellan de olika lektionerna och de olika klassrummen. Nu hade Sara en fördel eftersom hon hade ett hemklassrum, men det är inte alla som har det. Det kan vara en bra lösning att ha ett hemklassrum och hålla sig till det och slippa att flytta runt hjälpmedlen. Men det finns exempel på att synskadade elever har stationära datorer och vagnar som de får frakta runt sina datorer på. Det blir ju inte mycket rast när det är rast, utan det blir till att flytta datorn, och då hamnar man utanför bland sina klasskamrater när man ska köra runt den här vagnen i stället för att umgås med dem.

Ja, det var lite kort om hur det kan se ut. Vi tror i alla fall att det finns lösningar på de här problemen. En av de lösningarna tror vi är att införa handikappkunskap i basblocket på alla lärarutbildningar. Just inom handikappkunskap tror vi mycket på att lärarna ska få kunskap om vilka myndigheter man ska vända sig till när man ska kräva litteratur på rätt medier och i rätt tid och kunna kräva hjälpmedel – helt enkelt kunskap om vart man ska vända sig i myndighetsdjungeln. Vi vet ju alla att det är ganska – det är som en djungel!

En annan viktig sak med handikappkunskapen är det direkta mötet med personer som har funktionshinder. Vi tror mycket på att det är just i det direkta mötet folk lär sig något. Annars är det svårt att veta hur man vill ha det.

Handikappkunskap i basblocket på lärarutbildningarna tror vi kan vara en bidragande faktor till att förbättra situationen i skolan.

Tack för mig!

Ordföranden: Tack för det! Vi kommer så småningom att ha möjlighet att ställa frågor.

Då går vi vidare, och jag lämnar först ordet till representanter för 12-gruppen, som är ett samarbete mellan små handikappförbund som företräder personer med dolda funktionsnedsättningar.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Hej! Jag heter Sofie Wikström, och jag arbetar för barn och ungdomar med språkstörning i ett samarbetsprojekt mellan Afa-siförbundet Talknuten och Riksförbundet DHB, som också jobbar för döva, hörselskadade och språkstörda barn. De som jag har med mig här i dag är Linda Olsson, Emelie Karlsson och hennes mamma Annica Karlsson.

Språkstörning är ett så kallat dolt funktionshinder och relativt okänt i dag, som det ser ut. Av alla förskolebarn är det ca 6–8 % som har en språkstörning. Andelen barn med grav språkstörning som kräver stora insatser och stora resurser är ca 1 % av alla barn.

I dagens samhälle är det väldigt viktigt att kunna kommunicera med sin omgivning. Det ställs stora krav på att vi kan kommunicera och använda språket på olika sätt i dag. Barn och ungdomar som har en språkstörning möts ofta av oförståelse och missuppfattningar av sin omgivning. Att ha en språkstörning innebär att man har svårt att uttala ord och att uttrycka sig, men också att förstå vad begreppen och orden betyder. Man kan också ha svårigheter med själva användningen av språket, till exempel det sociala samspelet som gäller turtagning och sådana saker, det vill säga de regler som vi har i vårt sociala samspel.

Till språkstörningen finns det också ofta andra kompletterande svårigheter som många barn har. Det kan vara motoriska svårigheter, grovmotorik och finmotorik, och det kan vara bristande korttidsminne, så kallat arbetsminne, vilket påverkar skolsituationen vad gäller att förstå och komma ihåg vad läraren ger för instruktioner. Läs- och skrivsvårigheter, dyslexi, är också väldigt vanliga i den här gruppen av barn. Koncentrationssvårigheter är det också många barn som har.

Att ha en språkstörning innebär att det till exempel kan vara svårt att föra sin talan och uttrycka sig i ett sammanhang som detta. Därför har vi valt att göra vårt anförande på det här sättet: Jag kommer att ställa frågor till Linda och till Emelie och Emelies mamma.

Jag vänder mig till Linda. Du är 28 år, och jag vet att du fick börja på Hällsboskolan, som fram till nu är en specialskola för språkstörda barn, när du var 8 år. Kan du berätta vilka svårigheter du hade när du kom till Hällsboskolan?

Linda Olsson, 12-gruppen: Jag hade först och främst svårigheter med mitt tal, så jag använde teckenspråket eftersom jag ser orden i min hand.

Sofie Wikström, 12-gruppen: När förstod du att du hade en språkstörning?

Linda Olsson, 12-gruppen: Det var när jag gick på mellanstadiet och skulle upp på högstadiet och ville börja högstadiet på Orust, som jag kommer från. Men lärarna och mina föräldrar ansåg att jag inte skulle klara av att gå högstadiet hemma, så jag fick börja i språkklass i Sigtuna i stället.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Då bodde du på Hällsboskolan under veckorna, långt ifrån din familj och dina syskon. Hur var det med kamrater då, på helger och i veckorna?

Linda Olsson, 12-gruppen: På Hällsboskolan hade jag kompisar, men inte hemma tyvärr.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Då tänkte jag fråga dig, Emelie: Hur många år är du?

Annica Karlsson, 12-gruppen: Hon är sex år och blir sju i augusti.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Jag vet, Emelie, att du ska börja skolan till hösten. I vilken skola ska du börja?

Emelie Karlsson, 12-gruppen: I Ösmo.

Annica Karlsson, 12-gruppen: Ja, det är i särskolan i Ösmo. Det finns ingen tal- och språkskola, så vi blir hänvisade till särskolan, fast vi tycker att hon tillhör en språk- och kommunikationsklass. Men eftersom det inte finns i kommunen så är det särskolan man blir hänvisad till.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Hur ser det ut på fritiden, till exempel med kompisar, Emelie?

Annica Karlsson, 12-gruppen: Hon rider. Det är vårt eget initiativ. Det finns ingen speciell grupp för funktionshindrade där vi bor i alla fall, utan det är på eget initiativ. Med kompisar fungerar det jättebra. Hon går på dagis nu, och det fungerar jättebra med alla kompisar i hennes grupp om hon har en vuxen som stöd som hjälper henne i hennes tal och i situationer då hon har kommunikationssvårigheter och finns till hands.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Vilket stöd behöver Emelie i dag, Annica?

Annica Karlsson, 12-gruppen: Emelie behöver stöd främst med en vuxen som finns i hennes närhet som kan hjälpa henne, förstå henne och tillrättavisa henne, logoped, talpedagog och arbetsterapeut i viss mån just med tanke på det här med finmotorik, och ibland också en sjukgymnast med tanke på grovmotoriken. Sedan behöver det också finnas en vuxen som stöd i alla tänkbara situationer som förtydligar henne med hennes kompisar och den situation som hon befinner sig i.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Linda, hur tycker du att det fungerar i vardagen för dig i dag? Hur är det med bemötandet från omgivningen till exempel?

Linda Olsson, 12-gruppen: Det blir lätt missförstånd mellan mig och andra personer. Man tror att jag är hörselskadad eller kommer från Norge eller Danmark. Jag tycker inte om att ringa i telefon till främmande människor eftersom det så lätt blir missförstånd. Det gör att min kille ringer i stället för mig.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Hur är det när du till exempel tittar på TV?

Linda Olsson, 12-gruppen: Det är lättare att ha text på TV:n. Då ser jag texten och förbereder min hjärna för hur de säger på TV:n.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Är det något särskilt som du skulle vilja föra fram i dag, Linda?

Linda Olsson, 12-gruppen: Ja, det har jag. Jag tycker att Hällsboskolan ska finnas kvar i Sigtuna. Risken är stor att det blir mycket sämre i den vanliga skolan. Språkstörda får illa i det här så kallade mänskliga samhället.

Sofie Wikström, 12-gruppen: Jag vill avsluta med att säga att vårt och mitt stora arbete handlar om hur vi kan nå ut i dag till kommunerna med information och kunskap om språkstörning, vad det innebär att ha en språkstörning och vilken typ av stödsatser som de här barnen behöver i till exempel sko-

lan. Kombinationen av de bristande resurser som i dag finns i kommunerna, okunskap om språkstörning och även de krav på diagnostisering som i dag många gånger finns för att man ska få rätt att få stöd gör att barn med språkstörning många gånger inte får det stöd som de har rätt till. Det är till exempel inte alls ovanligt att det blir som i Emelies fall, att barnet placeras i särskolan i dag på grund av att det inte finns resurser i kommunen att hitta andra alternativ till barnet. Det finns också exempel på familjer som tvingas flytta från sin hemkommun för att kommunen inte har resurser för barnet utan man får finna dem i en annan kommun, och då beslutar sig familjen för att flytta.

Här tycker jag att det borde komma till en samordning av resurser kommuner emellan. Det är någonting som jag har ett önskemål om.

Erik Hammarstrand, RBU: Hej! Jag heter Erik Hammarstrand. Jag är 16 år och bor i Motala. Jag är intresserad av idrott, datorer, musik och, som flertalet killar, tjejer.

Oj, det höll jag på att glömma. Jag har en sjukdom som heter spinal muskelatrofi. Den gör att jag har ett tämligen omfattande funktionshinder som leder till att jag i väldigt många situationer blir handikappad.

I ett samhälle som planeras även för oss med funktionshinder skulle jag inte behöva vara så handikappad som jag är i dag. Vi har väldigt många fina lagar och konventioner. Det finns standardregler, barnkonventionen, skollagen, läroplaner och så vidare. Men i vår vardag finns det oerhört mycket kvar att göra. Jag tänker berätta lite om mitt liv för att visa detta.

Jag går första året i gymnasiet. Jag skrattar ju inte precis ihjäl mig, men det är nog ganska vanligt och gäller inte bara funktionshindrade. Ungefär hälften av våra skolor är anpassade. Att alla skall få och får välja skola är bara en myt.

När det är utflykter, studiebesök och liknande får vi stanna hemma. Skolan säger: Det går inte. Ofta hade det bara krävts lite planering.

Många av oss har assistenter. Det är de som har lägst rang på skolan, kortast utbildning, ingen fortbildning och oftast ingen regelbunden handledning. Den svenska skolan segregerar och diskriminerar.

Det gäller att ha föräldrar som kan och vågar slåss mot myndigheter och andra beslutsfattare. Den turen har jag. Har man inte det så blir man överkörd.

För mig har Unga RBU-are betytt mycket. De har givit mig styrka, så att jag tillsammans med mina föräldrar vågar vara obekväma och kräva mer delaktighet och lika möjligheter.

Som tur är så är livet inte bara skola, utan även fritid. Jag ska berätta lite om min fritid. Jag, liksom andra ungdomar, gillar att gå på bio, på fik, på disco och sådant. Har jag tur så får jag färdtjänst – inom rimlig tid, så att jag kan ta mig ut. Att ta sig *in* är en helt annan sak. Jag vet inte hur många affärer, discon, restauranger och fik som jag inte har kommit in på. Oftast krävs väldigt små anpassningar för att det ska bli möjligt, men det görs väldigt sällan. Att ta sig ut, men inte in, är nästan mer regel än undantag.

I Östergötland verkar det inte som om funktionshindrade förväntas ha en aktiv fritid, för några fritidshjälpmedel beviljas inte. Vad skulle ni göra? Vad

skulle ni politiker tycka om att aldrig få vara ensamma på toaletten eller att aldrig kunna gå ensamma på promenad? Nej, precis: Det skulle inte vara så kul.

Jag ville få ett enkelt larm. Det tog nästan ett år. Landstinget sade: Självklart! Kommunen sade: Självklart! Och så pekade de på varandra och sade: De betalar! Så det blev inget, förrän en av våra största tidningar började skriva. Hade inte jag och mina föräldrar bråkat så hade det inte blivit något larm.

Vi har kunskapen. Ni har makten. Att förverkliga ett samhälle med full delaktighet – låt oss verka tillsammans för detta mål!

Tack för mig.

Ordföranden: Tack för det!

Då lämnar jag ordet till Lena Nyberg, barnombudsman.

Barnombudsman Lena Nyberg: Jag vill börja med att tacka så mycket för inbjudan. Det är glädjande att barn och unga med funktionshinder får stå i fokus. I mitt uppdrag som barnombudsman är uppgiften att företräda barns och ungas åsikter och behov, att bevaka deras intressen, att försöka få ett barnperspektiv i allt beslutsfattande och se till att vi alltid ser barn som barn i första hand.

Utgångspunkten för vårt arbete är barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter. Den är tydlig till exempel när det gäller barns rättigheter om barn har funktionshinder. Artikel 2 säger att varje barn ska respekteras och ingen får diskrimineras. Det är tydligt utskrivet i barnkonventionen att barn ska respekteras och ha samma rättigheter oavsett bakgrund. Där räknar man upp ett antal olika saker, bland annat funktionshinder, som måste beaktas och där man måste se till att barn inte diskrimineras.

Barnkonventionen har också en egen artikel när det gäller barn med funktionshinder. Där säger man att fysiskt och psykiskt handikappade – det är det ord man använder i barnkonventionen – har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv.

I den förra årsrapporten som skickades ut till den dåvarande riksdagen tog vi upp barn med funktionshinder. Det gjorde vi därför att det finns ett stort utanförskap för alla de barn och unga som har funktionshinder. Utanförskapet finns både i skolan och på fritiden, precis som Erik med flera har beskrivit.

Något som också är intressant och glädjande nog är ett undantag här i dag, är att barn med funktionshinder nästan alltid företräds av vuxna, och ofta föräldrar. Barn med funktionshinder är ännu mer osynliga än barn generellt när det gäller att få vara delaktiga och framföra sina synpunkter i den här typen av församlingar, men barn med funktionshinder är också oerhört osynliga i den allmänna debatten, i tidningar och medier.

Utanförskapet drabbar många gånger dem med de mest osynliga funktionshindren allra mest, har vi kunnat konstatera. Nästan alltid när man diskuterar funktionshinder utgår man från ett vuxenperspektiv. Vi har haft anledning att titta på en del av lagstiftningen som rör funktionshindrade. Vi kan konstatera att den alltid utgår från att det är vuxna, och kanske till och med

äldre, som är funktionshindrade. Det finns alltför sällan ett barnperspektiv på den lagstiftning som rör personer med funktionshinder.

För drygt ett år sedan gick vi ut och frågade barn med funktionshinder hur de själva uppfattade sin situation. Jag vill vara tydlig med att säga att det inte är någon statistisk undersökning. Det gör vi inte anspråk på. Vi försöker snarare ge en bild av precis det som Erik beskrev. Ganska många barn och ungdomar upplever ett stort utanförskap. Vi ställde också frågor till vuxna, till de här barnens föräldrar. Vi blev oerhört förvånade över att ingen svarade på vår enkät. Vi började rota lite i varför föräldrarna inte svarade. Då visade det sig att de var så less på att få frågor. De sade att de hade slutat att svara på alla frågor för det sker i alla fall ingen förändring. Det var skälet till att vi inte fick in de vuxnas svar på våra enkäter.

Vad såg vi då? Vad har vi kunnat redovisa i vår årsrapport? Det första man blir förvånad över är att i ett land där skolundervisning är så viktig, där det är en rättighet och en skyldighet att gå i skolan, kan väldigt många barn och unga inte delta i all undervisning. Man får inte vara med på utflykter, man får inte göra praktik och man får inte vara med på idrottsdagar.

Vi har deltagit i rätt många konferenser som rör barn och unga med funktionshinder, bland annat när det gäller idrottsrörelsen. En mamma beskrev hur hennes dotter som satt i rullstol fick sitta vid sidan av en ishockeyrink en hel idrottsdag och titta på hur kompisarna fick åka skridskor. Det var den här flickans dröm att någon gång i sitt liv få stå på ett par skridskor, vilket hon aldrig hade gjort och kanske aldrig kommer att kunna att göra. Flickan fick sitta i sin rullstol och titta på hur klasskompisarna åkte skridskor. Detta är ett exempel som naturligtvis låter helt absurt, men jag lovar er att det inte är det enda exempel som jag skulle kunna dra på vad barn och unga har beskrivit för oss att de har fått genomlida.

Att barn och unga sällan kan följa med på teaterbesök som man gör med skolan beror naturligtvis på att man faktiskt inte kommer in på teatern, som Erik beskrev, men det kan också bero på att lärarna inte själva har tänkt igenom hur de kan se till att det här barnet kan följa med på teaterbesöket. Det behöver ju inte alltid vara ett fysiskt funktionshinder. Även barn med psykiska funktionshinder får inte följa med därför att man inte vet hur man ska hantera situationen.

De här barnen känner inte bara ett utanförskap i skolan, vilket man kan tycka är allra mest upprörande eftersom vi faktiskt har ett samhälle som säger att alla har rätt till undervisning och också en skyldighet att gå i skolan, utan de har också många gånger svårare att träffa vänner. De har mindre möjligheter att välja fritidsaktiviteter. Fritidsverksamhet är ytterst sällan vare sig fysiskt eller rent bemötandemässigt anpassad för att kunna hjälpa barn med olika typer av funktionshinder.

Man kan ju tycka att det borde vara ganska självklart att våra skolor i dag är tillgängliggjorda så att alla barn ska kunna gå i skolan, att man kan få färdtjänst för att träffa kompisar och att man ska kunna få de hjälpmedel man behöver ha i skolan. Så är det inte i dag. Det har vi fått flera beskrivningar av.

Det är precis den bild som vi har fått när vi har ställt frågor till barn och unga också.

Det enda som vi kunde se i vår undersökning där barn och unga hade en bättre situation om man hade ett funktionshinder än om man inte hade ett funktionshinder var just att man fick mer beröm och mer vuxenkontakt. I alla andra fall känner man ett större eller mindre utanförskap.

Låt oss titta på kompisituationen, som naturligtvis är jätteviktig för barn och ungdomar. Man kan konstatera att barn med osynliga funktionshinder blir mest retade. Det är dubbelt så många barn med osynliga funktionshinder som känner sig retade eller mobbade kontra de barn som inte har funktionshinder. De barn som har osynliga funktionshinder anger också oftast att de blir slagna. De har utsatts för fysiskt våld i skolan. Det är de som har fysiska funktionshinder, rörelsehinder och synskador som uppger att de har svårast att få träffa en kompis.

Jag tycker att det är viktigt att vi verkligen lyssnar till de här barnen och deras behov. Det är så lätt att vi vuxna har ett vuxenperspektiv när vi ska fundera kring de här frågorna. Väldigt ofta är det ju, som jag sade, barnens föräldrar som företräder deras intressen. Jag tycker att det är viktigt att komma ihåg att vuxenperspektivet och föräldraperspektivet inte alltid är detsamma som barnperspektivet. Även om vi vuxna alltid har varit barn, är det inte alltid så att vi kan referera till vår egen barndom för att se hur barn och unga borde ha det i dag. Vuxnas och föräldrars perspektiv är inte alltid detsamma som barns och ungas. Ibland finns det motsatta intressen.

Jag kommer aldrig att glömma den tjej som tittade mig djupt i ögonen och sade: Hur kul tror du att det är att ha morsan med sig på disco? Man behöver faktiskt inte tänka så himla mycket tillbaka på sin egen ungdom för att inse att det finns en frigörelseprocess som alla barn måste ha rätt till, även barn med funktionshinder.

Vi tog fram många frågor i vår förra årsrapport som ni gärna får titta på. Den finns att beställa från oss på Barnombudsmannens kansli. Den finns också att plocka hem via vår hemsida.

Vi har ganska många förslag, och jag skulle vilja nämna några av dem i det här sammanhanget. Man måste öka insatserna när det gäller fritidsaktiviteter för barn och unga med funktionshinder. Man måste också se de olika behov som olika barn med olika funktionshinder har. Man måste skapa mötesplatser. De befintliga handikappråd som finns runt om i vårt land i alla kommuner och landsting bör också börja fundera på barn- och ungdomsperspektivet. Det är naturligtvis inget man kan beordra, men jag vet att de flesta handikappråd runt om i den kommunala verksamheten funderar väldigt lite på barn och unga.

Man skulle kunna använda arvsfondsmedel för att förbättra bemötandet av barn och unga med funktionshinder. Det handlar väldigt mycket om attityder. Man behöver gå igenom de lagar som reglerar stöd till funktionshindrade och fundera på hur man kan se till att de också passar barn och unga. Färdtjänsten är ett sådant exempel. Hur lätt är det för ett barn att planera hur man ska um-

gås med sina kompisar och vilka fritidsaktiviteter man ska vara på och tala om för färdtjänsten i kanske veckor innan hur man vill åka? Jag har tre grabbar. De är idrottsintresserade. Det är ett fasligt kuskande till olika fotbollsmatcher hela tiden. Det är ytterst sällan vi har mer än ett par timmars varsel om turneringen fortsätter eller inte. Det måste också vara möjligt för barn med funktionshinder att delta i aktiviteter och turneringar. Framförhållningen kan inte alltid vara lika som för en vuxen.

Ta gärna till er en del av det som finns i vår förra årsrapport! Jag tror att det visar ganska bra hur barn och unga med funktionshinder har det, även om det inte är ett statistiskt material.

Handikappombudsman Lars Lööv: Jag brukar slarva ibland när jag pratar om de mål för handikappolitiken som ni har beslutat om, de som vi är här och pratar om i dag och som ni har fastställt i handlingsplanen. Men jag försöker bättra mig. Kommer ni ihåg hur målen är formulerade? Det står så här: Målet är att samhället ska utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet. Målet är också jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Det är viktiga perspektiv som har tillförts målet för handikappolitiken. Inriktningen av handikappolitiken är minst lika viktig. Ni har sagt att vi ska ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Nu har vi hört några vittnesmål om att det inte är så. Vi kan läsa en del liknande berättelser i Handikappombudsmannens rapporter de senaste åren. Vi har fått det bekräftat i Riksförsäkringsverkets socialförsäkringsbok som kom i december förra året. Socialstyrelsen publicerade en lägesrapport för människor med funktionshinder under våren. Tidigare fick vi betänkandet från Valfärdsprojektet som berättar samma sak.

De berättar att barn och ungdomar med funktionshinder i dag kommer att växa upp till en lägre utbildningsnivå, sämre hälsa, lägre representation i arbetslivet och torftigare fritid än människor i övrigt. Även i de underlag som finns är vuxenperspektivet ganska tydligt. Barnperspektivet finns inte med i handikappfrågorna. Likadant blir det väldigt ofta när barnperspektivet ska lyftas fram. Att vi bara tillmäter människor en enda egenskap i taget gör att vi inte ser alla brister. Vi ser det ganska ofta när vi från Handikappombudsmannen ska lämna remissynpunkter eller på andra sätt granskar vad andra gör när det gäller barnfrågor. I dag diskuterar man ofta i de här materialen lite grann om barn med funktionshinder, men det är lite separat och ofta lite påklistrat. Det finns inte med som en naturlig del av barnperspektivet. Det måste vi jobba med. Vi måste sluta att tillmäta människor en enda egenskap i taget. Vi måste se hela människorna. Jag tycker att det framgår tydligt av målen och inriktningen.

Det finns många saker som vi måste jobba med framöver för att förändra. En av de stora frågorna handlar om det som bland annat Erik har berättat om, bristande tillgänglighet till den fysiska miljön. Men vi hörde också unga synskadade berätta om bristande tillgänglighet till information och små möj-

ligheter att ta del av det skälet. Det handlar också om hur vi utformar våra verksamheter, hur vi arrangerar möten, konserter eller kulturarrangemang. Det handlar om var vi väljer att arrangera sådana arrangemang. Vi vet att massor av idrottshallar, simhallar och bibliotek inte är byggda och utformade med tanke på att människor är olika. De släpper inte in människor med funktionshinder av det skälet.

Nu märker vi att barn och ungdomar med funktionshinder börjar ställa tydligare krav. Vi får anmälningar om biosalonger som inte är tillgängliga. Vi får anmälningar om färdtjänsten. Det är ett tydligt exempel på att det saknas ett barnperspektiv. Det verkar vara så att ni i riksdagen behöver fundera på om man måste förtydliga lagstiftningen och klargöra att även barn är människor som omfattas av färdtjänstlagen.

Människor med funktionshinder behöver kompensatoriska åtgärder. Då hamnar vi i det läge som Bengt Lindqvist beskrev i Bemötandeutredningen, nämligen att barn kommer in i en struktur av offentlig välgörenhet där insatserna alltid kan ifrågasättas. Det här gör att det är en ständig kamp för rättigheterna. Erik berättade om sitt larm. Det här är vardag för väldigt många. Det är lite fascinerande att Handikappombudsmannen måste ta fram en särskild guide för att lotsa familjer med barn med funktionshinder i sina rättigheter när det faktiskt är så att vi är väldigt många i samhället som jobbar för att tillgodose de behov som finns.

Bengt har inte bara beskrivit den här strukturen av offentlig välgörenhet, utan det handlar också övergripande om den syn som vi väljer att förmedla. Lena pratade om vuxenperspektivet. Skolan är ett område där det väldigt ofta är tydligt att vuxenperspektivet får styra oss, och även styra er i ert lagstiftande arbete. Vi har i dag en skollagstiftning som tillåter diskriminering. Vuxenperspektivet har fått styra var barn med funktionshinder kan få gå i skolan. I dag kan man anvisas en skola av kommunen. Det som i slutändan faller avgörandet är ekonomiska och organisatoriska förutsättningar för skolhuvudmannen, inte det enskilda barnets behov och rättigheter.

Det här förmedlar ett perspektiv till barn och unga med funktionshinder, men också till barn och unga utan funktionshinder, som faktiskt legitimerar och cementerar de strukturer med utanförskap, segregation och diskriminering som vi har byggt under den tid då barn och unga med funktionshinder fanns någon annanstans än mitt ibland oss, ofta isolerade från resten av samhället på institutioner.

För att vi ska komma vidare måste vi börja se barnet och barnets rättigheter och ge barnet en möjlighet att utkräva rättigheterna. Skolområdet är ett tydligt sådant exempel. Det ska inte vara som för Emilie, att rätten till stöd relateras till tillhörigheten till en grupp eller till en diagnos. Rätten måste vara kopplad till de behov som varje barn har. Man måste kunna kräva de rättigheterna. Så är det inte i dag. I dag utgår väldigt mycket av stödet till en diagnosbaserad syn på barn och ungdomar. Diagnosen styr stödet, inte behoven. Vi kan inte tillåta att det fortgår så.

Därför finns det en hel del möjligheter att faktiskt göra saker den närmaste tiden. Det finns en del redskap i handlingsplanen. Det är viktigt att de sektorsmyndigheter som har utpekats som ett led i arbetet med att förverkliga handlingsplanen hela tiden får tydliga uppdrag och kunskaper som handlar om barn med funktionshinder. Vi har till exempel diskuterat det i vår senaste rapport till regeringen som vi lämnade över i förra veckan. Den är på väg med post till er. Jag hoppas att vi får hit några exemplar i dag också.

Två av sektorsmyndigheterna är Skolverket och Arbetsmiljöverket. Vi har i dag en arbetsmiljölagstiftning som också omfattar barn i skolan och som vi inte tillämpar ordentligt och som inte utgår ifrån de förutsättningar som barn med funktionshinder har. Därför måste vi vara tydliga i uppdragen till Skolverket och Arbetsmiljöverket att de faktiskt måste använda sig av de redskap som finns för att åstadkomma förändring. Här har vi möjligheter.

Det finns också möjligheter för er. Ni kommer förmodligen inom en ganska snar framtid att få behandla en ny skollagstiftning. I förslagen från Skollagskommittén finns det en del ansatser till att faktiskt se rättigheterna hos barnet i första hand. Men det finns också annat, till exempel att man vill fortsätta att ge vuxenvärlden makt i form av att anvisa skolor och att styra med hjälp av skolresor i stället för att se barnets behov i första hand.

Visst är det en mörk bild. Det förekommer diskriminering och segregation varje dag. Vi får inte blunda för det. Jag tror att det är ett av våra problem. Vi är faktiskt lite rädda för att inse att även i ett relativt väl fungerande välfärds-system förekommer det diskriminering. Vi måste öppna ögonen för det. Vi har en del redskap för att bekämpa den här diskrimineringen, men vi har inte fått alla redskapen ännu. Vi behöver erkänna att vi faktiskt har en lagstiftning som förbjuder diskrimineringen. I början av juni kommer ni att diskutera en ny lagstiftning som tar en del steg på vägen, men många av de områden som rör barn med funktionshinder omfattas inte av det förslaget. Skolan till exempel omfattas inte när det gäller barn med funktionshinder. Vi måste förbjuda diskrimineringen även där.

Staffan Engström, Skolverket: Låt mig börja med att upplysa utskottets ledamöter om att Skolverket har delats i två myndigheter. Det är därför som vi är här från båda de två myndigheter som tidigare utgjorde Skolverket. Skolverket har fått ett förändrat uppdrag. Som ett led i syftet att göra staten mer synlig i kommuner och skolor har Skolverket fått ett uppdrag att förstärka det som i dag kommer att gå under namnet utbildningsinspektion. Gudrun Rendling kommer att berätta mer om det senare. Den andra delen som tidigare var Skolverkets uppdrag – att stödja kommuners utveckling – har mer övergått till den nya myndigheten som heter Myndigheten för skolutveckling. Den här separationen av Skolverket är en och en halv månad gammal.

Jag jobbar kvar i det som är det nya Skolverket. Vi har hört flera talare före mig prata om och redovisa den diskrepans mellan ideal och verklighet som finns bland annat på skolans område. Vi har också hört att myndigheterna ska utnyttja sina redskap och sina verktyg för att minska denna diskrepans och arbeta i den andan. Skolverkets arbete består till en stor del av arbete med

målformuleringar och framtagande av måldokument i den målstyrda skolan och, som vi kommer att höra, inspektion och granskning. De två sidorna är väl de tydligaste i det nya Skolverkets uppdrag.

Mot den bakgrunden är målformuleringar och bestämmelser viktiga verktyg och instrument. Det handlar ofta om att få dessa målformuleringar att slå igenom i verksamheten och att få attityder och inställningar till dem att förändras. Det tar också sin tid. Under senare tid har Skolverket arbetat med en del sådana viktiga bestämmelser och målformuleringar. Jag tänkte nämna några av dem här.

Skolverket har verkat för, och regeringen har också fattat beslut om, undantagsbestämmelser vid betygssättning i grundskolan. Det är någonting som kan vara viktigt för att ge tillträde till högre studier, det vill säga studier i gymnasieskolan, på ett likvärdigt sätt. Det handlar om att få en förändring till stånd i grundskoleförordningen som gäller betygssättningen, där det påtalas att om det finns särskilda skäl får lärare vid betygssättning bortse från enstaka mål som eleven ska uppnå i slutet av det nionde skolåret. Med särskilda skäl avses då funktionshinder eller andra liknande skäl som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst mål. Det är en undantagsbestämmelse som finns med, och som regeringen har fattat beslut om.

Målformuleringar i grundskolans kursplaner har särskilt granskats för att också undanröja hinder av olika slag. Det har gjorts i samarbete med SIH som är en ny myndighet som heter Specialpedagogiska institutet i dag. Tidigare var det en annan myndighet. Tillsammans med dem har Skolverket särskilt granskat grundskolans kursplaner för att också verka för att de här målformuleringarna ska vara sådana att de undantagsbestämmelser som jag nämnde tidigare i så liten grad som möjligt ska behöva utnyttjas.

Kursplanerna för grundsärskolan har närmats de kursplaner som finns för grundskolan. På så sätt har de gjorts mer utmanande för sarskolan. Hittills har responserna på det varit positiva. Man anser att det är ett bra steg.

Skolverket har också föreslagit att alla elever i den obligatoriska skolan ska ha samma garanterade undervisningstid, det vill säga att det blir samma garanterade undervisningstid i grundsärskolan och träningskolan som i grundskolan.

Vi har också tagit fram nya kursplaner för specialskolan, bland annat en sammanhållen gemensam skrivning i teckenspråk och svenska med syfte på tvåspråkighetsidealet, det vill säga att man ska se det som tvåspråkighet. En egen kursplan för modersmål på specialskolan är en sådan här samintegrerande idé.

Skolverket håller på med en kunskapsöversikt när det gäller funktionshinder i skolan. Det är ett ganska omfattande arbete som vi räknar med att bli klara med under det här året eller möjligen i början av nästa år.

På det internationella planet finns det också samverkansområden. Bland annat försiggår ett samarbete inom hela OECD när det gäller indikatorer. OECD arbetar mycket med indikatorer i olika sammanhang. Här handlar det

om indikatorer för behov av särskilt stöd. Det är ett samarbete i hela OECD som sedan ska kunna fyllas på för att ge möjligheter att göra internationella jämförelser av hur behoven av särskilt stöd ser ut.

Sedan kommer vi till det som är Skolverkets stora förändrade stärkta uppdrag, nämligen inspektionen. Det är en granskning där rätt till skolgång för elever och rätt till stöd för dem som har särskilda behov naturligt är centrala teman. Gudrun Rendling kan berätta lite mer.

Gudrun Rendling, Skolverket: Jag arbetar alltså på avdelningen för utbildningsinspektion i det nya Skolverket, och detta är en av huvuduppgifterna för vår verksamhet. Utbildningsinspektion skiljer sig från det som vi har gjort tidigare. Tidigare gjorde vi i den inspekterande verksamheten i första hand en laglighetsprövning. Nu har vi kopplat samman det med en granskning av kvaliteten. Vi kommer alltså att ha en inspektion av om man uppfyller författningarnas krav men lägger också till kvalitetsaspekterna.

Det nya uppdraget innebär att alla skolor inom en sexårsperiod ska få en granskning. Vi ska granska alla kommuner, alla skolformer och alla skolor. Det är en ganska omfattande verksamhet, och vi vet ännu inte riktigt hur vi ska ro den i land, men det är en ambition vi har och ett uppdrag från regering och riksdag.

Skolförfattningarna utgår inte från någon särskild grupp i samhället, inte heller de funktionshindrade. Man säger till exempel att alla elever som behöver särskilt stöd ska få det. Samma lagbestämmelser finns för förskolebarn, det vill säga att alla barn som behöver särskilt stöd ska få det. Man säger inte någonting specifikt om barn med funktionshinder.

Det är på gott och ont detta med att vi ska särskilja en grupp, men ett skäl till detta är att vi vet, precis som ni har pratat om tidigare i dag, att det finns en skillnad mellan ideal och verklighet. Alla barn får inte det stöd som de behöver. Alla barn går inte heller i skolan på det sätt som de borde göra både för att de har rätt till det och för att det finns skolplikt. Det betyder att vi har ett särskilt uppdrag på avdelningen för utbildningsinspektion. Det handlar om en insats som finns i vår handlingsplan för hur vi ska arbeta med handikappfrågorna. Den insatsen handlar om att generellt, för alla, under 2004 granska rätten till skolgång och rätten till utbildning. Men i det uppdraget ligger också att vi ska göra en särskild redovisning som är specifik för barn med funktionshinder. Vi ska alltså särskilt kontrollera att de barnen får rätten till utbildning.

Vi vet t.ex. i dag att ca 25 % – det är uppgifter som vi har fått på Skolverket – inte deltar i all undervisning i alla ämnen. Det är en hög siffra, och det är någonting som verkligen behöver granskas. Vi vet också att cirka hälften av landets alla grundskolor inte är tillgängliga för alla. Tillgänglighet kan handla om fler saker än bara om att man ska kunna komma fram till skolan. Det handlar också om tillgänglighet i fråga om att man ska kunna vara med och att det finns en delaktighet bland kamrater och i undervisning.

Den andra insatsen, som utbildningsinspektionen ska arbeta med under år 2004, handlar om att granska delaktigheten och jämlikheten i villkoren för

alla elever, så att alla, även barn med funktionshinder, kan få den här delaktigheten. Det är ett uppdrag som också ska särredovisas efter året, hur granskningarna har skett under det här året i de kommuner som vi då kommer att ha inspekterat. Det kommer inte att vara alla, men det här är ett arbete som kommer att fortsätta och finnas med i vår inspektion.

Vi vet också att vi i våra enskilda anmälningsärenden ser en väldigt mörk bild när det gäller barn med funktionshinder. Det är många problem som rör det som vi har fått höra om i dag. Man får inte vara med på idrotten. Man kommer inte fram i skolan. Man får lov att gå i en annan skola än den som man kanske egentligen hade velat gå i.

Vi på Skolverket ser mest den här mörka bilden i våra anmälningsärenden, men vi vet också att det finns goda exempel. Vi hoppas att de goda exemplen kommer att kunna sprida sig, så att den mörka bilden kan ändras något. Och vi hoppas att vi, genom inspektion, genom ert sätt att arbeta och genom riksdagens sätt att arbeta, kan få en större delaktighet för barn och unga med funktionshinder.

Anna Kempe, Myndigheten för skolutveckling: Vårt uppdrag är att stödja utvecklingen av förskolor och skolor. Som tydligt har nämnts i dag finns det ett stort behov av att sätta fokus på funktionshindrades situation i förskola, skola och vuxenutbildning, och det är vårt uppdrag.

Vi på Myndigheten för skolutveckling har två mål som vi ska uppnå till och med 2004. Det första är att vi ska stödja kommunerna i deras uppdrag att förbättra bemötande och attityder. Detta ska vi göra tillsammans med andra myndigheter, bland annat SISUS, som ju har det stora bemötandeuppdraget, och Specialpedagogiska institutet. Det här kommer vi att påbörja under hösten.

Sedan ska vi också ta fram ett referensmaterial, ett stödmaterial, som kommunerna ska kunna använda för att sätta fokus på just de här frågorna. Det kommer att fokusera bland annat en kartläggning och inventering av den situation som nu är när det gäller den fysiska miljön och undervisningen. Det har ju tagits upp i dag att det är oerhört viktigt att göra detta tillgängligt. Det handlar både om den fysiska miljön och om den pedagogiska situationen för *alla* elever. Man ska också sätta fokus på bemötandet, att kommunerna tittar på hur man bemöter sina elever i sin kommun.

Det här ska vara ett stöd för kommunerna att utvecklas i de här frågorna. Sedan kommer vi fortsättningsvis, fram till 2010, förstås att titta på vad Skolverkets inspektion och granskningar visar för resultat, och så ska vi planera nya insatser utifrån det. Det ska ske ett samarbete på så sätt.

Ordföranden: Tack för det! Då lämnar jag ordet till representanter för Svenska Kommunförbundet. Först är det Laina Kämpe som är utredare. Varsågod!

Laina Kämpe, Svenska Kommunförbundet: Jag finns på Kommunförbundets skolsektion sedan ganska många år.

När jag fick den här inbjudan blev jag ombedd att lyfta fram ett problemområde för våra medlemmar, som är landets alla kommuner. Därför tänker

jag prata om pengar. Även om det är fult och fel att prata om pengar är de en oerhört viktig förutsättning för att kommunerna ska kunna fullgöra sitt uppdrag.

Det jag kommer att fokusera på är finansieringsprincipen och dess problematik. Nu har ju stat, kommun och landsting ett gemensamt ansvar för att handikappolitiken genomförs. Det ska göras på ett solidariskt sätt, och alla ska ta sitt ansvar. I de fall då kommunen inte riktigt lever upp till sitt uppdrag handlar det inte om att man inte är medveten om sitt ansvar, utan det handlar mer om vilka förutsättningar som råder ute i kommunen.

Enligt den så kallade finansieringsprincipen ska kommunerna få kompensation från staten för beslut som innebär nya verksamheter för kommunerna. Så sker också, men den kompensation som kommunerna får motsvarar inte på långt när de kostnader som uppstår. Det kan ha med själva modellen att göra. Jag kan ta några exempel.

Vi har lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Det är en viktig reform som har verkat några år, och kostnaderna skenar bara i höjden. Vi har från kommunernas sida fått ett större ansvar för att finansiera riksgymnasieverksamhet och specialskoleverksamhet – detta med anledning av Funksutredningens förslag.

Sedan har vi också ganska nyligen fått ansvar för att erbjuda flyktingbarn undervisning på i stort sett samma sätt som när det gäller våra egna barn. Där kan jag lyfta fram ett exempel. Kommunen får ingen extra kompensation för ett utvecklingsstört flyktingbarn. Det kommunen får som ersättning från staten motsvarar ungefär 75 % av kostnaden för en grundskoleelev, och då vet vi att särskolans elever kostar ungefär fyra gånger så mycket som en grundskoleelev. Då kan man snabbt konstatera att det är en kraftigt underfinansierad reform. Vi har skrivit till Utbildningsdepartementet med anledning av den reformen och hoppas att vi ska komma fram till ett avtal om bättre kompensation.

Kommunerna gör ju sitt bästa. De erbjuder särskoleundervisning. Sedan får man ta pengar från skolans ordinarie budget. Det i sig kan skapa en konfliktsituation. Budgeten är hårt ansträngd också för skolan i övrigt, så det är inte bra när det uppstår sådana situationer.

De insatser som det handlar om är ofta lagstadgade. Behov av olika insatser kan uppstå väldigt snabbt, och de ska tillgodoses omedelbart. Då handlar det många gånger om att man får ta pengar från andra verksamheter i kommunen. Kommunförbundet verkar därför för att vi ska få en översyn av hur en finansiering från staten skulle kunna se ut för de här olika typerna av insatser. Det handlar om en modell som tar hänsyn till kostnadsutveckling och volymförändring – det är inte minst viktigt. Så är det ju inte i dag. Man får många gånger pengar i stora påsen, och sedan räknas det inte upp även om behoven fördubblas. Det är inte bra.

För att kommunerna ska kunna fullgöra sitt ansvar tror vi att det är angeläget att vi får en översyn ganska snabbt. Detta kan vi se mot bakgrund av, vilket vi också har redovisat i vår senaste *Kommunernas ekonomiska läge*, att

det under de tre senaste åren är det handikappolitiska området som har ökat kostnadsmässigt allra mest ute i kommunerna. Det handlar om ungefär 10 % av kommunernas kostnadsökning.

Det kanske ska vara så, för det är många eftersatta områden, men det ska ju inte vara så att kommunen hela tiden ska finansiera och åta sig nya uppgifter som staten har beslutat om utan att få kompensation, som det är tänkt.

Då överlämnar jag ordet till min kollega.

Margareta Erman, Svenska Kommunförbundet: Jag tror att jag avstår. Jag är i stället tillgänglig för frågor längre fram.

Ordföranden: Tack för det! Då går ordet i stället till Socialstyrelsen. Karin Mossler och Birgitta Larsson, varsågod!

Karin Mossler, Socialstyrelsen: Jag ska också prata om pengar men inte kommunernas pengar utan familjernas pengar.

Det handlar om den ekonomiska situation som familjer med barn med funktionshinder lever i och som bestämmer väldigt mycket av hur vardagen kommer att te sig, hur man har råd att bo, hur stort man har råd att bo, hur man har råd att klä sig, vad man har råd att göra på sin fritid och om man har råd att resa på semester eller inte.

Föräldrar till barn med funktionshinder har lägre inkomster än andra barnfamiljer. Det är vanligare att mamman arbetar deltid. De har lägre arbetsinkomst och lägre sammanlagd inkomst även när man räknar ihop alla ersättningar och den merkostnadsersättning som man får för att man har barn med funktionshinder.

Föräldrar som har barn med funktionshinder är oftare sjuka än andra, vilket också sänker deras inkomst, men deras socialbidragstagande är ungefär som när det gäller andra barnfamiljer.

Samtidigt har familjerna många fler utgifter än andra. Föräldrarna själva har högre utgifter därför att de är sjuka oftare. De behöver gå till kiropraktor. De behöver oftare gå till läkare och till sjukgymnast. De har en högre vårdkonsumtion, men vi ser ändå att de oftare avstår från vård än andra, trots att de anger att de behöver den.

När det gäller barnen ser vi att man har många olika merkostnader på grund av att barnen har funktionshinder.

Vi har gjort en studie som heter *Vad kostar det att vara sjuk eller funktionshindrad?* Där har vi med ett typfall. Det gäller en elvaårig pojke med CP-skador. Vi har undersökt vad hans familj skulle få betala i olika kommuner och landsting. Vi ser att det är stora regionala avgiftsskillnader. Landsting och kommun väljer olika avgiftssystem. Det kunde skilja 6 000 kr per år totalt för vård och omsorg.

Ett viktigt område är kostnader för fritidsaktiviteter och hjälpmedel. I studien kan vi konstatera att kostnaderna för de flesta aktiviteter och hjälpmedel inte syns i de här avgiftsskillnaderna. Det kan till exempel vara specialcykel, flythjälpmedel, specialsadel för ridning, elrullstol eller dator som familjerna helt enkelt inte får i vissa landsting. Då syns inte avgiftsskillnaderna, men det

kan naturligtvis vara höga kostnader om man ska betala en specialcykel för 25 000 kr för att barnet ska kunna cykla.

Det här leder sammantaget till att familjer med barn med funktionshinder har en ansträngd ekonomisk situation. Det är ungefär dubbelt så vanligt att man säger att man har svårt att klara löpande utgifter för mat, hyra och vardagliga saker. Vi vet från arbetslöshetsforskningen att ekonomisk stress påverkar familjerna på många olika sätt. Man får högre ohälsa, vilket vi ser hos de här familjerna också. Man får problem med relationer i familjen, och man kan inte unna sig att leva som andra.

Det här leder till att vi kommer att göra en fördjupad studie för att belysa den ekonomiska situationen för familjer som har barn med funktionshinder. Detta kommer vi att redovisa i nästa lägesrapport om funktionshinder som kommer våren 2004.

Birgitta Larsson, Socialstyrelsen: Jag arbetar på hälso- och sjukvårdsavdelningen hos Socialstyrelsen. Vi har alltså haft regeringens uppdrag att kartlägga på vilket sätt landstingens barn- och ungdomshabilitering är tillgänglig för barn och ungdomar med olika funktionshinder i olika åldrar.

För att skapa underlag för det här arbetet har vi riktat enkäter dels till landstingen, dels till barn och ungdomar och deras familjer. Vi diskuterade perspektiven barn/ungdom respektive familj. Vi är medvetna om de här svårigheterna och hade ambitionen att försöka rikta enkäten till barnen och ungdomarna, men det blev till slut så att enkäten fick gå till familjerna. Det är alltså familjens perspektiv som vi i första hand har lyckats belysa.

Vi har fått svar från ca 2 000 familjer. Resultaten är inte möjliga att generalisera, men de ger en bild av hur det fungerar för många barn och ungdomar och deras familjer. Förutom enkäterna har vi också gjort en intervjustudie för tio olika barn och ungdomar. Där intervjuar vi då också ungdomar.

Det vi kan säga utifrån den här genomförda enkäten är att det finns många barn och ungdomar med funktionshinder som får en bra habilitering och rehabilitering. Många är nöjda med innehåll och omfattning, bemötande och inflytande och möjligheter att påverka de insatser som man får. Men vi kan också konstatera att de brister som har påvisats i tidigare studier fortfarande kvarstår. Tillgången till habilitering och rehabilitering för barn och ungdomar är ojämnt fördelad både mellan olika delar i landet och mellan olika grupper av funktionshinder. Även inom ett och samma landsting förekommer variationer.

Man kan också se, sammantaget över landet, att alla grupper av barn och ungdomar med funktionshinder tas emot av landstingen för habilitering, men det är inte givet att en grupp som på ett ställe har god tillgång till habilitering och rehabilitering också har det på ett annat ställe, utan det är som sagt variationer.

Grupper som vanligen har tillgång till den habilitering och rehabilitering som de behöver är barn och ungdomar med utvecklingsstörning, med rörelsehinder och med neurologiska skador och sjukdomar. Ett annat sätt att formu-

lera det här på kan vara att säga att de grupper som barn- och ungdomshabiliteringen tar emot har bättre med resurser än andra grupper.

Grupper som har bristande tillgång till habilitering är framför allt barn och ungdomar med funktionsnedsättning till följd av ADHD, autismsliknande tillstånd och faktiskt också autism. Barn med flera funktionshinder, medicinska funktionshinder, vissa kommunikationshinder, till exempel synskador och talsvårigheter, får inte heller sina behov av habilitering och rehabilitering tillräckligt väl tillgodosedda.

Kartläggningen visar också att familjernas möjligheter att påverka den habilitering och rehabilitering som de får är begränsade. Det görs ansträngningar för att lyssna på familjerna, men det är inte alltid som de respekteras. Det finns faktiskt fortfarande exempel på förskräckande övergrepp.

Landstingen gör heller inga kartläggningar av vilka barn och ungdomar som har behov av habilitering och rehabilitering, hur de fördelar sig åldersmässigt, vilka grupper de hör till och vilka behov de har. Då kan man ju undra vad landstingen grundar sin verksamhet på. Landstingen kan inte heller redovisa vilka resurser som riktas till habilitering och rehabilitering för barn och ungdomar, varken i pengar eller i personal.

Vi kan också konstatera att det finns brister i samverkan, både internt, inom landstingen, och externt, mellan landstingens olika verksamheter och till exempel skolan. Ett intryck är att det ofta handlar om att man överlämnar till varandra i stället för att samverka och försöka hålla i tills man vet att det fungerar som det bör för barnet.

Tidigare utredningar har också konstaterat att det saknas insatser från flera yrkesgrupper, bland annat logopedier men också psykologer, läkare, kuratorer och sjukgymnaster. Det här kvarstår.

Familjernas tillgång till information är ofta bristfällig. Det finns alltså information från landstingen, både skriftlig och muntlig. Men det är svårt med information, för det handlar också om att förvissa sig om att den information som man lämnar tas emot.

Ordföranden: Tack för det! Då går ordet till Lars Lindberg, politiskt sakkunnig vid Socialdepartementet. Varsågod!

Lars Lindberg, Socialdepartementet: Jag är politiskt sakkunnig åt Berit Andnor som är statsråd och samordningsminister för handikappfrågorna. Jag ska tala lite om den skrivelse som regeringen lade fram som är bakgrunden bland annat till den här utfrågningen.

Vi kan titta på och diskutera det som på något sätt är utgångspunkten för den politik som ska föras. Utgångspunkten är barnkonventionen och den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. En viktig del i detta arbete, som jag ska återkomma till när det gäller handlingsplanen, är att det här ska genomsyra politiken.

Jag kommer från Socialdepartementet, men det är respektive departement och respektive myndighet som ansvarar för sina delar, och det här ska genomsyras av barn- och ungdomsperspektivet, handikapperspektivet men också jämställdhetsperspektivet – det handlar om etnicitet till exempel. I dagens DN

var det ett exempel på hur man kan se olika brister. Berit Andnor själv tog i en artikel upp hur resurserna fördelas. Vi ser till exempel att pojkar tar mycket större andel av resurserna än flickor och att det finns tydliga skillnader. Det är så pass stora skillnader att man kan fråga sig om det inte beror just på en tydlig uppdelning mellan pojkar och flickor, att utgångspunkten är att det finns skillnader mellan könen.

Det är oerhört viktigt att ha med sig att alla perspektiven ska finnas med.

Vi kan då titta på handlingsplanen. Den kom till som en viktig del i och med den diskussion som hade varit. Det pekades på brister men också på att det inte fanns någon tydlig struktur. Handlingsplanen som antogs är startskottet för ett nytt sätt att se på handikappolitiken, att man måste jobba systematiskt och strukturerat inom alla samhällsområden. Om man ska vara ärlig har det varit lite så och så tidigare. Vi har kanske fokuserat på ett område i taget och kanske inte sett helheten. Det är det som på något sätt är hela filosofin bakom handlingsplanen, att man systematiskt ska försöka lägga någon form av ramverk för hela samhället.

Detta är ett försök att vara åtgärdsinriktad, att ta fram olika etappmål för olika sektorer och ha en löpande uppföljning. Samhällets intressen, både när det gäller medierna och samhället i övrigt, varierar ju mellan olika områden. Att till exempel göra skrivelser och löpande rapportera vad som händer är ett sätt att skapa en form av systematik. Det skapas debatt. Det skapas en sådan här offentlig utfrågning. Det skapas fokusering från samhällets, mediernas och organisationernas sida på vad som egentligen händer.

Vi har 2010 som ett tydligt årtal som styr till exempel myndigheternas arbete. De statliga myndigheterna fick ett väldigt stort ansvar i handlingsplanen. Det har ju skrivits in att 14 myndigheter har sektorsansvar. Tanken bakom de här sektorsmyndigheterna, när det gäller vilka de blev, är just att de skulle representera olika delar av samhället. Det var till exempel givet att det skulle vara Skolverket som skulle vara sektorsmyndighet och inte dåvarande SIH, det som nu är Specialpedagogiska institutet. Orsaken är att det är Skolverket som är ansvarig sektorsmyndighet och inte Specialpedagogiska institutet. Det var tydligt att man skulle sätta det här ansvaret på de myndigheter som faktiskt har ansvaret för kulturen, bostäderna, vägarna och så vidare.

Den här planen är beslutad av riksdagen. Riksdagen har ställt sig bakom den, och det ger en ökad tyngd.

Målen för handikappolitiken är tre:

- En samhällsgemenskap för mångfald som grund.
- Att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet.
- Jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar samt kvinnor och män med funktionshinder.

Det är just viktigt att poängtera att vi inte talar om funktionshindrade som grupp, utan vi talar tydligt om den heterogenitet som finns. Vi talar om flickor

och pojkar, kvinnor och män. Vi lyfter också in övriga perspektiv i handlingsplanen, till exempel etnicitet.

Ser vi på de prioriterade arbetsområdena är det tre områden som särskilt lyfts fram:

- Handikapperspektivet ska genomsyra alla samhällssektorer – detta att förtydliga ansvaret för de statliga myndigheterna som en viktig del.
- Ett tillgängligt samhälle.
- Ett förbättrat bemötande.

Det är de här tre benen som man kan säga att handlingsplanen bygger på när det gäller de prioriterade arbetsområdena, som återkommer på olika sätt. Det här ska då bygga på alla de perspektiv som jag tog upp.

Det finns i handlingsplanen särskilda delar, och under tiden sedan i maj juni 2000, då handlingsplanen antogs, har olika saker inträffat. Det finns flera olika saker, men jag tar inte upp allt utan bara vissa delar. Det viktiga med handlingsplanen är ju själva arbetssättet och den förtydligade systematiken. Det är det som är det verkligt nya och spännande med arbetet för att förverkliga de mål som finns.

Vi kan se till exempel det här med att samla information – någonting som har efterfrågats väldigt mycket: Var hittar man information? Det är svårt att få tag i den information man söker. Handikappombudsmannen fick därför i uppdrag att ta fram en särskild guide när det gäller att hitta rättigheter.

När det gäller habilitering och rehabilitering fick Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga landstingens barn- och ungdomshabiliteringar, hur tillgängliga de är för barn och ungdomar i olika åldrar med funktionshinder. Det skulle också omfatta andra olika delar av verksamheten. Det här uppdraget ska snart redovisas.

På utbildningsområdet har vi en ny myndighet, Specialpedagogiska Institutet, som har bildats för att jobba med de här frågorna.

Det har också avsatts 10 miljoner kronor för kompetensutveckling, när det gäller att kompetensutveckla personal som arbetar med elever som har vissa funktionshinder.

Det finns en ny lärarutbildning, där alla blivande lärare får specialpedagogik inom utbildningen och erbjuds att välja inriktning eller specialisering med specialpedagogik. På det sättet kommer alla lärare så småningom att ha grundläggande kunskaper inom specialpedagogik.

Det finns också en utredning om att se över läromedelssituationen. När det gäller hjälpmedel, som är en oerhört viktig del för att man ska kunna fungera i skolan och för att den ska vara tillgänglig, finns det en särskild utredning som ser över de här frågorna och som ska titta på hjälpmedelsförsörjningen, till exempel när det gäller ny teknik.

När det gäller bemötandefrågorna har SISUS, Statens institut för särskilt utbildningsstöd, som har nämnts, haft ett uppdrag att jobba med dem. De har tagit fram ett särskilt kompetensutvecklingsprogram som syftar till kompetensutveckling hos personal. Där finns barn- och ungdomsperspektivet med.

Man har tillsatt en särskild undergrupp som har jobbat med att bevaka barns och ungas perspektiv.

Ett viktigt instrument är också individuella planer och att samordna arbetet med de insatser som görs för barn och ungdomar med funktionshinder. Det är också för att ge en tydlig överblick, både för individen och inte minst för föräldrarna, och för myndigheterna. Det tror jag har en stor betydelse.

När det gäller tillgängligheten, som vi återkommer till, händer det en hel del. Plan- och bygglagen ändrades ju så att det nu är krav på att man i lokaler dit allmänheten har tillträde – affärer, skolor, affärscentrum, restauranger och så vidare – ska avhjälpa olika hinder. Det kan vara mindre nivåskillnader, trappmarkeringar för synskadade med mera. Där finns nu förslag på föreskrifter som Boverket har tagit fram och som Miljödepartementet håller på att bereda. Man jobbar alltså för att det ska bli ett beslut.

Det gäller också kollektivtrafiken, som är en oerhört viktig del. Där har ganska nyligen alla de myndigheter som jobbar med trafikfrågorna lagt fram ett förslag, en strategi, på hur man ska jobba för att kollektivtrafiken ska bli tillgänglig före 2010. Det är lika för alla, oavsett om man är ung eller gammal.

Det här är några punkter som jag pekar på när det gäller vad som har skett och nu sker. Väldigt mycket händer just nu under 2003, när en hel del myndigheter rapporterar. Sektorsmyndigheterna har gjort ett stort arbete med att inom sina sektorer plocka fram och rulla i gång ett arbete. För att stärka det här arbetet ska det också tillsättas en utredning för att bilda en ny myndighet inom det handikappolitiska området, som bland annat ska samordna och stödja sektorsmyndigheterna när det gäller det handikappolitiska arbetet, att ta fram metoder att arbeta med, att utveckla arbete på olika sätt. Det handlar naturligtvis också om tillgängligheten, att skapa tydliga riktlinjer för vad det är som ska åstadkommas på olika områden när det gäller tillgänglighet. Det är sådant som den nya myndigheten kan tänkas jobba med.

Ordföranden: Då är vi framme vid den inplanerade pausen. Efter pausen lämnar vi öppet för frågor och diskussion utifrån vad vi har hört här på förmiddagen.

Ordföranden: Då återupptar vi förhandlingarna. Jag lämnar ordet fritt för frågor.

Ulrik Lindgren (kd): Det har varit en i många avseenden intressant redovisning under förmiddagen, men det är ändå mycket som saknades. Det övergripande nationella målet är att Sverige ska vara tillgängligt 2010. Frågan som måste ställas är om vi är på väg dit. När vi målet 2010? Är vi på väg åt rätt håll, står vi still eller går vi rentav bakåt vad gäller vissa handikapp och funktionshinder? Det är frågor lämpliga att rikta till Lars Löow, Kommunförbundet eller fler.

Kollektivtrafiken ska vara tillgänglig 2010. Allmänna lokaler ska vara tillgängliga då. Det finns ett etappmål för 2005 att så kallade besöksviktiga myndigheter ska vara tillgängliga.

Jag saknar en redovisning från Socialdepartementet. Lars Lindberg säger att det sker en uppföljning vart tredje år. Vad innehåller den? Ger den en indikation om att vi är på väg mot målet 2010?

Samtidigt får vi höra att Kommunförbundet och kommunerna inte har råd med den verksamhet de bedriver i dag. Vad indikerar detta sammantaget? Vart är vi på väg när det gäller målen 2010?

Ordföranden: Jag glömde att påpeka att det är bra om frågorna riktas till en av de medverkande.

Lars Lööv: Den övergripande frågan är om vi är på väg åt rätt håll och om vi har kommit så långt som det var tänkt.

I samband med den offentliga utfrågningen som genomfördes inför handlingsplanen sade jag att jag inte ville bedöma handlingsplanen förrän efter regeringens första skrivelse. Det var tänkt att den skulle presenteras 2002. När handlingsplanen antogs kom inte det arbete som behövde göras i gång ordentligt. Allt är förskjutet tidsmässigt. Det känns självklart frustrerande att ha en handlingsplan som inte sätts i gång.

Nu har det börjat hända en del saker. Det finns fortfarande många saker som skulle behöva hända. Det här påverkar självklart förutsättningarna för att nå målen 2010. Det har tagit ett tag att komma i gång. Vi får heller aldrig glömma bort att 2010 är ett delmål. De åtgärder som har beslutats gäller enkelt åtgärdade hinder i miljön. Frågan är om vi inte skulle kunna komma längre.

Det finns saker som talar för att vi på en del områden är på väg åt rätt håll, nämligen de enkelt åtgärdade hindren, de föreskrifter som Boverket har tagit fram.

Det finns en del saker som förhindrar framsteg, till exempel att vi fortfarande är så djupt rotade i att se situationer för människor med funktionshinder i ett perspektiv där de blir objekt för vård och omsorg. Nu har frågan också gått till Kommunförbundet. Det som Kommunförbundet hittills har framfört i dag är ett exempel på detta. Kommunförbundet redovisar inte i det här sammanhanget på vilket sätt man kan bidra till att göra samhället mer tillgängligt i kommunerna. Vi vet att det till exempel finns kommuner som *medvetet* bryter mot plan- och bygglagen. Hur ska vi arbeta med de frågorna? Om vi jobbar med de frågorna kan vi från andra håll attackera det som Kommunförbundet lyfter fram som problem.

Pengar och ekonomi är realiteter som vi måste förhålla oss till, men bristande tillgänglighet skapar kostnader.

En annan fråga gällde besöksviktiga myndigheter, som finns med i handlingsplanen. Regeringen har antagit en förordning om myndigheternas ansvar för genomförande av handikappolitiken. Den har landat i att alla statliga myndigheter omfattas av förordningen i samma omfattning. Vi – vi i form av Handikappombudsmannen och nationella Tillgänglighetscentret – har i våra riktlinjer utgått från alla myndigheter i stället för att fokusera på bara besöksviktiga myndigheter. Riktlinjerna vi presenterade för två veckor sedan ska jag om en timma presentera inför hundra informationschefer på statliga myndig-

heter. De ska övertygas om att dessa riktlinjer är deras viktigaste arbetsupp-
gift den närmaste tiden. Det här handlar om alla myndigheter. Det är bra att vi
släppte denna konstiga uppdelning i besöksviktiga myndigheter och i stället
utgick från alla myndigheter. Sedan får vi acceptera att myndigheter har olika
förutsättningar, och de får jobba med utgångspunkt i det. Det är inte riktigt
samma sak att vara Radio- och TV-verket och ett stort nationellt museum.

Lars Lindberg: Låt oss ta diskussionen om tillgänglighet. Jag vill definitivt
påstå att vi är på rätt väg. När handlingsplanen lades fram fanns det flera
saker att diskutera. Oftast handlade det om att erbjuda lösningar i form av
hjälpmedel i stället för tillgänglighet. Man märker på det intresse som finns,
inte minst det Lars Löow nämnde om den stora medvetenheten, att det inte
bara går att hänvisa frågan vidare. Det finns ett tydligt ansvar, till exempel för
statliga myndigheter. Många kommuner har börjat ett arbete. Det betyder inte
att man har nått alla resultaten. Otillgängliga platser finns fortfarande kvar.
Men man inser att någonting måste göras för att förändra. Sedan måste det
ske någonting i verkligheten, och det är resultatet som slutgiltigt räknas. Re-
dovisningen visar att bollen har börjat rulla på många områden. På vissa
områden rullar bollen väl långsamt, på andra områden betydligt snabbare. På
det sättet kan vi definitivt säga att vi är på rätt väg i färdriktningen. Det gäller
att ta ett gemensamt ansvar att se till att det blir tillgängligt. Det finns brister
på olika håll. Det är brister i den här lokalen, och det finns brister i samhället.
Under mina första dagar som politiskt sakkunnig var jag här i riksdagen, och
det fanns ingen hörselslinga längst framme vid podiet. Nu finns det en hör-
selslinga längst fram vid podiet. Det är väl ett mått av framsteg. Men det ska
bli fullt tillgängligt, och det är det vi måste åstadkomma.

Laina Kämpe: Jag ska försöka besvara frågan. Jag kan dock inte bedöma hur
fort det går, men jag kan göra bedömningen att det i alla fall inte går bakåt.
Jag uttalar mig om skolbyggnader. Vi ska ha i åtanke att det finns ca 6 000
skolbyggnader i dag. Jag har ingen färsk siffra på hur många som är handi-
kappanpassade.

Det fungerar oftast så att den dag det finns en elev som har ett omfattande
rörelsehinder bygger man om skolan då. Man gör det inte innan. Det handlar
om så fruktansvärt mycket pengar.

Det är klart att detta påverkar valfriheten för eleverna. De kan inte alla
gångar styra sitt val av skola på samma sätt. Det är beklagligt.

De enklare åtgärderna jobbar man med fortlöpande.

Chatherine Persson (s): Jag skulle vilja ställa min fråga till Erik Hammar-
strand. Jag kan tycka att det går åt rätt håll, och det är flera som har sagt det.

Hur upplever du att förändringarna sker i samhället så att din vardag blir
lättare eller jämförbar med barn och ungdomar som inte har ett funktionshin-
der? Hur upplever du att du har möjlighet att själv vara med och påverka som
ungdom, inte bara genom dina föräldrar eller en assistent?

Erik Hammarstrand: Jag har mest erfarenhet av Motala eftersom jag bor där. Där kan jag inte säga att det har hänt speciellt mycket. Det är fortfarande samma trappsteg till affärerna och samma trottoarkanter.

Att anpassa en skola först när en elev med rörelsehinder kommer dit kan jag förstå rent ekonomiskt, men det är kanske bättre att försöka anpassa. Det kan alltid komma någon.

Sedan var det detta att det inte går att välja den skola som ligger närmast. Det kan bli jobbigt med långa resor till nästa skola och att inte få vara med sina kompisar eller syskon. Det kan vara viktigt, speciellt eftersom man lätt kan bli utstött från gemenskapen. Det är då extra viktigt att få vara med dem man känner sedan tidigare. Jag vet inte riktigt om man ska vänta tills ett barn med funktionshinder ska börja.

En del kan göras genom föreningslivet. Det finns många olika föreningar. Det är bra att ni som fattar besluten känner till föreningarna och förbunden och lyssnar på barnen och ungdomarna med rörelsehinder och funktionshinder.

Anne Marie Brodén (m): Jag kommer från Halland, och jag är moderat. Jag tänkte ställa två frågor, den ena till Erik och den andra till Linda.

Vi har hört beskrivningar som säger att vi delvis är på rätt väg, men jag antecknade också att vi måste se verkligheten som den är. Handikappombudsmannen säger att vi är rädda för att se verkligheten eftersom vi skäms. Det handlar om inlevelseförmåga och empati. Vi som är förtroendevalda på olika nivåer kan lätt gömma oss bakom finansieringsdiskussionen. Jag delar uppfattningen att finansieringsprincipen är viktig, men det sker en prioritering i en kommun eller ett landsting. Då prioriteras vissa saker före andra.

Vi kan ta Motala som exempel. Där har det varit en del diskussioner om prioritering av pengar. Vi har i minnet Motalaskandalen. Ändå beskriver Erik att han inte känner sig prioriterad. Det skulle vara intressant att höra om Erik har fler förslag till förbättringar. Vad skulle vara den allra viktigaste frågan för dig om du skulle lägga fram ett förslag i riksdagen och i Motala kommun?

Linda belyser frågan om specialskolorna. Vad hade det inneburit för dig om du inte hade fått gå på specialskolan?

Linda Olsson: Min skola har betytt mycket för mig. Det är den skolan som har lärt mig att tala. Hade jag inte fått gå i den skolan hade jag inte klarat mig så mycket som jag kan nu. Det är min erfarenhet.

Erik Hammarstrand: Det gällde vad som skulle vara viktigt att lägga fram förslag om.

Att komma ut och träffa kompisar är viktigast i livet. Då måste det först och främst finnas en fungerande färdtjänst utan – som det är i dag – stora tidsramar. Ska man åka kl. 1 får man åka kl. 3, och sedan kan man inte åka hem från kompiserna eller discot senare än kl. 11. Det är viktigt att färdtjänsten fungerar så att det går att komma ut. När man väl har kommit ut är nästa problem att komma in. Går det inte att komma in på discot, fiket eller i affärerna och träffa sina kompisar blir situationen i skolan svårare. Vad har man

då att prata om? Man kan lätt bli ännu mer utstött eftersom man inte var på discot. Tillgängligheten är viktigast.

Kenneth Johansson (c): Jag skulle vilja fortsätta på temat hur vi påverkar och tar till vara den kunskap de funktionshindrade besitter. Jag riktar min fråga till Unga Synskadade och till 12-gruppen.

Hur kan vi tillsammans föra en dialog så att vi tar del av kunskaper så att beslutsfattare fattar rätt beslut?

Det är ett jättebra förslag att gå via föreningar. Är kommunala handikappråd en plats för tanter och farbröder eller en plats för alla i samhället, även de unga? Jag vill gärna ha en kommentar kring detta.

Jag har en direkt fråga till Kommunförbundet. Jag håller med om finansieringsprincipen till hundra procent. Just nu tycker jag att det vore ännu viktigare att höra vad ni har för strategi för att handikappfrågorna ska genomsyra det kommunala arbetet. När jag själv var socialnämnsordförande för många år sedan handlade det om alla människors ansvar, att alla i en kommun har ett ansvar för att handikappolitiken ska genomsyra arbetet. Jag skulle vilja höra förbundets strategi för att gå från ord till handling.

Ordföranden: Det var tre frågor i en. Det är bra om vi försöker begränsa våra frågor så att alla hinner ställa sina frågor.

Anna Bergholtz: Jag börjar med beslutsfattarna. Det är viktigt att sätta sig in i den situation den funktionshindrade har. En enkel grej är att sätta på sig en ögonbindel och bege sig ut på stan. Det handlar om den direkta förståelsen, att veta hur det känns att ta sig ut på stan, åka tunnelbana. Det skulle vara bra för många.

Den andra frågan handlade om att påverka genom att vara med i en förening eller organisation. Det är viktigt att lyfta fram att det inte är alla som väljer att engagera sig på det sättet. Jag gjorde det inte själv förrän jag var över 20, och jag har haft min synskada i princip hela mitt liv. Det kan också vara så att man inte vill för att man tycker att det är jobbigt. Det är viktigt att lyfta fram att det måste finnas andra vägar än genom en organisation.

Sofie Wikström: Jag hakar på vad du frågar Unga Synskadade sade om att ha en bindel för ögonen. Jag kan ta samma liknelse om att inte ha talets förmåga, att ha en bindel för munnen, att kunna föra sin talan, att gå till affären och handla eller att inte kunna göra sig förstådd i andra situationer. Barn med språkstörningar, som jag representerar, har ibland också svårigheter att förstå vad meningen säger, vad begreppen står för. Det kanske inte faller på plats, de behöver mer tid i många situationer.

Hur ska den kunskapen läras ut? Det är svårt. Ett sätt att göra det är att besöka och ta kontakt med dem som arbetar med barnen i dag. Det finns i dag språkklasser och språkförskolor. Det finns resurscenter, till exempel Specialpedagogiska institutet, som arbetar mycket med dessa frågor. Man ska ta del av dem för att få en förståelse för dessa barn och ungdomar.

Sedan var det frågan om kommunala handikappråd. Jag vet inte om det skulle vara ett alternativ. Jag ställer samma fråga: Vill unga ingå i de sam-

manhagen? Jag är tveksam. De kanske vill få ut information om deras funktionshinder på annat sätt.

Margareta Erman: Jag finns på Kommunförbundet, sektionen för socialtjänst. Jag känner också igen projektet om alla nämnders ansvar. Jag kan dessvärre konstatera att vikten av samhällsplanering har sjunkit tillbaka under 1990-talet på Kommunförbundet. Man jobbar inte lika bra som tidigare över sektorsgränserna. Det var så mycket annat som tog kraft på förbundet under 90-talet. Men det har börjat vända. Vi har projekt på gång när det gäller god bebyggd miljö. Vi samarbetar med SABO för att utveckla bostadsområden så att tillgängligheten ökar och att individer kan vara självständiga och klara sig utan personlig hjälp.

Det finns brister, och det har varit en svacka. Men jag har intrycket av att Kommunförbundet är på väg att vända skutan och engagera sig mer i att hjälpa kommunerna i den planeringen.

Marita Aronson (fp): Jag kommer från Göteborgstrakten, och jag jobbade i många år på Bräcke Östergård, en rehabiliteringsinstitution för funktionshindrade barn. När jag lyssnar på er från olika handikapporganisationer är det precis samma frågor som kommer upp nu. Egentligen har det inte hänt någonting. Jag känner att det är samma bekymmer som jag upplever att föräldrar och barn hade på den tiden. Vad har hänt på 30 år? Jag ställer frågan till Lars Lööv och till Socialdepartementet. Vi är säkert på rätt väg, men varför går det så förskräckligt långsamt? Vi har fått LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade), men det är samma bekymmer. Vi ska öka tillgängligheten, men så sade vi också på 70-talet. Det fattades ett beslut 1977 – tror jag – i riksdagen att tillgängligheten skulle bli bättre. Nu är det 2010 som gäller. Vi skjuter fram målen hela tiden.

Jag vill ställa en fråga till Annica Karlsson, Emelies mamma. Vad tycker du att vi kan göra som politiker för att hjälpa föräldrar och barn bättre?

Lars Lööv: Precis samma fråga ställde jag i förordet till den senaste rapporten till regeringen, fast jag hade ett ännu längre perspektiv från handikapprelsen.

I grunden är det samma frågor. Jag har försökt att förklara. Under denna tid har det svenska välfärdssamhället utvecklats. Människor med funktionshinder har också fått ta del av välfärdsutvecklingen, men trots det står man utanför de naturliga mötesplatserna i samhället. Man står utanför de demokratiska processerna. Man står utanför en aktiv fritid. Man finns inte med i de sammanhang där människor finns i övrigt. Någonstans tror jag att det beror på att vi har nöjt oss med att jobba med att hitta individuella stödåtgärder åt människor i stället för att se de brister i strukturerna som faktiskt finns.

Jag har till och med sagt att vi har varit duktiga på att ge stöd, vilket har skapat ett högmod hos oss. Det har gjort det ännu svårare för oss att se bristerna. Då hamnar vi i situationen att förklara varför det var så svårt för tio år sedan när man fattade beslut om lagen om handikappombudsmannen, när Handikapputredningen föreslog åtgärder mot diskriminering, att i riksdagsarbetet använda ordet funktionshinder och diskriminering i samma mening.

Det är lite detsamma som det jag var inne på inledningsvis, att vi inte riktigt orkar se att diskriminering faktiskt förekommer även i de strukturer som vi har byggt upp. Vi måste våga se det. Vi måste ta tag i allt det som Handikapputredningens slutbetänkande handlar om, att förändra strukturerna och våga se saker. Vi kan till exempel gå tillbaka till en sak som Laina Kämpe sade här om skolbyggnader och att bara se det här som en *ad hoc*-situation. Då glömmer Laina bort att det faktiskt finns föräldrar som har funktionshinder, som stängs ute från föräldramöten. Skolbyggnader används också till andra saker. De är samlingsplatser. Där har ni säkert varit på möten med flera politiska partier flera gånger. Men hur ska era partikamrater som är funktionshindrade kunna delta om man utgår från att man ska lösa det *ad hoc*-mässigt hela tiden? Därför måste vi ha en idé om att människor är olika för att vi ska kunna förändra saker. Den idén saknar vi i dag.

Lars Lindberg: Om man tittar på det här kan man säga att det var både bättre och sämre förr. Om man tittar på vad som möjligen kan sägas ha varit bättre vad gäller tillgängligheten var det så att det under 70- och 80-talen till exempel byggdes bostäder som på flera punkter var bättre och mer tillgängliga än dem som har byggts de senaste tio åren. Det har att göra med förändring av lagstiftning och sådant. Det har också funnits en tydlighet. Man kanske har tappat fokus på den här frågan. Det gäller ju alla. Det gäller beställare, ideella organisationer, byggföretag och så vidare. Det är en av de saker som man tittar på, de brister som finns. Det pågår till exempel en utredning som ska se över lagstiftningen.

När man tittar på tillgängligheten i stort kan man nog säga att under 90-talet kom många av de här frågorna ur fokus. Det beror till stor del på att den ekonomiska krisen tog mycket av musten ur politikerna. Den tog mycket av koncentrationen. Det gäller inte bara detta utan också flera andra frågor. Det var det som var bakgrunden till att man sade 1997, när den här handlingsplanen utlovades, att det nu var dags att se över vad som hade gått bra och vad som hade gått dåligt. Bemötandeutredningen fick i uppdrag att titta på det, och de pekade just på den här dubbla utvecklingen. Å ena sidan har vi LSS och rätten till personlig assistans som fortfarande, än i dag, är unik i världen. Där har det varit höga ambitioner. Ingen kan egentligen påstå annat än att den innebär en tydlig och kraftig ambitionshöjning. På andra områden finns det däremot faktiskt klara brister, och just tillgängligheten är ett sådant område, tror jag.

Det var det som var bakgrunden till att man prioriterade så pass tydligt. För sex - åtta år sedan var ju inte diskrimineringsfrågorna särskilt mycket på tapeten. Det var inte något som diskuterades med samma kraft som de senaste åren. Det har förändrats väldigt mycket. Det gäller inte bara inom politiken. Jag vet att det också inom handikapprörelsen fanns väldigt delade meningar om synen på diskrimineringslagstiftningen. Men det har kommit mer och mer på dagordningen.

Det är klart att i debatten och fokuseringen på vilka problem som finns har det skett en hel del de senaste åren. Samtidigt kan man helt klart peka på

områden, till exempel föräldrars möjligheter till stöd och kampen för det, som man måste ta tag i. Alla de här berättelserna är ju sanna. Det är det som det är vårt uppdrag att jobba med både inom regeringen, Regeringskansliet, och i riksdagen.

Sammantaget kan man säga att under den tid som handlingsplanen har verkat har det hänt en hel del, men det är mycket som återstår.

Annica Karlsson: Vi sitter i den situationen att vi ska välja skola. Det vi då först och främst tänker på är att när inte den här specialskolan eller de här resurserna finns i den egna kommunen skulle det vara önskvärt att man kunde söka till andra kommuner och vara i samma kösystem på något sätt. I dag finns inte den möjligheten. Jag har ringt runt och hört mig för. De har inga platser. De tar först och främst bara emot kommunens barn. Då tycker jag att det vore väldigt bra att samla detta med resurser och specialskolor på de skolor och klasser som redan finns i dag ute i kommunerna. Därmed kan man samla experterna på ett och samma ställe eller i alla fall ha dem i vissa kommuner. Vi sitter i dag i det läget att Emilie är ensam i hela kommunen med det behov som hon har. Därför skulle det vara önskvärt att kunna söka till andra kommuner. Problemet är inte att få pengar. Det har vi fått ja till. Problemet är just att vi inte får några platser.

Sedan tycker jag också att man ska försöka få fram det här med logoped. Det behovet är ju stort. Tal- och språksvårigheter har ökat mer och mer. Man måste lyfta fram detta med talpedagoger och logoped. I dag har vi ingen logoped i hela kommunen. Vi får sitta och åka in till Södersjukhuset. Dessutom har vi det här med habilitering för tal- och språkstörda barn. Det har nu kommit till att vi får använda oss av kuratorerna, vi föräldrar. Men den hjälp som vi också behöver är logoped. Då ska vi gå till ett annat ställe, privat, och söka det. Önskvärt vore om man kunde använda sig av logoped även när det gäller habiliteringen, men det har man inte rätt till om man har tal- och språkstörning.

En annan viktig sak är att öka förståelsen hos allmänheten och i skolan, att gå ut med information om detta: Vad är en tal- och språkstörning? Vad har man för problem? Det är inte bara talet utan också så mycket annat som följer med de svårigheter som man har.

Ordföranden: Då lämnar jag ordet till Kerstin Maria Stalin. Varsågod!

Kerstin Maria Stalin (mp): Tack! Jag vill börja med att tacka för den här dagen även om jag tycker att det har varit lite väl vuxendominerat faktiskt. Då menar jag inte Emilies mamma, för du företräder Emilie, som du gjorde alldeles nyss.

Jag skulle vilja lämna det här med handlingsplaner, utredningsplaner, utvecklingsplaner och allt sådant en liten stund och fråga om individen. Jag tyckte att du, Erik, beskrev det här med larmknappen väldigt bra, alltså vad kommunen sade och vad landstinget sade och sedan pekade de på varandra. Då har jag en fråga. Jag hade tänkt vara lydig och bara ställa frågan till en, men alla andra har ställt till flera, så då gör jag det också. Jag ställer min fråga både till Erik och till handikappombudsman Lars Lööv. Först till Erik: Här

var det tydligen tidningarna som fick gå in. Vad har du för erfarenhet av detta som individ? Vart ska man höra av sig när det är någonting som inte funkar? Den frågan vill jag ställa till Lars Löow också. Har du ett råd där? Vart ska man ringa? Vart ska man gå? Vem ska man skriva till? Vad gör man när man som individ inte får den hjälp man behöver?

Erik Hammarstrand: Det där med larmet hände när jag var tolv tretton år. Då var det så att jag sade till min arbetsterapeut att jag behövde ett larm så att jag kunde säga när jag behövde hjälp, om jag började hosta eller någonting. Det var självklart, både från kommunen och landstinget. De sade att det inte var något större problem. Kommunen betalar för när assistenten behöver hjälp och landstinget för när själva personen behöver hjälp. Landstinget menade att det här var hjälp till assistenten och kommunen menade att det var hjälp till mig. Båda sade att de andra skulle betala. Så var det.

Då ringde mina föräldrar och snackade med dem och sade att om det inte blir ett beslut snart kommer vi att ta kontakt med medierna. De skrattade lite och sade att så säger alla. Men nästa dag var det stora löpsedlar i varje kiosk: Erik – varför gör ni så här, Motala? Erik behöver ett enkelt larm. Då blev det fart. Då tog det tre dagar, och sedan hade jag larmet. Då sade de att medierna absolut inte hade något med saken att göra, men det kan man ju tro vad man vill om.

Lars Löow: Jag hoppas ju att vi får en lagstiftning som gör att man i större utsträckning kan vända sig till Handikappombudsmannen. Jag hoppas och tror på ett skydd mot diskriminering som blir verkningsfullt och som i grunden ger *individ* ett skydd mot diskriminering och övergrepp. Det andra jag vill säga är att jag inte tycker att man ska hålla på och dela upp ett ansvar efter enstaka egenskaper hos individen. I grunden måste ansvaret ligga hos tillsynsmyndigheterna. De måste ta sitt ansvar och jobba med de här frågorna på ett bra sätt. De måste också självklart inse när deras redskap inte är tillräckligt bra och uppmärksamma riksdag och regering på det.

Skolverket har till exempel försökt en del. Men eftersom Skolverket bara haft en tillsyn som har utgått från lagligheten, inte lämpligheten, har man inte kunnat nå hela vägen. Där måste vi komma vidare för att få en styrka i tillsynen, för att det ska bli meningsfullt ibland att vända sig till den tillsynsmyndigheten. Tillsynsmyndigheterna måste få ett tydligt utpekat ansvar och skaffa sig kunskap om livsvillkoren för människor med funktionshinder.

Jag hoppas till exempel att ni nästa gång ni har en offentlig utfrågning här, det är ett litet tips, har samlat de fjorton sektorsmyndigheterna, som också väldigt ofta är tillsynsmyndigheter. Då kan vi höra hur de har gjort för att tackla de här frågorna och vad de ser för brister i regelverket med utgångspunkt från ett funktionshinderperspektiv och även barn med funktionshinder. Det tycker jag skulle vara viktigt för att sätta press i de här frågorna. Man måste kunna vända sig till de tillsynsmyndigheter som finns och få hjälp att få den rätt man har. Det finns en del grundläggande problem med lagtrots och domstolstrots. Vi måste uppmärksamma dem och försöka hitta vägar för att lösa dem.

Nu måste jag springa i väg och övertyga de här informationscheferna. Jenny får väl svara på frågor om det är någonting.

Ordföranden: Tack för det. Vi har nog bara tid med en fråga till, tror jag. Då går ordet till Margareta Israelsson. Varsågod!

Margareta Israelsson (s): Jag har suttit och retat upp mig lite, både som politiker och som gammal lärare men också som förälder, på det faktum att man kan hitta på aktiviteter i skolan som helt ställer vissa utanför. Jag kan inte riktigt förstå det. Jag tänker mig en skola där man bestämmer att nu ska alla bada herrbastu. Sedan säger man att det blir alldeles för dyrt om vi ska öppna dambastun också. Vi skulle ju aldrig acceptera det.

Då tänker jag på det ansvar som finns för barnkonventionen. Jag vet att man från Barnombudsmannens sida har jobbat väldigt mycket med att föra ut det här närmare barnen ute i kommunerna. Så jag skulle vilja fråga Kommunförbundet: Hur arbetar ni för att, så att säga, lyfta barnkonventionen och barnens rätt så att det verkligen handlar om *alla* barns rätt.

Margareta Erman: Det där är en fråga som ligger på sektionen för kultur och fritid hos oss på Kommunförbundet. Man försöker jobba med att få ut barnperspektivet när det handlar om kultur- och fritidsfrågor. Det genomsyrar också andra verksamheter: skolsidan och den sida som jag representerar, socialtjänsten. I samband med kurser, konferenser och andra kontakter, till exempel skriftliga kontakter, med kommunerna lyfter vi fram de här frågorna.

I socialtjänstlagen är det här en stor fråga. När man ändrade lagen, det trädde i kraft förra året, lyfte man upp det här med barnperspektivet ordentligt, och det har vi gått ut med i kurser i kommunerna. Det har varit ungefär 5 000 deltagare från den kommunala socialtjänsten. Där har vi bland annat lyft fram barnperspektivet, och det ska vi fortsätta med.

Ordföranden: Tack för det! Klockan är nu 12.45, och det är den tid som vi har satt ut för att avsluta den här offentliga utfrågningen. Det fanns flera frågeställare, jag är medveten om det. Men vi ska hålla tidsschemat, så jag ska tacka alla er som har kommit hit och medverkat och bidragit med er kunskap och era synpunkter. Dem tar vi naturligtvis med oss i det fortsatta beredningsarbetet när det gäller dels skrivelsen om utvärdering av handikappplanen, dels också i det breda fortsatta arbetet när det gäller att utveckla handikappolitiken.

Jag vill också berätta att klockan 13.00 i dag i bankhallen inviger talmanen en utställning som jag tror heter Barntåget. Det är en del av det europeiska handikappåret. Jag tycker att alla ni som har möjlighet ska besöka den invigningen och se den utställning som just turnerar i Europa och som rör de här viktiga frågorna.

Tack ska ni ha för att ni har kommit hit! Utfrågningen är avslutad.